

Winterspelen
Gouden 1.000 meter-
race Jutta Leerdam.
Zilver voor Femke Kok

IN HET NIEUWS 3

Melkpoeder
Meer vervuiling
in babyvoeding
dan gedacht

IN HET NIEUWS 6

China
Hoe Xi Jinping
zijn legertop
zuivert

BUITENLAND 16-17

Explosies
Sluiting pizzaketen
na aanslagen was
'duivels dilemma'

IN HET NIEUWS 10-13

ANALYSE KORT GEDING CORNÉ H.

Tbs-stelsel verkeert in diepe crisis

Vergeefs trachtte advocaat Jan-Jesse Liefink gijzelnemer Corné H. via een kort geding te laten opnemen in een tbs-kliniek. Door de sterk toegenomen instroom is er voor hem geen plek. „Onze overheid kijkt toe en doet niets.”

Camil Driessen

AMSTERDAM

„Ik rondde mijn pleidooi af met de woorden dat wij als advocaten geen nieuwe slachtoffers op ons geweten willen hebben. Corné reageerde door te zeggen dat ook hij niet de oorzaak van nieuwe slachtoffers wil zijn.”

Afgelopen vrijdag voerde tbs-advocaat Jan-Jesse Liefink een kort geding om de Nederlandse staat te dwingen zijn cliënt Corné H. op te nemen in een tbs-kliniek. H. kampt met zware psychische problemen. Hij is autistisch, heeft PTSS en hoort stemmen van bewaarders die hem allerlei opdrachten zouden geven. In 2024 gijzelde

hij vier gasten van café Petticoat in Ede. Hij werd veroordeeld tot negen maanden cel en terbeschikkingstelling (tbs).

Die maatregel kunnen rechters opleggen bij veroordeelden van een ernstig delict die lijden aan een psychische stoornis. Voorwaarde is dat het delict met die stoornis samenhangt en dat een gerede kans op herhaling bestaat. Bij de zwaarste variant - tbs met dwangverpleging - komt de veroordeelde pas vrij als het gevaar voor anderen volgens de rechter voldoende is afgenomen.

H. kreeg tbs met dwangverpleging. Maar in een tbs-kliniek zit hij niet. Hij is een van de ruim 270 personen die in de cel wacht op behandeling. Terwijl iemand vier maanden na zijn veroordeling in een kli-

niek geplaatst hoort te worden, bedraagt de gemiddelde wachttijd inmiddels twee jaar of langer.

Gijzelnemer H. verbleef tot voor kort in de gevangenis van Vught, op

”

De garantie dat een patiënt nooit meer in de fout gaat, bestaat niet

Hyacinthe van Bussel

voorzitter van TBS Nederland

een psychiatrische afdeling. Daar ging hij afgelopen december opnieuw over tot een gijzeling, nu van drie gevangenismedewerkers. Ook deed hij zichzelf ernstige dingen

aan, vertelt advocaat Liefink. H. is „een tikkende tijdbom” die per direct de door de rechter opgelegde gespecialiseerde tbs-hulp nodig heeft. Dat concludeerde ook een door Liefink ingeschakelde forensisch psycholoog.

Vandaar het kort geding tegen de Staat der Nederlanden afgelopen vrijdag. De landsadvocaat pleitte voor afwijzing van het verzoek en noemde H.’s situatie „niet ernstiger of schrijnender dan die van anderen die wachten op een plek in een tbs-kliniek”.

Liefink, zo vertelt hijzelf telefonisch, ging de zitting niet in de koude kleren zitten. Geëmotiveerd kwam hij thuis. „In ons land zijn we ernstig psychisch zieke mensen gewoon kapot aan het ma-

ken. En onze overheid kijkt toe en doet eigenlijk niks.”

Vastgelopen

Uniek, zo wordt het Nederlandse tbs-stelsel vaak omschreven. In plaats van uitsluitend te straffen, worden plegers van zware misdrijven behandeld in specialistische forensisch psychiatrische klinieken. Doel is de kans verkleinen dat ze opnieuw ernstige delicten plegen. Volgens brancheorganisatie TBS Nederland telt Nederland bijna 1.700 tbs-patiënten.

Het stelsel kampt echter met een forse crisis. De zaak van Corné H. staat dan ook niet op zichzelf: ze is

Lees verder op pagina 2

»

Advertentie

Zullen we wat beters gaan doen met die ton op de bank?

Beleg vanaf €100.000 en ontvang tot 5,75% vaste rente.

BRIDGE FUND

NIEUWSBRIEVEN
De hele dag op de hoogte
nrc.nl/nieuwsbrieven/actueel

REDACTIE
redactie@nrc.nl
nrc.nl/overons

ABONNEMENTSVRAGEN
ga voor meer informatie
naar nrc.nl/service

Deze uitgave komt voort uit
Algemeen Handelsblad (1828)
en Nieuwe Rotterdamse
Courant (1844)

PRIJS €4,70
Jaargang 56
no. 111
BELGIË € 5,70

IN HET LAND
DEN HAAG

PETRA DE KONING

De nieuwe gang van
Groep Markuszower

In drie gangen van de Tweede Kamer, vrijdagochtend, staan verhuisdozen. De Groep Markuszower, met zeven ex-PVV'ers, zat de afgelopen weken op de achtste verdieping. Maar dat was tijdelijk. Zij krijgen nu een gang op de vijfde. Daar hadden de ambtenaren van de Dienst Informatie en Archief hun werk kamers, zij verhuizen naar de verdieping van de PVV. Die partij is flink kleiner geworden door de afspitsing en moet één gang leegmaken.

In die gang, naast een doos, ligt een gele voetbal. Die kan van iedereen zijn. Er ligt ook een ingelijste poster met de tekst: 'Een gestrande geest komt los met hulp'. Er staat een tekening bij van een gezicht en een schip dat is vastgelopen op een rots, met de oproep: 'Investeer in mentale gezondheid'. Die moet bijna wel van de ambtenaren zijn: ik hoor van alles over wat zich zou afspelen op de PVV-gangen, maar nooit dat Geert Wilders de mentale gezondheid van zijn mensen erg belangrijk vindt.

In de nieuwe gang van de Groep Markuszower liggen de memoires van oud-VVD-leider Ed Nijpels, *Nooit wachten op later*, en ook daarvan denk ik: vast nog van de ambtenaren. Ik bel Markuszower, die zegt dat dat boek in elk geval niet van hem is. Hij is wel lid geweest van de VVD en hij was politiek adviseur van VVD-Tweede Kamerlid Anton van Schijndel, die felle kritiek had op zijn partij en op Mark Rutte. In 2006 zette Rutte hem uit de fractie. Markuszower ging met Van Schijndel mee. „Maar ik ben niet met ruzie vertrokken”, zegt hij. „Rutte is tegen mij altijd heel aardig blijven doen. Ik word ook nog steeds uitgenodigd voor reünies van oud-medewerkers van de VVD.”

Wat Markuszower betreft heeft hij nu ook geen ruzie met Wilders. En hij had, zegt hij, met de afgesplitste Kamerleden ook wel op een van de gangen van de PVV-verdieping willen blijven zitten. Dan hadden

de ambtenaren van de Dienst Informatie en Archief, die al steeds moeten verhuizen omdat de wens van de Kamerleden vóór gaan, niet weer hoeven wennen aan een nieuwe werkplek. Maar de PVV wilde de Groep Markuszower niet in de buurt hebben.

Op de radio, bij BNR, zegt Markuszower vrijdagmiddag dat de ene na de andere journalist hem wil spreken. Hij is nu „heel hot”, zegt hij. „Maar binnenkort ben ik

Nicole Bruynseels uit Steenberg en wil op de foto met Geert Wilders, hij slaat een arm om haar heen

weer *not*. Zo gaat dat, hè.”

Wilders is zaterdag in Steenberg, in Noord-Brabant, voor zijn 'azc-tour'. Veel mensen dringen om hem heen, ze willen met hem op de foto. Ook Nicole Bruynseels - 50 jaar, ze is schilder en behanger. Wilders slaat een arm om haar heen, ze kijken recht in de camera en lachen allebei. Nicole Bruynseels zegt later tegen mij dat ze weleens op de PVV heeft gestemd, maar dat ze ook graag vluchtelingen helpt. En ze zegt: „Mijn dochter van twaalf is geboren als een jongetje, ze gaat al bijna tien jaar door het leven als meisje. Daar staat Wilders niet positief tegenover.”

Gidi Markuszower is voor Nicole Bruynseels *not*. Ze heeft geen idee wie hij is.

Op de markt in Steenberg staan geen tv-camera's, er is niemand met een microfoon die iets aan Wilders wil vragen, ik zie niet één andere politiek verslaggever uit Den Haag. Wie er wel zijn: de *Steenbergse Courant*, *BN De Stem*.

Petra de Koning doet elke dinsdag verslag over de Haagse politiek (p.dekoning@nrc.nl)

Forensisch Psychiatrisch Centrum Mesdag in Groningen biedt plaats aan ongeveer 260 tbs-patiënten. FOTO KEES VAN DE VEEN

» Vervolg van voorpagina

symptoom van een vastgelopen systeem. „Code gitzwart”, zo omschrijven rechters Frank Hovens en Jos van Mulbregt de situatie in het *Nederlandse Juristenblad*. Een belangrijke oorzaak is de sterk toegenomen instroom, ook wel het Anne Faber-effect genoemd. Sinds deze jonge vrouw in 2017 werd vermoord door Michael P., steeg het aantal veroordeelden dat tbs kreeg opgelegd fors: in 2016 betroffen het nog 122 personen, maar in 2024 al 178.

Nadien werden de regels aangepast, waardoor makkelijker tbs kan worden opgelegd, ook bij verdachten die weigeren mee te werken aan een psychiatrisch onderzoek. Dit speelde rond een eerder ernstig zedenmisdrijf van Michael P., die daardoor niet in een gesloten tbs-instelling zat.

Vanwege bezuinigingen en de veronderstelling dat dalende criminaliteit minder tbs-capaciteit vereist, werden in de jaren voor de moord op Faber diverse klinieken en afdelingen gesloten, waaronder de Gelderse kliniek Oldenkotte in 2014.

Daarnaast spelen grote problemen bij de door- en uitstroom van tbs-patiënten. Dit werkt twee kanten op. 'Onbehandelbare' tbs-patiënten zouden moeten doorstroom naar de longstay, maar daar is onvoldoende plek. Nu houden ze plekken bezet in het reguliere tbs-circuit.

In de fout gaan

Dit geldt ook voor patiënten die juist weer stappen in de maatschappij zouden moeten zetten, maar die niet terechtkunnen in lichtere behandelregimes in ggz-instellingen. Ook veel gemeenten, die een belangrijke rol spelen bij de re-integratie, verzaken omdat ze geen huisvesting en andere begeleiding aanbieden. Daarbij, zo constateren althans rechters Hovens en Van Mulbregt, is Nederland een 'safety-first'-samenleving gewor-

den, waarbij ook de rechterlijke macht „wellicht te veel op safe speelt”. Rechters zouden het zekere voor het onzekere nemen en tbs-trajecten verlengen.

Hyacinthe van Bussel, voorzitter van TBS Nederland en directeur van forensische zorgaanbieder De Rooyse Wissel, denkt dat de crisis moet worden verholpen door al deze oorzaken aan te pakken. Meer lef zou helpen. Ze wijst erop dat de gemiddelde behandelduur van een tbs-patiënt is opgelopen van acht naar negenenhalf jaar. „Klinieken zouden voortvarender stappen moeten durven zetten in de resocialisatie van patiënten. Maar daar is maatschappelijk en politiek draagvlak voor nodig. De maatschappij wil graag de garantie dat een patiënt nooit meer in de fout gaat, maar die bestaat niet.”

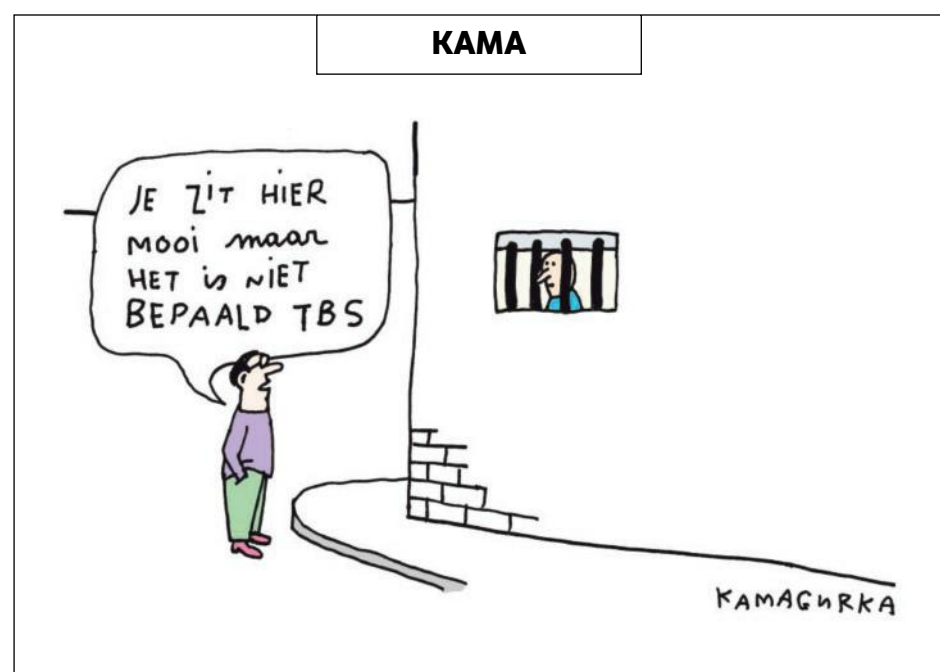
In ons land zijn we ernstig psychisch zieke mensen gewoon kapot aan het maken

Jan-Jesse Liefink advocaat

Daarnaast hamert Van Bussel op het belang van de door politiek Den Haag beloofde tweehonderd extra behandelplekken voor 2030. „Maar daarmee zijn we er niet. Want tweehonderd extra bedden, betekent vierhonderd behandelaars en die zijn er nu in de verste verte niet.”

Zolang het systeem niet tegelijk aan instroom, behandelduur en uitstroom sleutelt, lossen extra bedden niets op, benadrukt advocaat Liefink. Zijn jarenlange ervaring heeft hem geleerd dat het tbs-stelsel is verkokerd, terwijl alle partijen en instellingen juist zouden moeten samenwerken.

Daarom pleit Liefink voor een taskforce of commissie waarin iedereen aan tafel komt: van rechtspraak, OM en advocatuur, tot tbs-klinieken, gemeenten en zorginstellingen. „Alleen zo loopt het bad weer door.”

Jutta Leerdam wint goud met een olympisch record. Het zilver is voor Femke Kok. De Japanse Miho Takagi behaalt brons. FOTO SEM VAN DER WAL/ANP

WINTERSPELEN

Jutta Leerdam wint goud op de 1.000 meter, Femke Kok behaalt zilver

De eerste medailles voor Nederland zijn binnen. Jutta Leerdam schaatst in een tijd van 1.12,31 naar het goud, een olympisch record. Femke Kok wint zilver in 1.12,59.

Hille Steenhuis

AMSTERDAM

Regerend wereldkampioen Jutta Leerdam heeft goud behaald op de 1.000 meter. In de slotrit reed Leerdam tegen de Japanse uitdarend olympisch kampioen Miho Takagi naar een tijd van 1.12,31, een olympisch record.

Femke Kok had twee ritten daarvoor tegen Brittany Bowe al een scherpe tijd neergezet van 1.12,59, goed voor een tweede plek. Daarmee heeft Nederland de eerste twee medailles van deze Spelen binnen. De Amerikaanse Bowe, die sinds 2019 het wereldrecord in bezit heeft (1.11,61 in Salt Lake City), viel naast het podium: het brons ging naar Takagi (1.13,95).

Suzanne Schulting, die voor Nederland zowel actief is op het shorttrack als op de langebaan, opende de wedstrijd al in de eerste rit. Zij reed een tijd van 1.15,46, waarmee ze lange tijd aan de leiding ging. In de laatste ritten zakte ze alsnog weg naar een achtste plaats in het eindklassement.

Het olympisch goud was de enige grote prijs die nog ontbrak

voor de 27-jarige Leerdam. Maar het succes kwam niet vanzelf. In mei 2024 kondigde Leerdam aan in de aanloop naar deze Spelen te kiezen voor een individuele route, een beslissing die destijds veel vragen oproep. Eerder dit jaar in januari reed Leerdam een baanrecord in Inzell.

Het olympisch goud was de enige grote prijs die nog ontbrak voor de 27-jarige Leerdam

Mogelijk zijn dit de laatste Olympische Spelen voor Leerdam. Eerder liet zij, samen met haar verloofde Jake Paul, doorschemeren dat zij overweegt te stoppen met schaatsen. Zo heeft ze onder meer de ambitie ondernemer en moeder te worden.

Met meer dan vijf miljoen volgers op Instagram en ruim twee miljoen op TikTok is Leerdam inmiddels uitgegroeid tot een van de bekendste Nederlandse sporters.

Advertentie

AVICENNA
ACADEMIE VOOR LEIDERSCHAP

Van betekenis zijn

Leergangen voor Goed Bestuur

Leergang voor Toezichthouders en Commissarissen

9-daags uitdagend integraal programma voor diegene die als toezichthouder/commissaris van betekenis wil zijn in het bedrijfsleven en/of maatschappelijke organisaties. Met alle relevante thematieken voor goed toezicht en bestuur.

Met bijdragen van o.a. mr. Eelkje van der Kuilen, mr. Elfriede van Galen, ir. Jord Neuteboom, Ruud Hendriks, Johan Bouwmeester en drs. Puck Dinjens.

Leergang voor Bestuurders

10-daagse exclusieve leergang over effectief en authentiek besturen in een dynamische maatschappelijke context. Versterk deze rol met visie, reflectie en (persoonlijk) leiderschap.

Met bijdragen van o.a. drs. Diana Monissen, prof. Rienk Goodijk, mr. Ingrid Walrecht, drs. Manon du Caluwé en drs. Ivo Brugmans

Meer informatie?

Scan de QR code voor de brochure of bezoek onze website

Kies voor nieuw perspectief:
academievoorleiderschap.nl

KABINET-JETTEN

Het kabinet-Jetten is rond: de nieuwe ministers en staatssecretarissen van D66

Het team van Rob Jetten is rond nu ook de bewindslieden van zijn partij bekend zijn. Lukt het de 'frisse gezichten' van D66 om coalities te smeden in de Tweede Kamer?

Het frisse gezicht van het minderheidskabinet Jetten moet vooral van D66 komen. Dat blijkt nu de namen van alle 28 ministers en staatssecretarissen bekend zijn. In vergelijking met VVD en CDA heeft D66 opvallend veel nieuwe gezichten. De eerste vrouwelijke luitenant-generaal Elanor Boekholt-O'Sullivan bijvoorbeeld, die de woningbouwopgave krijgt. De jonge wethouder Jaimi van Essen uit Deventer moet het gevoelige stikstofprobleem gaan oplossen. En Ka-

merlid Nathalie van Berkel, voorheen bestuurslid van het UWV, gaat financiën doen. Samen met een aantal bekende gezichten uit Den Haag moeten zij 'hun hand uitsteken' naar de oppositie, zoals Jetten het zegt.

Jan Benjamin, Pim van den Dool, Eppo König, Pim Molenaar, Eline Nugteren, Christiaan Pelgrim, Rosa Uijtewaai, Iris Verhulsdonk, Oscar Vermeer, Emma Vos en Erik van der Walle

Sjoerd Sjoerdsma (44)

Op de zwarte lijst van Rusland en China gezet wegens zijn Kamerwerk

Functie: minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

Sjoerd Sjoerdsma was elf jaar Tweede Kamerlid voor D66, waar hij onder meer het woord voerde over buitenlandbeleid. Hij viel op door zijn uitgesproken opvattingen over mensenrechtenschendingen.

In 2020 werd hij op een sanctielijst gezet door Rusland, een jaar later ook door China. Sjoerdsma vroeg in de Tweede Kamer geregeerd aandacht voor de in China onderdrukte Oeigoeren. „Dit is genocide“, zei Sjoerdsma daar in 2021 over.

Sjoerdsma had zich in Nederland ingezet voor de Europese Magnitsky-wet die, het mogelijk maakt om heel gericht sancties in te stellen tegen individuen die betrokken zijn bij mensenrechtenschendingen en corruptie. In 2020 werd hij daar, samen met Pieter Omtzigt, voor bekroond met de Magnitsky Award.

In 2023 nam Sjoerdsma afscheid van de Kamer. In een brief die hij op sociale media plaatste, sprak hij zijn zorgen uit over „antidemocratische rechts-extremisten in ons parlement“, die hij „betonrot in ons democratisch fundament“ noemde. Hij doelde onder meer op Forum voor Democratie.

Sjoerdsma studeerde politicologie en internationale betrekkingen. Daarna werkte hij als diplomaat voor het ministerie van Buitenlandse Zaken in Afghanistan en de Palestijnse gebieden. Hij was meermalen campagneleider tijdens verkiezingen, zo ook tijdens de campagne van Sigrid Kaag in 2020.

Stientje van Veldhoven (52)

'Groenste politicus' mag nu de energietransitie gaan vlottrekken

Functie: minister van Klimaat en Groene Groei

Als nieuwe klimaatminister moet D66'er Stientje van Veldhoven zorgen dat de Nederlandse doelen dichterbij komen in plaats van verder uit zicht raken na de stilstand onder het rechtse kabinet Schoof.

Als staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat tijdens Rutte III (2017-2021) onderhandelde Van Veldhoven mee over het Klimaatakkoord. En als D66-Kamerlid werd ze tot twee keer door Natuurmonumenten uitgeroepen tot 'groenste politicus' van het jaar. Ze was verantwoordelijk voor klimaat en energie en maakte zich hard voor de sluiting van de Nederlandse kolencentrales.

Toen Rutte III in het coalitieakkoord opnam dat Nederland in 2030 49 procent minder CO2 moet uitstoten dan in 1990, bedankte toenmalig D66-leider Alexander Pechtold Van Veldhoven.

In dat kabinet werd ze als staatssecretaris verantwoordelijk voor het milieu en openbaar vervoer. Na lang aandringen van de Tweede Kamer voerde Van Veldhoven tegen het einde van haar periode statiegeld niet alleen op flesjes in, maar ook op blikjes.

Na haar Haagse periode werd Van Veldhoven vicepresident van World Resources Institute, een internationale ngo die zich bezig houdt met waterbeheer en ontbossing. Ook is ze medeoprichter van een groen adviesbureau. In hun laatste advies uit 2024 pleitte het bureau voor consistent industriebeleid: „Knuffel de industrie niet dood“.

Rianne Letschert (49)

Na de formatie nu grote problemen in het onderwijs oplossen

Functie: minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

„Wie is die vrouw?“, zei Rianne Letschert over zichzelf toen ze zich in december aan de media presenteerde als informateur. Toen ze door D66-leider Rob Jetten de vraag had gekregen, was ze „nog net niet de vangrail in gedreng“. Nu haar naam nog geen twee maanden later opnieuw opduikt, nu als beoogd minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, is niemand meer verrast.

Rianne Letschert (1976) heeft naam gemaakt buiten Den Haag. Ze werd in 2016, op 39-jarige leeftijd, rector magnificus van de Universiteit Maastricht. Letschert was onder meer hoogleraar rechten aan de Universiteit van Tilburg. Ze was de eerste in haar gezin die ging studeren, en is gepromoveerd op de rechten van minderheden.

Als bestuurder gold ze als kundig, wars van haantjesgedrag. Ook in haar tijd als informateur werd dat vaak over haar gezegd: ze is goed in het gezamenlijk zoeken naar oplossingen. Tijdens haar laatste optreden in Den Haag, een Kamerdebat over de afgesloten informatieperiode, riep ze de Kamer op om te zoeken naar overeenkomsten. Een minderheidskabinet kan meer ruimte bieden voor andere partijen, zei ze, en voor een andere politieke cultuur in Den Haag zorgen.

Maar ook voor Letschert geldt dat haar woorden snel genoeg getest zullen worden. In het onderwijs wachten grote dossiers, die enorm empathisch én beslissend vermogen vragen van een minister.

Elanor Boekholt O'Sullivan (49)

Eerste vrouwelijke luitenant-generaal mag steden gaan bouwen

Functie: minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

Als eerste vrouwelijke luitenant-generaal zette Elanor Boekholt-O'Sullivan zich in voor vrouwenrechten in de Nederlandse krijgsmacht. Dankzij haar kwam er bijvoorbeeld een nieuw schervest dat wél rekening houdt met een vrouwenlichaam. Eerder besloot ze haar stropdas - als symbool voor het op mannen-gerichte uniform - niet meer te dragen.

Als minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening krijgt Boekholt-O'Sullivan de taak om de grote bouwambities van haar partij („tien nieuwe steden!“) vorm te geven. Omdat actief-dienende militairen niet in de regering mogen plaatsnemen, zal zij wel ontslag moeten nemen bij de krijgsmacht.

Boekholt-O'Sullivan is geboren in Cork en opgegroeid in Culemburg. In haar carrière kreeg ze vaak het label „de eerste vrouwelijke...“ opgeplakt, tekende NRC op in 2022. In dat jaar trad Boekholt-O'Sullivan toe tot de hoogste top van de krijgsmacht, en werd als driesterrengeneraal het boegbeeld van vrouwen bij Defensie. Voor haar inzet voor cultuurverandering bij de krijgsmacht ontvangt Boekholt-O'Sullivan in maart de Aletta Jacobsprijs.

Willemijn Aerdts (42)

Geen minister, wel een staatssecretaris voor de digitale veiligheid

Functie: staatssecretaris van Economische Zaken - Digitale Economie en Soevereiniteit

D66-senator Willemijn Aerdts is buitenpromovendus bij de universiteit Leiden, gespecialiseerd in inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Vanuit die rol waarschuwde ze de afgelopen jaren regelmatig voor invloed en spionage van andere landen in Nederland. Sinds 2023 zit ze voor D66 in de Kamer.

Digitale zaken gold lang als ondergesneeuwd thema in de politiek, maar werd de afgelopen maanden urgent. Door de snel afbrokkende wereldorde raakt Den Haag ervan doordrongen dat afhankelijkheid van buitenlandse actoren een wezenlijk veiligheidsrisico vormt. Zoals toen bleek dat het bedrijf dat DigiD onderhoudt, in Amerikaanse handen dreigt te vallen. Ook het conflict tussen Nederland en China over chipfabrikant Nexperia heeft politiek Den Haag gealarmeerd.

Over de functie die Aerdts gaat vervullen, is de afgelopen maanden discussie geweest. De IT-sector lobbyde in Den Haag voor een aparte minister van Digitale Zaken, en onder meer coalitiepartij D66 zei voorstander te zijn. Maar uiteindelijk blijft het bij een staatssecretaris, op het ministerie van Economische Zaken.

Hans Vijlbrief (62)

Betrokken bestuurder staat voor gevoelige bezuinigingen

Functie: minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Als minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid krijgt Vijlbrief een zware taak. De coalitie van D66, VVD en CDA wil 6 miljard euro bezuinigen op sociale zekerheid, zoals de WW- en WIA-uitkering versoberen en de AOW-leeftijd sneller laten stijgen. Vijlbrief zal die gevoelige plannen moeten uitleggen aan de buitenwereld en steun moeten zoeken bij de oppositie.

De economie werkte jarenlang als thesaurier-generaal op het ministerie van Financiën. Van 2020 tot 2022, tijdens het kabinet Rutte III, was Vijlbrief staatssecretaris van Financiën en belast met fiscaliteit en de Belastingdienst.

Als staatssecretaris voor Mijnbouw onder Rutte IV zette hij zich in voor de gedu-

peerde Groningers met woningschade door de gaswinning.

Vijlbrief was geëmotioneerd toen een parlementaire enquête in 2023 bevestigde dat de belangen van de Groningers jarenlang onderschikt zijn gemaakt. Ook dreigde hij boos met opstappen als het dichtdraaien van de gaskraan vertraagd zou worden.

Het verbindende karakter van Vijlbrief zal nu een rol hebben gespeeld bij de keuze voor de portefeuille Sociale Zaken en Werkgelegenheid. „Ik geloof in politiek voor mensen met een zachte stem. Het gaat mij erom dat mensen die normaal niet gehoord worden wél gehoord worden“, zegt hij op de Tweede Kamer-site.

Tegelijkertijd zullen de bezuinigingen die Vijlbrief moet doorvoeren juist een grote groep kwetsbare mensen in Nederland gaan raken.

Jaimi van Essen (34)

Wethouder uit Deventer moet uitstoot stikstof reduceren

Functie: minister van Landbouw, Visserij, Voedselveiligheid en Natuur

Er zijn weinig aantredende bewindslieden met zo'n ruim budget als de 34-jarige Jaimi van Essen (D66). De beoogd minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur krijgt de beschikking over een stikstofonds van 20 miljard euro.

Maar ook met deze ruime financiële middelen wacht de huidige wethouder in Deventer een moeilijke opdracht. Die uitstoot van stikstof, door met name de landbouw, moet snel naar beneden om verdere schade aan de natuur te voorkomen. Bij een daling kan ook het slot van de Nederlandse economie, want nu worden veel vergunningen voor nieuwe activiteiten geweigerd.

De verlaging van de stikstofemissie zal niet gemakkelijk gaan. Met het fonds kan Van Essen een vrijwillige beëindigingsregeling voor boerenbedrijven financieren die in de nabijheid van natuurgebieden zitten. De uitkoop kan ook met dwang verlopen als het tempo achterblijft.

De politicoloog Van Essen is opgegroeid in het Twentse Losser, waar hij als 24-jarige in de gemeenteraad kwam. Vijf jaar later werd hij wethouder in die gemeente, in 2024 stapte hij over naar Deventer.

Nathalie van Berkel (43)

Nieuwkomer die haar minister op andere gedachten kon brengen

Functie: staatssecretaris van Financiën

Van sommige nieuwe Tweede Kamerleden hoor je de eerste maanden heel weinig, maar dat was bij nieuwkomer Nathalie van Berkel niet het geval. De D66-parlementariër, beoogd staatssecretaris van Financiën, deed in financiële dossiers direct volop mee.

Zo slaagde ze erin haar aanstaande chef, demissionair én beoogd minister Heinen van Financiën, afgelopen januari op andere gedachten te brengen. Hij wilde Nederlandse winkeliers al vanaf 2027 verplichten om, naast pinbetalingen, ook contant geld aan te nemen. Na verzet van Van Berkel, in samenwerking met VVD en JA21, zag hij daarvan af. Haar medewerking aan een verruiming van de bonusregels voor banken leidde tot meer ophef. Van Berkel steunde met haar partij een amendement van coalitiepartijen VVD en CDA, wat bij onder meer GroenLinks-PvdA en SP tot felle kritiek leidde.

Die snelle start past bij de - voor een debutant - hoge, zesde plaats op de kandidatenlijst bij de recente verkiezingen. De bestuurder van uitkeringsinstantie UWV stond aanvankelijk zelfs op een tweede plaats, maar na inspraak van de leden kreeg bekendere politici als Jan Paternotte en Hans Vijlbrief een plek boven Van Berkel.

Claudia van Bruggen (45)

Zorgbestuurder gaat zich buigen over het cellentekort

Functie: staatssecretaris van Justitie en Veiligheid - Rechtsbescherming en Gevangeniswezen

Detentie, rechtsbescherming, de strafrechtken en de samenhang tussen gevangeniswezen, tbs, reclassering en zorg. Dat zijn de thema's waarmee Claudia van Bruggen zich als staatssecretaris van Justitie en Veiligheid zal bezighouden, schrijft ze op de website van de GGZ, waar ze werkzaam was.

Van Bruggen was begin 2024 begonnen als bestuurder bij Mesdag in Groningen, een organisatie die zorg biedt aan mensen met complexe psychiatrische problemen. Mesdag biedt onder meer tbs en beschermd wonen aan.

Van 2014 tot 2022 was Van Bruggen gemeenteraadslid namens D66 in Zwolle, toen richtte ze zich onder meer op priva-

ty, veiligheid, een inleverpunt voor wapens. Ook zette ze zich succesvol in voor vrije sluitingstijd van de horeca in Zwolle, samen met inmiddels Tweede Kamer-voorzitter Thom van Campen (VVD).

Tijdens het kabinet Schoof was er veel ophef rond het gevangeniswezen. Al jaren kampen gevangeniswezen met grote personeelstekorten en daardoor met een cellentekort. Daardoor moet de overheid nu veroordeelde criminelen eerder vrijlaten, tot grote frustratie van coalitiepartij VVD.

Van Bruggen moet de celcapaciteit „uitbreiden en verbeteren“, staat in het coalitieakkoord. Daarvoor komt 100 miljoen euro structureel beschikbaar. De coalitie pleit ook voor „versobering“. Een vage term, zeker omdat de gevangenissector zelf juist niet wil dat gedetineerden bijvoorbeeld minder tijd krijgen buiten hun cel.

Steven Frölke

AMSTERDAM

Hoeveel gif zit er precies in de babyvoeding die de afgelopen maanden is verkocht? Terwijl batches babymelkpoeder werden teruggeroepen wegens een contaminatie met de giftige stof cereulide, was niet duidelijk hoe hoog en hoe schadelijk die gehalten waren.

Uit een vergelijking van door lidstaten openbaar gemaakte cijfers door NRC, op basis van een veiligheidsnorm die de Europese voedselautoriteit EFSA vorige week met spoed publiceerde, blijken er risicovolle concentraties in de voeding te zitten. De hoogste metingsuitslag van cereulide valt ruim twintig keer hoger uit dan de veiligheidsnorm. Bijna alle metingen zitten boven de veilige grens.

Bij ontdekking van de vervuiling eind november leek het om „hele kleine hoeveelheden” cereulide te gaan, zo noteert Nestlé in een eigen tijdschrift. Tijdens een routine-inspectie trof het voedingsconcern de vervuiling aan in de fabriek in Nunspeet. Ook in lage concentraties hoort cereulide niet in babyvoeding, dus zette Nestlé de productie stil voor nader onderzoek. Later werd duidelijk dat de contaminatie al had plaatsgevonden bij verwerking van een ruwe grondstof, in een fabriek in China. Daar moet de vervuiling hebben plaatsgevonden door een bacterie die de stof uitscheidt. Meerdere bedrijven hebben batches van babyvoedingproducten moeten terugroepen: naast Nestlé ook Danone, Lactalis en Vitagermine.

Ruim twee maanden na de eerste signalen van de vervuiling is er sprake van wereldwijde terugroepacties en onderzoekt Frankrijk het overlijden van twee baby's. In Nederland zijn bij toezichthouder NVWA elf meldingen binnengekomen van kinderen die ziek zouden zijn geworden na het drinken van besmette voeding. Vrijdag kondigde Danone aan nieuwe batches babymelkpoeder in Nederland terug te roepen.

Boven veilige grens

De vraag bleef hoe schadelijk de aange troffen niveaus cereulide precies zijn. Vorige week maandag publiceerde het voedselagentschap EFSA, op verzoek van de Europese Commissie, met spoed een advies met daarin de norm voor een 'veilige' concentratie van de giftige stof voor baby's. Eigenlijk moet er nul cereulide in babyvoeding zitten, maar als het er toch in terecht is gekomen, dan zouden hoeveelheden onder deze nieuwe EFSA-norm geen gezondheidsrisico's moeten opleveren.

Uit de meetresultaten die tot dusver openbaar zijn gemaakt, maakt NRC op dat de hoeveelheid cereulide in babyvoeding veelal boven die veilige grens uitvalt: in elf van de dertien metingen. Twee recent gepubliceerde metingen vallen het hoogst uit: 14 en 24 keer boven de norm. De Oostenrijkse voedselautoriteit AGES, die deze metingen uitvoerde, bevestigt dat de geteste producten nu „volgens voedselwetgeving als schadelijk voor de gezondheid moeten worden beschouwd”. De NVWA voegt toe dat de producten met de hoogste meetuitslagen niet op de Nederlandse markt komen en dat zij er dus geen toezicht op houdt.

De rest van de elf metingen valt net boven de gezondheidsgrens, en het is mogelijk dat die bij een tweede meting nog hoger uitvallen. Dat komt doordat de officieel vastgelegde meetmethode ontoereikend is, zo ontdekte de Belgische federale wetenschappelijke instelling Sciensano in januari. De gangbare meetmethode onderschat het ge-

In een Franse supermarkt hangt naast de schappen voor babyvoeding de waarschuwing dat babymelkpoeder is teruggeroepen. FOTO HANS LUCAS/AFP

VOEDSELVERVUILING

Er zit meer gif in verkochte babyvoeding dan gedacht

Alarmbellen klonken toen de giftige stof cereulide in babyvoeding bleek te zitten. Wereldwijd volgden terugroepacties, Frankrijk begon onderzoek naar de dood van twee baby's. Hoewel de besmetting over het algemeen beperkt leek, blijkt uit een doorberekening dat de veilige grens toch ruim is overschreden.

halte cereulide in babymelkpoeder fors, of geeft zelfs ten onrechte aan dat de stof er helemaal niet in voorkomt. Het laboratorium detecteerde via een alternatieve methode een 75 maal hogere hoeveelheid in melkpoeder dan de gebruikelijke methode voor hetzelfde poeder.

Het is niet zo dat de gangbare meetmethode er consistent met een factor 75 naast zit, licht een woordvoerder van Sciensano toe. Na meerdere experimenten is gebleken dat die onderschatting per geval lager of juist hoger kan zijn.

Daarnaast is het een „waarschijnlijk

”

De nieuwe meetmethode betekent dat we nieuwe batches terug moeten roepen

Nestlé

scenario” dat er de laatste maanden vervuilde batches babyvoeding over het hoofd zijn gezien, zegt de woordvoerder, en alsnog zijn gedistribueerd. Dat scenario bevestigt Nestlé: „De nieuwe meetmethode betekent dat we nieuwe batches terug moesten roepen”. Dat deed het bedrijf afgelopen week nog in Frankrijk.

Ruime norm

Hoe erg is het als baby's meer cereulide binnenkrijgen dan de EFSA-norm voorschrijft? „Gelukkig zit in die norm een grote veilige marge”, zegt emeritus hoogleraar toxicologie De Boer. Name-

lijk: de hoeveelheid cereulide die bij dierenproeven - in dit geval varkens - nul schadelijke effecten oplevert, wordt voor mensenbaby's nog eens driehonderd keer verlaagd. Dat zou veilig moeten zijn.

Dat betekent dat wanneer een baby een keer iets meer binnenkrijgt dan de officiële norm, er nog niet meteen een effect is, zegt Jacob de Boer. „Maar die ruime norm is er niet voor niks. Er is wel echt wat aan de hand hier, ik vind de risico's echt serieus.” Wanneer een norm enkele tientallen keren wordt overschreden, dan neemt de kans toe dat het ergens misgaat. „Kinderen worden

Verantwoording

Alle meetresultaten van cereulide in babyvoeding die NRC voor dit artikel gebruikte, zijn door lidstaten onderling gedeeld in een publiek toegankelijke RASFF-webportaal: het *Rapid Alert System for Food and Feed*. EU-landen die betrokken zijn bij een melding van een voedselvervuiling - bijvoorbeeld als ze een batch hebben gedistribueerd, geproduceerd of een vervuiling als eerste hebben opgespoord - delen via dit portaal informatie met elkaar.

Om te berekenen of de gehalten cereulide in babyvoeding te hoog zijn uitgevallen, werd het 'recept' aangehouden dat ook voedselautoriteit EFSA gebruikt: de vervuilde babyvoeding komt als poedervorm voor, die baby's vervolgens verdund met water (met een factor acht) binnenkrijgen. De EFSA-norm schrijft vervolgens voor hoeveel cereulide baby's kunnen binnenkrijgen zonder gezondheidsrisico's. In elf van de dertien metingen is die norm dus op zijn minst licht overschreden.

NVWA wil niet ingaan op producten die voor het buitenland bedoeld zijn, maar reageert in algemene zin dat ze dezelfde berekening voor Nederlandse producten zou hebben gedaan als NRC deed. Ook emeritus hoogleraar toxicologie Jacob de Boer onderschrijft de berekening.

misselijk, gaan overgeven, en als dat lang duurt kan het voor een baby funest zijn.”

Foodwatch spant rechtszaak aan

Dat de giftige vervuiling in diverse batches babyvoeding hoger blijkt dan gedacht - en daarmee veiligheidsnormen overschrijdt - verhoogt zo ook de inzet van een rechtszaak die ngo Foodwatch heeft aanaangespannen in Frankrijk. De organisatie die zich inzet voor voedselveiligheid verwijt zowel Nestlé als autoriteiten traag handelen in het voedselschandaal.

Kern van de zaak: wanneer hadden producenten en toezichthouders alarm moeten slaan? Toen Nestlé de vervuiling eind november ontdekte, duurde het tien dagen voor de NVWA werd ingelicht - volgens het bedrijf zijn de protocollen gevolgd. Aan de distributiezijde werden producten teruggeroepen, maar de meeste landelijke publieke waarschuwingen voor consumenten volgden pas in januari. Dat vindt Foodwatch te laat. Nestlé spreekt van „flagrante leugens” van de aanklager. „Het zoeken naar de oorzaak van de aanwezigheid van een stof, is echt zoeken naar een speld in een hooiberg.” „Onderdeel van ons toezicht is om te kijken of meldingen tijdig zijn gedaan”, reageert NVWA, die verwijst naar het eigen protocol. Dat schrijft voor dat ‘mogelijk onveilige levensmiddelen’ binnen vier uur gemeld moeten worden, ook als nog niet alle gegevens beschikbaar zijn. „[Het tijdig doen van meldingen] zullen wij ook in deze casus na gaan, maar dat heeft nu niet onze prioriteit. Die ligt bij het traceren van producten met de betreffende grondstof en het actief weren daarvan van de markt.”

Wanneer een baby een keer iets meer binnenkrijgt dan de officiële norm, is er nog niet meteen een effect

AMSTERDAM

Demonstratie-record in hoofdstad vorig jaar

Er waren nog nooit zo veel protesten in de hoofdstad als in 2025, van heel groot tot best klein. Volgens de burgemeester leggen landelijk opgelegde, repressieve maatregelen extra druk op steden.

Anne-Martijn van der Kaaden

AMSTERDAM

Nooit eerder vonden er in Amsterdam zoveel demonstraties plaats als in 2025. In totaal registreerde de gemeente 3.323 demonstraties, een stijging van zo'n 10 procent vergeleken met het jaar ervoor. Dat blijkt uit een jaaroverzicht, dat maandag werd toegelicht door de Amsterdamse driehoek: hoofdofficier van justitie René de Beukelaar, politiechef Peter Holla en burgemeester Femke Halsema.

Opvallend is dat er niet alleen veel, maar ook in grote groepen gedemonstreerd werd. In oktober trok de grootste demonstratie van het millennium door de stad. Volgens de organisatie namen maar liefst 250.000 mensen deel aan De Rode Lijn, een protest tegen de oorlog in Gaza - veel meer dan de vooraf verwachte 150.000. Alleen in 1981 was er een grotere demonstratie, tegen kernwapens.

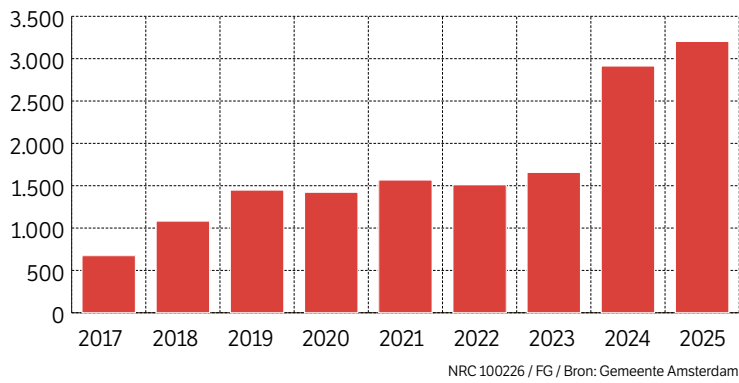
Daarnaast waren er meerdere bijeenkomsten met meer dan twintigduizend deelnemers, zoals de Feminist March en de jaarlijkse Anti Racisme-demonstratie. Tegelijkertijd was het grootste deel van de protesten juist heel klein: 74 procent had minder dan 25 deelnemers. De gemeente ziet bovendien een duidelijke toename in het aantal evangeliserende groepjes: ongeveer 30 procent van alle demonstraties had te maken met het verkondigen van een geloof - twee keer zoveel als een jaar eerder.

De Dam blijft populair

Net als in 2024 werd er veel gedemonstreerd over het conflict in het Midden-Oosten. Zowel pro-Palestijnse als pro-Israëliëse groepen lieten regelmatig van zich horen.

Vooral in 2024 en 2025 werd er veel gedemonstreerd

Aantal aangemelde demonstraties in Amsterdam

Soms liepen spanningen op, bijvoorbeeld op de Dam, waar actievoerders geregeld botsten met omstanders, of het liep uit de hand tussen demonstranten onderling. Uit vrees voor wanorde en omdat er te weinig politie was om de drukte in goede banen te leiden, besloot de gemeente in de zomer om risicovolle demonstraties op de Dam tijdelijk te verbieden.

De Dam blijft de populairste protestplek: in 2025 waren er 1.288 acties. Dat aantal daalde wel licht, voor het eerst in jaren vond minder dan de helft van alle Amsterdamse demonstraties hier plaats. Mogelijk, zei Halsema maandag, komt dit door „aanvullende maatregelen”. Sinds eind 2024 moeten protesten eerder worden aangemeld: 48 uur van tevoren, en op de Dam zelfs 72 uur. Van de 3.323 demonstraties werd in 3.203 gevallen vooraf door de organisatoren aangegeven wat ze van plan waren.

Volgens korpschef Peter Holla bleef de politie veel tijd aan overleg met de organisatoren. „Dat is onze plicht. We beoordelen voort-

durend of het nog behapbaar is.”

Het nieuwe coalitieakkoord van D66, CDA en VVD zet ondanks kritiek in op strengere regels voor demonstraties. De partijen willen burgemeesters meer bevoegdheden geven om protesten te verplaatsen of te beperken, maar Halsema zegt dat de huidige wetgeving hiervoor al voldoende ruimte biedt. Volgens haar leggen landelijk opgelegde, repressieve maatregelen - zoals het eerder voorgestelde verbod op gezichtsbedekking - extra druk op steden. „Het is belangrijk dat Amsterdam haar eigen afwegingen kan blijven maken.”

In een brief aan de gemeenteraad benadrukte Halsema maandag dat „het demonstratierecht bloeit” in de hoofdstad. Eerder zei ze al dat demonstreren een belangrijk ventiel blijft in roerige tijden, ondanks de druk op het veiligheidsapparaat. De burgemeester sloot haar brief af met de belofte: „Ook in 2026 zullen gemeente, politie en Openbaar Ministerie zich onverkort inzetten om vreedzaam protest in Amsterdam te faciliteren.”

In maart vorig jaar was er een demonstratie tegen racisme en fascisme op de Dam. FOTO: SIMON LENSSENS

**Zullen we
wat beters
gaan doen
met die ton
op de bank?**

**Beleg met
vaste rente
tot 5,75%**

Meer informatie

De shorttrackbroers **Jens** (l) en **Melle van 't Wout** komen samen uit op de Olympische Winterspelen in Milaan. FOTO KEES VAN DE VEEN

INTERVIEW **SHORTTRACK**

‘Onze vrienden zouden denken: *what the fuck* is daar gebeurd?’

Melle en Jens van 't Wout zijn broers, shorttrackers, teamgenoten en beste vrienden. Deze dinsdag begint voor hen het shorttracktoernooi. Bijna was het nooit zover gekomen. „Als ik erop terugkijk, weet ik niet hoe ik het heb gedaan.”

Sam de Voogt

HEERENVEEN

Ha, kom binnen. Wil je koffie?” Melle van 't Wout - donkerblonde krullen, klein snorretje - heeft zijn trainingskleren al aan. In de gang staan onuitgepakte verhuisdozen van hem en zijn vriendin Selma Poutsma; net als hij shorttracker. „Dat krijg je als je midden in het seizoen verhuist”, zegt Van 't Wout lachend. Wat al staat en direct de blik in de woonkamer vangt, is de grote krabpaal voor zijn katten die van de vloer tot het plafond reikt.

Van 't Wout (26) heeft later deze middag in december een krachttraining op het programma, maar eerst verwacht hij zijn broertje Jens (24). Zijn gestalte wordt even later zichtbaar door het keukenraam dat uitkijkt op het kanaal dat door het centrum van Heerenveen loopt. In ruime vrijetijdskleding en met een honkbalpetje op stap. Jens - kort, blond haar, litteken op zijn rechterwang - de woonkamer in. „Yo”, zegt hij ter begroeting. „Yo.”

Melle en Jens van 't Wout zijn broers, shorttrackers, teamgenoten, beste vrienden. Ze noemen elkaar „irreplaceable”. Dat ze een groot deel van hun jeugd in Canada doorbrachten, klinkt geregeld door in hun lichte accent en toevlucht tot Engelse formuleringen.

In Milaan begint voor hen deze dinsdag het shorttracktoernooi met wedstrijden voor de gemengde aflossingsploeg (‘mixed relay’), volgende week woensdag komen ze in actie op de 500 meter. „Een jeugddroom die uitkomt”, zegt Jens aan de keukentafel bij zijn broer. Ze zijn ook samen onderdeel van de aflossingsteams van de Nederlandse mannen die de vrijdag erna aan de beurt zijn.

Bijna was het nooit zover gekomen. Blessures aan zijn rug en zijn knie hielden Melle de afgelopen drie seizoenen weg van het ijs. In zijn afwezigheid groeide Jens uit tot een van de beste shorttrackers ter wereld. De laatste jaren zijn de verhoudingen tussen de broers veranderd. Tegelijkertijd, zeggen ze ook: hun band is hechter dan ooit. Hoewel de afgelopen periode niet gemakkelijk was, heeft het ze ook veel gebracht. „Die vervelende tijd is nou eenmaal onderdeel van ons verhaal”, zegt Melle, „en hoe vet is dat verhaal nu?”

Eigen parcours voor crossfietsjes

De broers werden geboren in Laren, verhuisden op jonge leeftijd naar Canada en groeiden op in een dorp in de wildernis op twee uur rijden van Toronto. „We woonden zo afgelegen dat we altijd samen speelden”, herinnert Melle zich. In de achtertuin legden ze hun eigen parcours aan voor hun crossfietsjes en ze deden aan ijshockey, Canada's nationale sport. Vlak voordat hun ouders besloten terug naar Nederland te verhuizen - Melle was veertien, Jens twaalf - stapten ze over op shorttrack.

In Nederland ontloken ze als shorttracktalenten en kwamen ze op een topsport-school, ondanks hun leeftijdsverschil, bij elkaar in de klas. In die tijd deed Melle veel voor zijn kleine broertje, zegt Jens. „Melle zorgde van zichzelf al graag voor anderen en ik was lui, dus dat viel heel mooi samen. Hij moest mijn boeken meenemen naar de les, ik volgde hem gewoon overal.”

In 2019 is Melle de eerste van de broers die wordt opgenomen in de nationale trainingselectie (NTS). „Toen dacht ik: het moet echt beter nu, koppie erbij”, zegt Jens. „Ik kon altijd aanhaken bij Melle, maar nu mocht ik niet mee naar trainingkampen, wedstrijden. Dat vond ik irritant.” Binnen twee jaar maakte ook Jens de overstap naar de NTS.

Voor de twee broers leek alles samen in een rechte lijn naar de top te lopen, tot in aanloop naar de Winterspelen van Beijing (2022) Melle zijn rug besleerde. „Ik weet nog dat ik het niet echt begreep. Zoiets ge-

Melle en Jens van 't Wout op de gemengde estafette tijdens een wereldbekerwedstrijd die gold als kwalificatiemoment voor de Olympische Spelen. FOTO ROBIN VAN LONKHUIJSEN/ANP

beurde ons niet, we hadden nooit ergens last van”, zegt Jens, die zich wel kwalificeerde voor het toernooi in China. „Ik heb die Spelen niet als speciaal beleefd. Ik weet nog dat ik mijn kleren wilde wassen in mijn hotel in Beijing, en ik dacht: ik ga Melle vragen hoe dat moet. Maar Melle was er niet.”

Meekijken als coach

Vanaf dat moment gingen de carrièrepaden van de twee broers uiteen lopen. Jens won in 2022 in het Amerikaanse Salt Lake City zijn eerste wereldbekerwedstrijd. Een paar maanden later werd hij Europees kampioen op de 1.500 meter en won op de WK brons op de 500 meter. Inmiddels heeft hij zes individuele Europese titels behaald, drie WK-medailles (een zilver, twee brons) en werd hij vorig jaar tweede in het eindklassement van de wereldbeker.

Melle keerde na de Spelen van Beijing terug van zijn rugblessure, maar kreeg al snel daarna last van een nieuwe blessure aan zijn knie. „Ik had al heel lang last voordat ik echt moest stoppen, maar ik hield het voor me.” Het duurde een jaar voordat artsen de oorzaak van de pijn vonden: een overbelaste pees. Daarna volgde een operatie en nog een jaar revalideren.

Hoe was het om thuis te moeten blijven terwijl Jens naar wedstrijden en toernooien afreisde?

Melle: „Ik miste Jens heel erg als hij weg was. Daarom ging ik nóg meer contact zoeken met hem. Op de beelden van zijn races kon ik heel goed zien wat anderen deden, welke tactieken ze toepasten. Dat appte ik dan naar Jens.”

Je was geblesseerd, maar toch hielp je hem?

Melle: „Ik was eigenlijk een soort extra coach. Ik keek ook eerst nog alle wedstrijden, maar na twee jaar blessureleed was ik er

zo klaar mee, dat ik alleen nog de races van Jens en Selma keek. Daarna ging de livestream uit.”

In eerdere interviews lijken jullie het moeilijk te vinden om terug te kijken op die periodes. Waarom raakt het jullie zo?

Jens: „Nou, het gaat tot nu toe best goed vandaag.”

Melle: „Als ik er nu op terugkijk, weet ik niet hoe ik het heb gedaan. Ik zat in een trance van overleven, erin blijven geloven dat het goedkomt. Zo zijn we opgevoed: als dit de situatie is, heeft het geen zin om er negatief over na te denken.

„In interviews blik je terug, sta je stil bij wat er is gebeurd. Ik weet nog dat ik in een van die gesprekken voor het eerst Jens hoorde zeggen hoe zwaar en moeilijk hij het vond dat ik geblesseerd was. Dat soort gesprekken hebben wij niet zo snel, dat laten we niet toe. Het heeft me er doorheen geholpen om te denken: wat als het wel lukt? Als ik wel succesvol kan terugkomen?”

Jens: „Dat typeert Melle. Als ik eraan denk wat hij heeft meegemaakt... *it's hard to say with words.*”

Hij wendt even zijn blik af en mompelt: „*Now I start to tear up.*”. Slikt, en zegt dan: „Het liefst had ik die blessure van hem overgenomen, ook al was ik dan waarschijnlijk gestopt. Ik had veel liever dat ik nooit had geschaatst en dat hij nu de beste van de wereld was.”

Geldt dat andersom ook?

Melle: „Als Jens olympisch kampioen wordt, dat zou zo *sick* zijn. Het liefst zou ik samen met hem op het podium eindigen.”

Jens: „Dat was onze droom vroeger toen we klein waren. Dan is het leven compleet.”

Stel: jullie halen samen de olympische finale op de 500 meter. Maken jullie er dan een strijd van?

Melle: „Ik weet zeker dat als ik op kop rijd en Jens zit achter mij, dat hij me niet gaat inhalen.”

Jens: „Dan ga ik zo breed mogelijk rijden om hem te beschermen tegen de rest.”

Melle: „Dat weet hij ook van mij. Andersom zou ik er alles aan doen om hem te laten winnen. Ik zou geen seconde denken: ik ga hem inhalen.”

Als topsporter moet je egoïstisch zijn om succes te hebben. Gunnen jullie het elkaar niet te veel?

Zonder nadenken zegt Jens, half grappend: „Nee, want ik rijd iedereen de baan uit zodat Melle kan winnen.”

Melle: „We zijn heel egoïstisch, denk ik, omdat we het niemand anders gunnen dan elkaar.”

Kikker met getrainde bovenbenen

Jens vertelt hoe de revalidatie van Melle hem deed inzien hoe vluchtig het topsportbestaan is. „Ik ben altijd een kikker geweest:

getrainde bovenbenen en de rest negeerde ik. Door Melles blessures heb ik gezien hoe belangrijk je *core* is. En dat als ik dit leven wil leiden, écht goed wil worden, dat ik dat serieus moet nemen.” In het najaar begon Jens met een paar kilo extra spiermassa aan het seizoen, in een poging steviger op zijn schaatsen te staan en minder blessuregevoelig te zijn.

Ben je zelfstandiger geworden door Melles afwezigheid?

Melle: „Jens is nu heel zelfstandig.” Jens, grijnzend: „Nou, mij werd vandaag verteld: we hebben straks een interview. Door Melle.”

Melle: „Hij vergeet dat soort dingen nog steeds.”

Jens: „Het is niet dat ik zo lui ben als vroeger, maar ik heb ADD dus er racet de hele dag van alles door mijn hoofd.”

Melle: „Ja, dat is gewoon Jens. Daar heb ik me bij neergelegd. Vroeger moest ik ervoor zorgen dat hij een goede warming-up en cooling down deed, zijn shakes nam, dat hoeft gelukkig niet meer. Maar ik app hem altijd wel even voor een trainingskamp of hij alles heeft ingepakt.”

Jens: „Vroeger was het nog veel erger. Ik praatte niet met de coaches als ik iets vond of voelde. Dan zei ik het tegen Melle en die zei het dan tegen de coaches. Dat soort dingen doe ik nu allemaal zelf. In die zin heeft Melles blessure mij verder geholpen.”

Een skateboard en een energydrink

Aan het begin van dit olympisch seizoen lagen de verwachtingen voor de broers ver uit elkaar. Waar Jens gezien werd als kandidaat voor een olympische titel, richtte Melle zich, eindelijk pijnvrij, op de NK shorttrack van afgelopen maand. Tot ieders verrassing kwam de goede vorm sneller terug: Melle plaatste zich in het najaar voor de wereldbekerwedstrijden en reed daar zo goed dat hij werd geselecteerd voor de Spelen.

Aan elkaar gewaagd zoals ze vroeger waren, zijn de broers alleen nog niet. Het niveauverschil is dermate groot dat Melle alleen op de 500 meter, zijn specialiteit, Jens een beetje bij kan houden.

Was dat nieuwe niveauverschil wennen?

Melle: „Voor mij is het heel erg makkelijk: ik heb elke dag een maatstaf. Als ik wil weten welk niveau ik moet halen, dan kijk ik gewoon naar Jens. Hij is tweede van de wereld, hij is de lat.”

Jens: „Toen Melle uitviel, ontstond er wel een gat voor mij. Dit klinkt heel lullig voor de rest, maar ik had zonder hem niemand meer die me echt uitdaagde. Nu hij er weer is, zie ik hem beter worden. Als hij achter me zit op de 500 meter, weet ik dat ik echt moet opletten.”

Jens ging ooit op shorttrack enkel omdat Melle dat deed. Nu is hij een van de beste shorttrackers ter wereld.

Melle: „Ik was vroeger erg atletisch, ik was goed in elke sport. Ik wilde als kind ook al naar de Spelen, het liefst in de zomer omdat ik goed kon hardlopen. En Jens kon absoluut niks.”

Jens: „Echt niks. Zonder Melle had ik hier niet gezeten. Dan zou ik nu met mijn skateboard en een energydrink ergens in een park aan het chillen zijn.”

Melle: „Als onze Canadese vrienden van vroeger zouden horen dat Jens kandidaat is om olympisch kampioen te worden, dan denken ze echt: *what the fuck* is daar in Nederland gebeurd?”

Jens: „Ik hoefde van mezelf ook nooit goed te zijn in sport. Dat is wel veranderd. Maar ik krijg het nog steeds niet uit mijn mond dat ik olympisch kampioen wil worden.”

Je bent wel een kanshebber voor goud.

Jens: „Ten diepste weet ik dat het mogelijk is. Dus ik ga voor goud. Liever dát en dan eraanast grijpen dan zeggen: ik ga voor brons. *I don't think anyone has ever said that.*”

Melle, lachend: „Dat we nu samen naar de Spelen gaan, maakt voor mij dat alles het waard is geweest: al het gezeik, de pijn, de tranen. Dus ik ga voor brons.”

REPORTAGE AANSLAGEN

Sluiting pizzazaken in Amsterdam leidt tot 'duivelse dilemma's'

Na een reeks aanslagen met explosieven vorig jaar sloot de gemeente Amsterdam vier vestigingen van restaurantketen De Pizzabakkers. Door de sluiting raakten de eigenaren aan de rand van de afgrond. Uit hun ervaringen rijst een ongemakkelijke vraag: werd hier onbedoeld de dader beloond?

Door **Camil Driessen** en **Anne-Martijn van der Kaaden**

AMSTERDAM

Gespannen zaten Siang-Lan Go en Margreet Leguijt op vrijdagavond 12 september 2025 met hun personeel te wachten in het filiaal van De Pizzabakkers aan de Haarlemmerdijk. Hun baby, zo voelt het: de pijp enla in hartje Amsterdam waar het in 2009 allemaal begon.

„We wisten dat het ging gebeuren, en om 23.00 uur kwamen ze”, vertellen de twee. Een politieauto met daarin twee agenten en een bouwopzichter van de gemeente stopte voor het restaurant. De opzichter verving de sloten, verzegelde de deur en plakte een poster op het raam. „Pand gesloten in opdracht van de burgemeester”, in koeienletters. „In of rondom dit pand zijn activiteiten geconstateerd of voorwerpen gevonden die de openbare orde in gevaar brengen.”

Die avond sloot de Amsterdamse locoburgemeester niet alleen hun filiaal aan de Haarlemmerdijk, maar ook twee andere ves-

tigingen in de stad én hun kantoorpand. Anderhalve week later zitten Go en Leguijt op de redactie van *NRC* om te vertellen over de impact van dat besluit. „We begonnen die vrijdagavond allemaal te huilen. Ook het personeel”, zegt Leguijt. „Vooral die posters vonden we verschrikkelijk, alsof het om een drugs pand ging”, vult Go aan.

Ze begrijpen dat de gemeente na een reeks aanslagen bij hun restaurants moest optreden, maar voelen zich ook „in de kou” staan. Als ondernemers zitten zij nu met de gevolgen: geen inkomsten, werkloos personeel, en dat van de ene op de andere dag. „Het is ook dat gevoel van... jeezus”, verzucht Leguijt. „Zeventien jaar geleden zijn we De Pizzabakkers begonnen vanuit liefde voor lekker eten. We hebben er keihard voor gewerkt en echt iets opgebouwd. Is dit nou hoe het moet eindigen? Serieus?”

Geen vergissing

Een gaslek, dachten Go en Leguijt bij de eerste explosie eind augustus. Rond half drie 's nachts belde de alarmcentrale: er was brand uitgebroken bij hun restaurant aan de Plan-

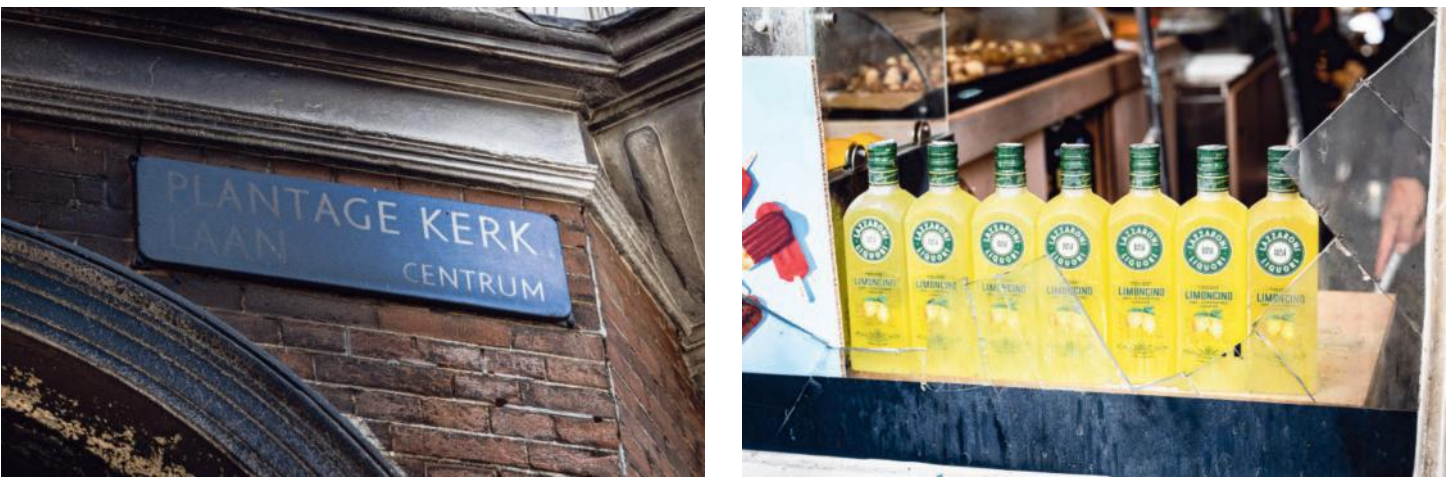

Foto rechts: schade bij Italiaanse delicatessenzaak aan de Plantage Kerklaan, enkele deuren verwijderd van Pizzabakkers. FOTO'S SIMON LENSSENS/ANP

„Dit is buitengewoon. Ik heb nog nooit zo veel explosies in korte tijd bij één ondernemer gezien

Jurist Gemeente Amsterdam

tage Kerklaan. Daar aangekomen, zagen ze een enorme ravage: de begane grond van het pand uit 1861 was volledig verwoest. De vlammen waren volgens omwonenden wel vier meter hoog.

De politie wist meteen: dit was geen gas-explosie maar een aanslag. Aanslagen met explosieven, vaak zwaar illegaal vuurwerk zoals cobra's, zijn sinds enkele jaren aan de orde van de dag. Vorig jaar registreerde de politie 1.525 (pogingen tot) aanslagen in Nederland. Naast woningen zijn ook bedrijfspanden honderden keren per jaar doelwit.

Vroeger was er vrijwel altijd een link met het criminele milieu. Tegenwoordig spelen volgens de politie relationele en zakelijke conflicten naar schatting even vaak een rol. Geregeld gaat het mis en laten de vaak zeer jonge uitvoerders bij het verkeerde adres een explosief afgaan.

„Onze eerste reactie was: dit is een misverstand, dit hoort niet bij ons”, vertelt Leguijt. „Verderop in de straat zitten nog een paar pizzeria's.” Maar twee nachten later volgde een nieuwe aanslag - dit keer bij hun kantoor en de afhaallocatie een paar deuren verder aan de Plantage Kerklaan. „Toen wisten we: dit is geen vergissing.”

Wie doet zoiets? En met welk doel? Terwijl de ondernemers daarvan wakker lagen, klonk begin september opnieuw een knal aan de statige Plantage Kerklaan, dit keer gevolgd door brand bij een Italiaanse delicatessenzaak van een collega-ondernemer enkele deuren verderop. De nacht daarop was het wéér raak. Via recent door de gemeente geplaatste camera's was te zien hoe iemand een tas aan de deur hing bij nummer 12, de afhaallocatie van De Pizzabakkers. De politie betrapte een veertienjarige jongen met een explosief dat nog niet was afgegaan.

Toen ruim een week later ook bij hun vestiging aan de Overtoom een vuurwerkbom afging, was voor de locoburgemeester de maat vol. De politie had geen idee van dader of motief, maar achtte de kans op herhaling „voorstelbaar”. En dus deed zij wat burgemeesters in heel Nederland na een explosie vaak doen: ze sloot de vier panden van De Pizzabakkers voor een half jaar.

Wat gebeurt er als je slachtoffer wordt van zo'n aanslag? Met die vraag in het achterhoofd volgde *NRC* De Pizzabakkers vijf maanden. Voor de gemeente stond in die

periode één belang voorop: de veiligheid van omwonenden. De restaurants bleven maanden dicht; dat bracht de ondernemers aan de rand van de afgrond. Uit hun ervaringen rijst een ongemakkelijke vraag: belooft het optreden na aanslagen onbedoeld de dader?

'Niet lichtzinnig'

„Van harte welkom”, zegt de voorzitter. „U krijgt drie minuten de tijd.” In een halve cirkel tegenover Margreet Leguijt zitten de leden van de commissie Algemene Zaken van de Amsterdamse gemeenteraad, met in het midden burgemeester Femke Halsema. Leguijt komt begin oktober inspreken bij hun vergadering. Ze wil duidelijk maken dat zij en haar mede-ondernemers nu dubbel worden getroffen - eerst door de aanslagen, daarna door de sluitingen. Dat ze machteloos staan.

Vanwege een gebrek aan goede houtovenpizza in Amsterdam werd De Pizzabakkers in 2009 opgericht door twee bevriende stellen. Het bleek een succes. De Pizzabakkers telt inmiddels 32 vestigingen in 15 steden. „Drie restaurants en een afhaallocatie in Amsterdam zijn nog in handen van ons, de oprichters”, vertelt Leguijt de raadsleden. „De rest wordt gerund door franchise-nemers.”

Sinds drie weken, zegt ze, zitten twee gezinnen zonder inkomen en 65 medewerkers zonder werk. De omzet is volledig weggevallen terwijl de vaste lasten doorlopen. Die posters en de tekst van het sluitingsbevel, met hun impliciete link naar criminele netwerken, tasten het imago van hun bedrijf aan. „Tot onze verbazing biedt de gemeente ons geen hulp.” Ze richt zich tot de aandachtig luisterende zaal: kan het niet anders? Is er compensatie mogelijk? Zijn er maatregelen denkbaar die een aanslag niet belonen?

„Dit levert inderdaad duivelse dilemma's op”, reageert Halsema. „Maar uiteindelijk is de veiligheid in de buurt altijd doorslaggevend.” De gemeente gaat volgens haar nooit zomaar over tot sluiting. Na de inzet van cameratoezicht, extra politiepatrouilles en inhuur van een beveiligingsbedrijf door De Pizzabakkers stopten de aanslagen niet.

„Hoe onrechtvaardig ook, we hadden geen andere keuze.” De burgemeester wijst op de aanslag op een bruilofsfeest in Den Haag eind 2024, waarbij zes doden vielen. „Na wat daar is gebeurd, weten we dat we hier niet lichtzinnig mee om kunnen gaan.” Een tegemoetkoming voor getroffen ondernemers, zegt ze, is geen zaak voor de gemeente. Dat moet „op landelijk niveau” worden geregeld.

Leguijt kent Halsema's argumenten, die kregen zij en de andere eigenaren de afgelopen weken in gesprekken met ambtenaren van de afdeling Openbare Orde en Veiligheid ook te horen. Bij het volgende agendapunt verlaat ze stilte met de zaal. Ze hoopt dat haar woorden iets teweeg brengen, voordat hun bedrijf failliet is. De tijd dringt. Ze heeft het uitgerekend: als er niets gebeurt, is het over enkele weken einde verhaal.

Vier filialen zijn gesloten

» **Vervolg van** pagina 11

Het is rumoerig voor de deur van zittingszaal B2 van de Amsterdamse rechtbank, half oktober. Ondanks een vriendelijk telefoontje van burgemeester Halsema, twee uur voor de raadsvergadering, is er niets veranderd: alle vier de vestigingen van De Pizzabakkers zijn nog dicht.

De recherche weet nog steeds niet wie achter de aanslagen zit. In een poging mogelijke motieven of opdrachtgevers in beeld te krijgen, heeft de recherche Go, Leguijt en hun partners uitvoerig bevraagd over hun bedrijf en zakelijke contacten. Ze stelden een korte lijst op met personen met wie in het verleden een zakelijk verschil van inzicht bestond, bijvoorbeeld na het niet verlengen van een contract. Onderling spraken de eigenaren veel met elkaar over de vraag of in de privésfeer of misschien rond hun kinderen iets speelde dat de aanslagen kon verklaren, maar ze vonden daar geen aanwijzingen voor.

Verzekering dekt verliezen niet

Voor de eigenaren is de gang naar de bestuursrechter de enige optie om (snel) weer open te kunnen. De belangstelling in de rechtszaal blijkt groot. Op de voorste rijen zitten journalisten van lokale media, een klas scholieren vult de publieke tribune. De gemeente wordt vertegenwoordigd door twee juristen. Maar de rechter, een man met een rond brilletje, richt zich eerst tot Go en Leguijt. „Voor u moet dit buitengewoon stressvol zijn”, zegt hij. „Kunt u nog een beetje slapen?” Leguijt forceert een glimlach. „Het gaat wel.”

De advocaat van De Pizzabakkers beschrijft hoe de ondernemers klemzitten. De verzekering dekt de financiële verliezen door een bestuursrechtelijke sluiting niet.

De gemiste omzet, de personeelskosten, de doorlopende huur: die rekening komt volledig bij zijn cliënten te liggen. En zolang de panden gesloten blijven, worden ook de herstelwerkzaamheden niet vergoed.

Het advies van de gemeente om voor de personeelskosten steun bij het ministerie van Sociale Zaken aan te vragen, hielp hen geen stap verder - „binnen no-time afgewezen”. Het levenswerk van zijn cliënten, zegt de advocaat, staat op omvallen: „Als dit zo doorgaat, halen ze het einde van de maand niet. Dan lijkt het erop dat de aanslagplegers precies hun zin krijgen.”

De rechter knikt. „Een gebrek aan maatwerk”, constateert hij. Wat hen het meest zou helpen, zegt Siang-Lan Go, is het heropenen van het verwoeste restaurant aan de Plantage Kerklaan. Dan kan de verzekeraar de schade opnemen en kunnen ze beginnen met herstel. De advocaat vult haar aan: „Ieder pand” dat open kan is financieel zeer welkom.

Aan de andere kant van de zaal fronsen de gemeentelijke jurist haar wenkbrauwen. Ze zegt „een beetje verbaasd” te zijn. De gemeente weegt het belang van de openbare orde en veiligheid af tegen dat van de ondernemers. Het gevaar voor de openbare orde is volgens haar nog altijd aanwezig, en dat telt zwaarder. Ze wijst erop dat niet lang geleden nog een klein explosief - een rotje, blijkt later - bij het huisadres van een van de eigenaren is afgegaan. „Dit is buitengewoon. Ik heb nog nooit zo veel explosies in korte tijd bij één ondernemer gezien.”

Dat de gemeente niets zou doen voor De Pizzabakkers, spreekt ze met klem tegen. Het heropeningsverzoek is binnen twee weken behandeld: „veel sneller dan de gebruikelijke acht”. En er is voortdurend contact geweest.

De rechter kijkt naar de klok. „Ik ga nadenken, kijken welke pleisters er geplakt moeten worden.”

”
Ik voel nog steeds boosheid naar degene die dit heeft gedaan, maar realiseer me ook dat het me niet verder helpt

Margreet Leguijt mede-oprichter De Pizzabakkers

Het ruikt naar verse tijm op de Haarlemmerdijk 128. In de keuken zijn twee koks bezig, een medewerker loopt met een schoonmaakdoekje door de zaak. Het is half november. Siang-Lan Go vouwt haar handen om een kop thee. Ze heeft een hectische week achter de rug, zegt ze. „Veel bellen met de verzekering. Nu de sluiting eraf is, is er eindelijk beweging.”

De uitspraak van de voorzieningenrechter was een kleine overwinning. Eind oktober hief hij de sluiting van twee van de vier panden op. Voor het restaurant aan de Haarlemmerdijk woog het belang van de ondernemers zwaarder, oordeelde hij, omdat daar nooit een aanslag plaatsvond. En het filiaal aan de Plantage Kerklaan was door de explosie en brand toch al onbruikbaar, een formele sluiting voegde daar niets toe.

Flinke klus

Drie dagen na het vonnis ging het restaurant op de Haarlemmerdijk weer open. Een flinke klus, vertelt Leguijt die ook is aangeschoven, want de zes weken lange sluiting had het pand geen goed gedaan. „De deuren waren beschadigd door verzegeling en omdat de elektriciteit was afgesloten, was er apparatuur kapot. Gelukkig kregen we veel lieve reacties uit de buurt.”

Terwijl de eerste gasten binnendruppelen, vertellen Go en Leguijt over de „wirwar aan juridische procedures” waarin ze zijn beland. Hun eerste heropeningsverzoek werd afgewezen, waarna ze bezwaar maakten en bij de bezwaarschriftencommissie terecht kwamen. Omdat dat te lang duurde, stapten ze tegelijk naar de rechter. Daar suggereerde de gemeente dat ze een tweede heropeningsverzoek konden indienen, maar ook dat werd afgewezen - mede vanwege graffiti met de tekst ‘bomb steady’ op een filiaal. Ook bij het ministerie van Sociale Zaken gingen ze in bezwaar na de afwijzing

Vier van de vijf eigenaren van De Pizzabakkers, met van links naar rechts Siang-Lan Go, Dmitri Schokker, Margreet Leguijt, Martijn Mooij. FOTO BRAM PETRAEUS

van de werktijdverkorting voor het personeel. „Alles loopt dwars door elkaar”, zegt Go. Leguijt: „Je zou bijna vergeten waar we ooit mee bezig waren: gewoon pizza maken.”

De weg omhoog

Van buiten lijkt er weinig veranderd aan het restaurant van De Pizzabakkers in Amsterdam-Oost. De brief van 1 september - ‘we willen graag de overburen bedanken voor het blussen, dat heeft zeker erger voorkomen’ - hangt nog altijd aan de zwartgeblakerde gevel. De ramen zijn met houten platen dichtgetimmerd. Een bord van de aannemer en geluiden binnen verraden echter dat er wordt gewerkt aan het herstel.

Op het kantoor van De Pizzabakkers, dertig meter verderop, bevestigen Go en Leguijt dat half januari. De vestiging wordt verbouwd volgens een nieuw ontwerp: ‘De Pizzabakkers 2.0’. Minder grijs en blauw, zeggen ze, een warmere uitstraling.

Afgelopen december stemde de gemeente in met hun heropeningsverzoek. „Naarmate de tijd verstrijkt en incidenten uitblijven, gaat het belang van de ondernemer zwaarder wegen”, meldt een gemeentewoordvoerder. Sindsdien vinden de ondernemers langzaam hun oude ritme terug. De stress en adrenaline die Leguijt maandenlang voelde zodra ze ‘s ochtends wakker werd, is weg. Go knikt. „Het voelt nog alsof we aan het puinruimen zijn, maar de weg omhoog is ingezet.”

Binnenkort heropent het filiaal aan de Overtoom. Dat duurt langer dan gehoopt. Na de sluiting en de afwijzing door het ministerie van Sociale Zaken moesten ze het personeel vragen vrijwillig ontslag te nemen om faillissement te voorkomen. Het werven van een nieuwe ploeg van twaalf medewerkers kostte tijd.

Volgens de ondernemers hebben de aanslagen en de daaropvolgende sluitingen „vele tonnen” aan schade veroorzaakt. Het grootste deel bestaat uit gederfde omzet en doorlopende bedrijfskosten. Hun groeiplannen staan voorlopig in de ijskast.

Het kost de twee ondernemers moeite de aanslagen een plek te geven. „Ik voel nog steeds boosheid naar degene die dit heeft gedaan, maar realiseer me ook dat het me niet verder helpt”, vertelt Leguijt. Bij Go is het vooral de strijd met de gemeente die steekt. „Ik denk niet dat ze ons wilden tegenwerken. Maar in mijn ervaring stonden we echt tegenover elkaar.”

De politie arresteerde uiteindelijk vier verdachten vanwege de aanslagen. De veertienjarige bommenlegger staat in maart voor de rechter. De opdrachtgever is echter nooit gepakt en dat doet pijn. „Ik vind het emotioneel vervelend omdat het ontzettend onrechtvaardig voel”, zegt Leguijt. „Er blijft toch een soort schaduw over ons hangen omdat nooit helemaal duidelijk is geworden hoe het zat.”

De explosie bij het filiaal van De Pizzabakkers aan de **Plantage Kerklaan** vond eind augustus plaats. FOTO SIMON LENSSENS/ANP

nrcwebwinkel»

Adviesprijs
359,-
279,-

HAY

Butler trapje van eikenhout

- » Multifunctioneel en veelzijdig trapje
- » Gemaakt van stevig eikenhout
- » Ideaal als bijzettafel, kruk of bankje

De Butler is een slimme en veelzijdige huishoudhulp, ontworpen door Shane Schneck. Het is in de eerste plaats een trapje met twee extra treden, handig om bij hoge plekken te komen. Maar je kunt het ook gebruiken als bijzettafel, kruk of bankje naast je bed als je het niet als trap nodig hebt. Het is gemaakt van stevig eikenhout en komt volledig gemonteerd, dus je kunt het meteen gebruiken.

Bestel nu » nrcwebwinkel.nl/butler

Een fan draagt een **vlag met rapper Bad Bunny** buiten het Levi's Stadium in Santa Clara. FOTO AP

Een man met een **Puerto Ricaanse vlag** buiten het stadion tijdens de Super Bowl. FOTO BRONTÉ WITTPENN/AP

Een **protestmars tegen ICE** buiten het stadion. FOTO AP

BAD BUNNY

Super Bowl-optreden met een boodschap: liefde wint van haat

De Puerto Ricaanse superster Bad Bunny gaf een gelaagde en feestelijke show tijdens de Super Bowl. Lady Gaga kwam langs als speciale gast, terwijl Donald Trump achteraf boos reageerde.

Thijs Schrik

AMSTERDAM

„God bless America.” Met die woorden begon Bad Bunny het laatste deel van een spectaculair optreden tijdens de rust van de zestigste Super Bowl. Hij maakte meteen duidelijk dat hij niet alleen de VS bedoelde. Met een opsomming van landen en gebieden in Noord- en Zuid-Amerika benadrukte de megaster de thema's van zijn halftime-show: eenheid, vreugde en de cultuur van zijn geliefde eiland Puerto Rico. Achter hem liep een grote groep mensen, van muzikanten tot dansers en acteurs, die zwaaiden met verschillende vlaggen. Op een groot scherm in het stadion verschenen in kapitalen heldere woorden: „Het enige dat sterker is dan haat, is liefde.” Daarna werd 'DTMF', de grootste hit van zijn meest recente album *Debi Tíjar Más Fotos*, ingezet en meegezongen op het veld.

Hoogspanning

Het slot vormde een uitroepken bij een geheel eigen show die geen moment inzakte, iets wat niet gezegd kon worden voor de stroeve wedstrijd tussen de Seattle Seahawks en de New England Patriots. De finale van de American-footballcompetitie is altijd de meest be-

keken tv-uitzending van het jaar in de VS (vorig jaar trok de uitzending zo'n 127 miljoen kijkers) en het muzikale optreden tijdens de rust is ook in minder politiek onrustige tijden voer voor discussie.

Ditmaal stond het geheel meer dan gemiddeld onder hoogspanning. De Puerto Ricaanse Bad Bunny, echte naam Benito Antonio Martínez Ocasio, maakt geen geheim van zijn onvrede met president Donald Trump en de gewelddadige Amerikaanse vreemdelingenpolitie ICE. Hij weigert door de

VS toeren omdat hij vreest dat ICE zijn fans daar zal oppakken. „ICE moet weg”, zei hij vorige week nog tijdens de Grammy Awards, waar hij onder meer de prijs voor beste album van het jaar won. Er werd dan volop gespeculeerd over de mogelijk inhoud van zijn optreden.

Bad Bunny beloofde een dansbare show en die belofte werd meer dan ingelost. Hij bracht in het Levi's Stadium in Santa Clara, Californië, een constant bewegend optreden, vrijwel geheel gezongen in het Spaans, vol verwijzingen naar Pu-

erto Rico. Net zoals in zijn oeuvre mengt hij moderne geluiden met traditionele muziek. En ook tijdens de Super Bowl-show ging hij van reggaeton naar salsa en weer terug. Hij opende met het nummer 'Tití me Preguntó', gehuld in een beige footballoutfit en met een bal in zijn hand. De camera volgde hem, lopend door hoog gras, een verwijzing naar de geschiedenis van de suikerrietplantages op het eiland. Later, tijdens 'El Apagón' ('De stroomstoring'), klom hij in een elektriciteitspaal waar vonken vanaf vlogen. Puerto Rico kampt regelmatig met grotestroomstoringen.

Bruiloftsfeest met Lady Gaga

De feestvreugde werd verder vergroot door slim geplaatste gastoptredens van Lady Gaga en Ricky Martin (ook uit Puerto Rico). Gaga deed een salsaversie van 'Die With a Smile', terwijl Martin een korte versie deed van het Bad Bunny-nummer 'Lo Que le Pasó a Hawái'. De oplettende kijker zag ook nog snel een aantal andere sterren voorbijkomen, onder wie acteur Pedro Pascal en rapper Cardi B.

Iets zeggen over de verbindende factor van muziek kan afgezaagd overkomen, maar de dertien minuten durende show van Bad Bunny wist het op overtuigende wijze te verbeelden. Het Lady Gaga-ge-deelte was tegelijkertijd een brui-

loft: een stel trad voor ze begon op het podium in het huwelijk.

De Grammy-overwinning van vorige week werd ook nog verwerkt in de show: een klein jongetje keek naar een tv-fragment van Bad Bunny's speech en kreeg daarna een Grammy in zijn handen gedrukt. Meerdere media zagen hierin een verwijzing naar de kleuter Liam Conejo Ramos, die in januari in Minneapolis werd opgepakt door een agent van ICE. De foto van de vijfjarige jongen, met een blauwe muts en een rugzak nog op, ging de wereld over.

Donald Trump, die in tegenstelling tot vorig jaar niet in het stadion zat, was vooraf al woest en bleef dat achteraf ook. Hij noemde het op zijn sociale netwerk Truth Social een van de slechtste halftime-shows ooit en een „een klap in het gezicht van ons land”. Mogelijk werd hij iets blijer van de alternatieve halftime-show van de conservatieve actiegroep Turning Point USA. Hierin trad de MAGA-lievelling Kid Rock op. Die show was onder meer via YouTube te zien, waar op een gegeven moment zo'n vijf miljoen mensen kijken.

De zaal zag er kleiner en een stuk minder feestelijk uit dan het veld van de Super Bowl.

Bad Bunny staat 23 en 24 juni in de Gelredome in Arnhem.

Milo van Bokkum

SANTA CLARA

De show in de pauze van de belangrijkste footballwedstrijd behoort elk jaar tot de meest geanticipeerde en meest bekeken tv-momenten in het land. Dit jaar waren de verwachtingen helemaal hooggespannen: Bad Bunny schuwt politieke statements niet, over het Amerikaanse handelen in Puerto Rico of het beleid van Trump. „Voordat ik God bedank, ga ik zeggen: ICE out”, zei de 31-jarige artiest (echte naam: Benito Antonio Martínez Ocasio) vorige week tijdens zijn Grammy-bedankspeech.

Bij een van de ingangen van het Levi's Stadium in Santa Clara bouwt een groepje Puerto Ricanen deze zondagmiddag een feest-annex-protest. Terwijl muziek van Bad Bunny uit een luidspreker klinkt en de vlaggen van het eiland wapperen, scandeert de groep „*US military has got to go*” en „*chinga la migra*” (vrij vertaald: 'fuck ICE').

„Dit optreden betekent heel veel voor ons”, zegt Jean Malave (27). Hij heeft geen kaartje, maar de Puerto Ricanen is evengoed met de trein uit zijn thuisstad Seattle gekomen. Een rit van een dag en een nacht, maar: „De vliegtickets waren echt te duur.”

Viering van Puerto Rico

Door Bad Bunny's politieke standpunten was het een kwestie van tijd tot de keuze van de National Football League voor de immens populaire artiest een politieke rel werd. President Trump zei dat hij „nog nooit” van de rapper had gehoord, en liet verstek gaan bij het evenement - mogelijk ook uit vrees uitte-jouw te worden in de progressieve metropool. Turning Point USA, de club van de in september vermoordde uiterst-rechtse christen-nationalist Charlie Kirk, organiseerde een eigen 'All-American Half Ti-

REPORTAGE PROTEST EN FEEST

Buiten het stadion is ICE niet te zien en worden Bad Bunny en Puerto Rico gevierd

Met de langverwachte halftime show van de Trump-kritische rapper Bad Bunny tijdens de Super Bowl en de vrees voor ICE-acties was het sportevenement politiek beladen. Bunny's thuiseland Puerto Rico is vooraf al de morele winnaar.

me Show”, waar onder meer Kid Rock optrad.

Malave wilde hier dus per se bij zijn, al is het maar bij het feestgedruis buiten het stadion. Hij is van top tot teen gekleed in de kleuren van de Puerto Ricaanse vlag, inclusief een ster op zijn schoenen. Bad Bunny vestigt de aandacht op de door Amerikanen gedreven „gentrificatie van Puerto Rico”, zegt hij. „Op zijn nieuwste album zegt hij dat het er net wordt als Hawaï.”

Malave had eigenlijk een groot

Bad Bunny blijft tijdens zijn show weg van al te directe uithalen naar ICE of naar president Trump

masker besteld van de *concho*, een kikker die voorkomt op Puerto Rico en die Bad Bunny veelvuldig gebruikt als symbool. De kikker dreigt te verdwijnen door aantasting van zijn leefgebied. „Maar de man die hem voor mij zou 3D-printen liet het op het laatste moment afweten”, lacht hij. Nu heeft hij een *pava*, een traditionele Puerto Ricaanse hoed.

De wedstrijd tussen de Seattle Seahawks en de New England Patriots wordt uiteindelijk overtuigend gewonnen door die eerste. Maar welk

gebied van de Verenigde Staten de morele winnaar is van deze Super Bowl, was uren eerder al duidelijk.

Uiteindelijk houdt Bad Bunny - die ook even gezelschap kreeg van Lady Gaga en Ricky Martin - het redelijk subtiel. Tijdens zijn afsluitende opsomming van landen van het Noord- en Zuid-Amerikaanse continent, van Argentinië tot Canada toont hij een football met de tekst (in het Engels): „Samen zijn we Amerika”.

Puerto Rico noemt hij als laatste. Om vervolgens in het Spaans toe te voegen: „We zijn er nog.” Daarbij blijft hij weg van al te directe uithalen naar president Donald Trump of vreemdelingenpolitie ICE.

Dreiging van ICE-acties

De Super Bowl was om nog een andere reden een stuk politiek dan andere jaren. Minister van Binnenlandse Veiligheid Kristi Noem had al in oktober gezegd dat vreemdelingenpolitie ICE „overal” zou zijn tijdens het evenement.

Ofschoon de regering dat later weer afzwakte, waren inwoners en autoriteiten in de regio San Francisco (waar Santa Clara deel van uitmaakt) er totaal niet gerust op. Santa Clara, een gemeente in Silicon Valley waar zeer veel buitenlanders wonen, verbood ICE gebruik te maken van terreinen van de stad. Op zondag vonden verschillende demonstraties plaats in de regio.

Ook rondom het stadion viel de spanning te merken. Terwijl de gelukkigen met een kaartje (vaak duizenden dollars per stuk) het stadion betraden, barstte het in de omgeving van de 'legal observers': vrijwilligers die onder meer acties van ICE monitoren en documenteren. Groepen activisten deelden handdoekjes uit met daarop de tekst 'ICE OUT', met de bedoeling dat toeschouwers deze in het stadion zouden tonen. Uiteindelijk bleek dat de observanten weinig hoefden te doen; rondom het stadion blijft de sfeer de hele middag vrolijk.

Vanuit een auto overziet **president Xi Jinping** de militaire parade in september 2025 ter gelegenheid van het 80-jarige einde van de Tweede Wereldoorlog. FOTO TINGSHU WANG/REUTERS

DRIE VRAGEN OVER **CHINESE KRIJGSMACHT**

Niemand is veilig, lijkt Xi te willen zeggen met zijn zuivering

Door middel van een politieke zuivering van de Chinese legertop vormt president Xi Jinping een leger dat absoluut loyaal is.

Tabitha Speelman

BEIJING

Na de recente zuivering van twee top-generaals Zhang Youxia en Liu Zhenli maakt het Chinese leger een stuurzorgloze indruk. President Xi Jinping heeft inmiddels vijf van de zes generaals die hij zelf in 2022 had geïnstalleerd in de Centrale Militaire Commissie die het leger bestuurt uit hun rol gezet. Alleen Xi zelf en één generaal die verantwoordelijk is voor de disciplinaire acties zijn nog over.

Het is een ongekende situatie, zegt militair onderzoeker Zi Yang van de Rajaratnam School of International Studies in Singapore. „De Militaire Commissie is vrijwel leeg en de operationele krijgsmacht leiding [de afdeling die de verschillende onderdelen van het leger leidt en coördineert] heeft op dit moment geen hoofd. Dit is zeer uitzonderlijk voor een leger.”

Yang denkt dat chaos en negatieve emoties nu overheersen onder de Chinese legerleiding. Twee weken na de zuivering is zowel binnen als buiten China nog weinig bekend over wat er is gebeurd. Het Chinese Volksbevrijdingsleger, dat geen nationaal leger is maar een onderdeel van de Commu-

nistische Partij, is erg gesloten. Wel werden zaterdag nieuwe disciplinaire regels voor de legertop aangekondigd, en roept officiële berichtgeving op tot „meer loyaliteit”. Vrijdag werd bekend dat drie defensie-experts met een nevenfunctie binnen de overheid zijn ontslagen, waarschijnlijk een teken van een bredere ontmanteling van de netwerken van Zhang en Liu.

„Hoe sneller de rot wordt verwijderd, hoe sneller het nieuwe vlees kan aangroeien”, stelde een commentaar in de nationale legerkrant. Maar waarom ontdekt Xi opeens zoveel rotte appels onder zijn trouwe bondgenoten? Drie vragen over de leiderschaps crisis in het leger.

1 Waarom kiest president Xi Jinping voor deze politieke zuivering?

Zelfs in de context van Xi Jinpings lange strijd tegen corruptie in het leger, die al kort na zijn aantreden in 2012 begon, vormt de verwijdering van generaal Zhang Youxia een extreme stap.

” Voor de mensen die dichtbij Xi staan wordt hiermee duidelijk dat niets je kan beschermen als hij ontevreden over je is

Zi Yang militair onderzoeker

Xi, die Zhang al sinds zijn kindertijd kent, had hem juist in 2022 een promotie gegeven tot nummer twee van het leger, en brak daarmee met de normen rond de pensioenleeftijd van generaals en andere leiders. Zhang (75) staat bekend als loyaal aan Xi. Ook als er recent een verschil van mening tussen beiden was ontstaan, had Xi hem makkelijk met pensioen kunnen sturen, bijvoorbeeld tijdens het volgende partijcongres in 2027.

In plaats daarvan is Zhang de afgelopen weken aan de schandpaal genageld. De gebruikelijke beschuldiging van corruptie, een diepgeworteld onderdeel van de cultuur rond aanbestedingen en promoties binnen het leger, wordt genoemd, maar de nadruk ligt op Zhangs politieke fouten, zoals het „vertrappelen” van Xi’s leiderschap van de Militaire Commissie. „Deze bittere, persoonlijke aanval is wel echt schokkend”, stelt onderzoeker Yang. „Voor de mensen die dichtbij Xi staan wordt hiermee duidelijk dat niets je kan beschermen als hij ontevreden over je is.”

Waar dat conflict over zou gaan, blijft onduidelijk. Analisten zijn de afgelopen week volop bezig met „pekino-logie”, de Chinese variant van „kremli-nologie”: het doorspitten van docu-

menten en beeldmateriaal op schaarse hints van wat er politiek speelt. Volgens de Taiwanese analist K. Tristan Tang laten militaire planningsdocumenten van de afgelopen periode zien dat Xi een snellere opbouw wilde van het leger, dat op dit moment een grondige modernisering ondergaat, terwijl Zhang meer nadruk legde op zaken als nieuwe informatietechnologie en onbemande oorlogsvoering, met daarnaast een meer geleidelijke intensivering van oefeningen en training van het leger.

Ook Xi’s besluitvorming rond zijn opvolging is een mogelijke factor. Xi’s huidige, ongebruikelijke derde termijn als president loopt volgend jaar af. Naar verwachting blijft hij zitten voor een vierde termijn, maar het zou kunnen dat hij alvast een opvolger aanwijst. Voorafgaand aan dat proces zou Xi de mogelijkheid van onafhankelijke geluiden vanuit het leger willen elimineren.

Onderzoeker Yang denkt aan een combinatie van persoonlijk conflict, al dan niet gerechtvaardigde onrust bij Xi over de loyaliteit van het leger, en zelf-verzekerdheid over de politieke zuivering als methode om zijn macht te versterken. „Hij heeft dit nu zo ontzettend vaak gedaan met politieke tegenstanders, en het is altijd gelukt.”

Foto boven: de gevallen generaal **Zhang Youxia**, maart 2025. Foto onder: de gevallen generaal **Liu Zhenli**, maart 2025. FOTO TINGSHU WANG, FLORENCE LO/REUTERS

2 Wat zegt dit over de staat van het China’s leger?

Sinds Xi Jinping aan de macht is heeft hij de nadruk gelegd op het opbouwen van een sterke krijgsmacht die past bij China’s status als wereldmacht. In 2017 stelde hij als doel om in 2050 een „leger van wereldklasse” te hebben, een term die wordt geïnterpreteerd als een leger van een vergelijkbaar niveau als dat van de Verenigde Staten. De afgelopen paar jaar heeft Xi verschillende malen gezegd dat dat proces versneld moet worden, zonder nieuwe deadlines te noemen. Het jaar 2027, waarin het Volksbevrijdingsleger honderd jaar bestaat, wordt door Chinese leiders vaak genoemd als ijkpunt voor de voortgang van dit proces. Maar de doelen daarvoor zijn vaak gehouden en er zal volgend jaar sowieso succes worden geclaimd.

In de afgelopen tien jaar is het Chinese leger flink gemoderniseerd. Lange tijd had China vooral een groot maar onervaren landleger. China’s meest recente oorlog, waarin de afgezette generaals Zhang en Liu beiden actief waren, was een grensoorlog met Vietnam in 1979.

Als er nu een grote militaire operatie zou plaatsvinden, is het onduidelijk wie die zou leiden. Xi zelf heeft vrijwel geen militaire ervaring

Sinds een paar jaar heeft China ook de grootste marine ter wereld en zijn de luchtmacht en raketdivisie versterkt. Er wordt vol ingezet op betere samenwerking tussen de verschillende onderdelen van het leger en praktijkervaring.

Hoewel dat proces zich nog in een vroege fase bevindt, is de verbetering zichtbaar tijdens de oefeningen van het Volksbevrijdingsleger de afgelopen jaren rond Taiwan, zegt Yang. „Die zijn behoorlijk ingewikkeld. Ook is er grote voortgang geboekt op het gebied van materieel en technologie.”

Daarbij steekt de onzekerheid rond het leiderschap van het leger negatief af. „Het gaat hier om een organisatie van meer dan twee miljoen mensen. Die kan niet gerund worden door één of twee personen.”

Het is daarom de vraag hoe lang Xi gaat wachten met het vullen van de lege stoelen om hem heen. De laatste jaren deed hij daar vaak lang over. Op dit moment zijn, naast de vijf posities binnen de Militaire Commissie, nog tientallen belangrijke leiderschapsposities binnen het leger officieel ongevuld. Het past binnen een wereldwijde trend waarin instituties minder belangrijk lijken te worden, denkt Yang, maar het maakt het Volksbevrijdingsleger wel degelijk kwetsbaar. Als er nu een grote militaire operatie zou plaatsvinden, is onduidelijk wie die zou leiden. Xi zelf heeft vrijwel geen militaire ervaring.

3 Wat betekent dit voor Taiwan?

De leiderschaps crisis leidt vrijwel zeker tot uitstel van het moment dat Chinese troepen „gevechtssklaar” zijn voor een mogelijk militaire optreden rond Taiwan, het onafhankelijk bestuurde eiland dat volgens de Chinese overheid bij China hoort.

Wat er op de langere termijn gebeurt onder een nieuwe generatie militaire leiders is onzeker. Volgens Drew Thompson, een voormalig topambtenaar binnen het Amerikaanse defensie-ministerie die de weggezuiverde generaal Zhang Youxia persoonlijk kende, is het waarschijnlijk dat die toekomstige leiders op grotere afstand van Xi zullen staan, en hem minder direct van objectief advies kunnen voorzien dan de zeer ervaren Zhang. „Daarmee stijgt het risico van een verkeerde inschatting rond de militaire kosten van een operatie om Taiwan in te nemen”, schrijft hij in zijn persoonlijke nieuwsbrief.

Tegelijk is voor de Chinese overheid de inzet van het leger rond Taiwan de „slechtste optie”, aldus Thompson. Hoewel militaire dreiging duidelijk een onderdeel is van China’s strategie om Taiwan onder druk te zetten, zou een „politieke oplossing” veel beter zijn voor China. Ook Yang ziet dat China niet in de eerste plaats naar het leger kijkt als het gaat om Taiwan. Op dit moment controleert de meer China-gezinde oppositie in Taiwan het parlement en de komende verkiezingen in Taiwan kunnen voor China positief uitvallen.

De recente zuiveringen voeden speculatie over paranoia bij Xi, maar internationaal heeft hij zich tot nu toe calulerend opgesteld. In de regio rond Taiwan en de Zuid-Chinese Zee heeft hij de afgelopen veertien jaar China’s positie geleidelijk versterkt, maar geen onverwachte stappen gezet die zouden kunnen leiden tot militaire confrontatie met de Verenigde Staten. „Het grijze gebied is zijn comfort zone”, merkt China-deskundige Neil Thomas van het Asia Society Policy Institute op in een analyse van de zuiveringen.

nrcwebwinkel

Adviesprijs van 79,-
63,-

SMYLE

Sonische elektrische tandenborstel

- › Mega batterijduur van 120 dagen
- › 5 poetsmodi voor reiniging op maat
- › Bamboe opzetborstels met druksensor en 40.000 trillingen per minuut
- › Plastic vrije verpakking en levenslange garantie
- › Verkrijgbaar in 5 stijlvolle designs: Delfts blauw, panter, zebra, zwart en groen

De Smyle sonische elektrische tandenborstel verwijdert tandplak grondig en zorgt voor een fris, gezond gebit. Met meerdere poetsstanden, 40.000 sonische trillingen per minuut, een lange batterijduur en stijlvolle designs is dit dé upgrade voor je dagelijkse mondverzorging.

Bestel nu › nrcwebwinkel.nl/tandenborstel

Jimmy Lai in 2020, het jaar van zijn arrestatie. Hij erkende dat hij voor sancties had gepleit, maar dat deed hij vóórdat de Nationale Veiligheidswet van kracht werd. FOTO ANTHONY WALLACE/AFP

HONGKONG

Dissidente mediatycoon Jimmy Lai in Hongkong moet twintig jaar de cel in

Jimmy Lai steunde massale protesten tegen het gezag van Beijing. De columns die hij schreef zijn hem duur komen te staan.

Wieland van Dijk

AMSTERDAM

De Hongkongse voormalige mediatycoon en dissident Jimmy Lai zal vermoedelijk de rest van zijn leven achter tralies doorbrengen. De rechtbank in Hongkong veroordeelde de 78-jarige Lai maandag tot een gevangenisstraf van twintig jaar. Die krijgt hij voor „opruiming” en twee gevallen van „samenspanning met vreemde mogendheden”, vergripen waaraan hij in december - jaren na zijn arrestatie in 2020 - schuldig werd bevonden. Hij had maximaal levenslang kunnen krijgen. Lai kan nog in beroep.

Buiten de rechtbank had zich een lange rij belangstellenden verzameld, onder wie Lais vrouw Theresa en kardinaal Joseph Zen, vriend en medestander van het katholieke echtpaar. Van een activist in de rij werd een knuffeltje inbeslaggenomen van Pepe the Frog, een stripfiguur die in het Westen is omarmd door extreemrechts, maar in Hongkong vanaf 2019 juist een symbool werd van de prodemocratische protestgolf.

Naast Lai kregen acht medeverdachten - twee activisten en zes leidinggevend en commentatoren van *Apple Daily* - gevangenisstraf-

fen opgelegd. Zij hadden allemaal schuld bekend en moeten tussen de 75 maanden en tien jaar de cel in.

Inperking burgerrechten

Volgens de rechters zijn de vergripen van Lai van de „ernstigste” soort en handelde hij met voorbedachten rade. Lai werd met name verweten dat hij in columns in *Apple Daily* zou hebben opgeroepen tot internationale sancties tegen Hongkong vanwege de steeds verdere inperking van vrijheden en burgerrechten na de overdracht van de voormalige Britse kroonkolonie aan China in 1997. De krant was onder leiding van Lai uitgegroeid tot de belangrijkste prodemocratische publicatie tijdens de massale protesten in 2019 en 2020 tegen de toenemende greep van China op de stad.

Beijing maakte in 2020 een einde aan de demonstraties door Hongkong een Nationale Veiligheidswet (NSL) op te leggen, die strenge straffen instelde op vergripen als „samenspanning”, met name met vreemde mogendheden. Kort nadat de wet van kracht werd, werd Lai gearresteerd. *Apple Daily* werd een jaar later tot sluiting gedwongen nadat de bankrekeningen van de krant vanwege een „fraude-onderzoek” waren geblokkeerd.

In het bijna negenhonderd pagina's tellende vonnis waarin Lai vorig jaar schuldig werd verklaard, werd hem zijn contacten met buitenlandse politici verweten.

Lai sprak de beschuldigingen tijdens zijn proces tegen. Hij erkende wel dat hij voor sancties had gepleit, maar dat deed hij vóórdat de NSL van kracht werd. De wet zou officieel niet met terugwerkende kracht worden toegepast.

Lai werd met name verweten dat hij zou hebben opgeroepen tot internationale sancties

vreden”, zei hij in een toespraak. Pleidooien voor de vrijlating van Lai noemde hij „een aanval op de kern van het recht”.

Hongkongs hoogste bestuurder John Lee verwelkomde het vonnis. „Lai heeft *Apple Daily* gebruikt om de geesten van onze burgers te vergifigen door haat te zaaien, feiten te verdraaien, sociale onrust te stichten en geweld te verheerlijken”, zei hij maandag. Het Chinese staatspersbureau Xinhua sprak van „een ferme waarschuwing dat iedereen die de stabiliteit van Hongkong bedreigt streng bestraft zal worden”.

Internationaal werd het vonnis fel veroordeeld. De Europese Unie spreekt van een „politiek gemotiveerde vervolging” die Hongkongs reputatie aantast en vraagt, net als de Britse minister van Buitenlandse Zaken Yvette Cooper, om Lais vrijlating. Lai heeft een Brits paspoort, en de Britse premier Keir Starmer kaartte zijn lot vorige maand tijdens een bezoek aan de Chinese leider Xi Jinping nog aan in wat Starmer omschreef als „een respectvol gesprek”.

Bij de ceremoniële opening van het rechtbankseizoen, vorige maand, wees Hongkongs hoogste rechter Andrew Cheung alle kritiek van de hand. „Maar weinig rechterlijke uitspraken stellen iedereen te

die ten tijde van de overdracht van Hongkong aan China minderjarig waren onafhankelijk van hun ouders van de regeling gebruikmaken. Het Britse ministerie van Binnenlandse Zaken verwacht dat de komende vijf jaar zo'n 26.000 Hongkongers die stap zullen maken.

‘Lai zal als martelaar sterven’

„Vandaag valt het doek voor de persvrijheid in Hongkong”, schrijft directeur Thibaut Bruttin van ngo Reporters Without Borders in een verklaring. Hij roept democratische landen op te stoppen normalisering van de relatie met China prioriteit te geven en zich in te spannen voor de vrijlating van Lai en andere gedetineerde journalisten.

Organisaties van journalisten in Hongkong zelf deden er maandag het zwijgen toe. Voorzitter Selina Cheng van de Hongkongse Journalistenvereniging (HKJA) zei tegen het medium Hong Kong Free Press „niet vrijuit te kunnen spreken over het oordeel”.

Lais zoon Sebastien noemde de „levensbedreigende” straf voor zijn vader een teken van de „totale vernietiging van het Hongkongse rechtssysteem”. Zijn dochter Claire zei dat Jimmy Lai „als martelaar achter de tralies zal sterven”.

WESTELIJKE JORDAANOEVER

Israël neemt bestuur Palestijnse steden deels over: ‘Einde aan Oslo-akkoorden’

De regering-Netanyahu heeft besloten dat water en milieu in bezette Palestijnse steden onder Israëliisch gezag vallen.

Derk Walters

AMSTERDAM

De Israëliische annexatie van de Westelijke Jordaanoever is een stap dichterbij gekomen. Waar Israël militair al de volledige controle uitoefent in het bezette gebied, vergroot het nu de zeggenschap over het civiele bestuur van Palestijnse gemeenschappen. Dat heeft het Israëliische kabinet zondag besloten.

Israël zal in de Palestijnse steden het beheer voeren over zaken als water, milieu en archeologische vondsten. Ook schaft Israël een oude, Jordaanse wet af die de verkoop van Palestijnse grond aan niet-Arabieren verbiedt. Tot nu toe waren kolonisten afhankelijk van door de overheid toegewezen grond.

Dat Israël wetten begint te handhaven in de Palestijnse steden betekent „een einde aan de Oslo-akkoorden”, zegt Dror Etkes, een Israëliër die bijhoudt welke grond er gestolen wordt van Palestijnen op de Westelijke Jordaanoever. Met de Oslo-akkoorden kregen de Palestijnen in de jaren negentig zelfbestuur over delen van de Westelijke Jordaanoever, als opmaat naar een eigen staat.

Vervolgonderhandelingen leverden niets op, waarna Israël onder meer met een groot aantal nederzettingen een mogelijke Palestijnse staat ondermijnde. Na het kabinetsbesluit zondag zei de extreemrechtse minister Bezalel Smotrich (Financiën): „We zullen het idee van een Palestijnse staat blijven torpederen.”

Wat Etkes het meest vreest, is de vereenvoudigde verkoop van Palestijnse grond aan Israëliërs. „Hierdoor komt een groot deel van

Palestijnen vorige week bij Hebron nadat hun huis was gesloopt omdat ze geen vergunning hadden van de Israëliische autoriteiten. FOTO HAZEM BADER/AFP

de Westelijke Jordaanoever beschikbaar voor Israëliërs die zullen proberen land over te nemen door te beweren dat ze het hebben gekocht. Er zal weinig of geen controle zijn op deze transacties. Het zou de zoveelste manier zijn waarop deze regering zal proberen de kaart van de Westelijke Jordaanoever te hertekenen.”

De versnellende Israëliische kolonisatie van het bezette gebied geschiedt op tal van andere manieren: onder meer door Palestijnen met geweld te verdrijven, nederzettingen uit te breiden, wegen aan te leggen die alleen door Israëliische kolonisten gebruikt mogen worden, met versperingen en checkpoints voor Palestijnen, Palestijnen

bouwvergunningen te weigeren en hun gebouwen te slopen.

Het is voor Palestijnen verboden hun grond aan Israëliërs te verkopen. De Palestijnse Autoriteit bestraft dit officieel zelfs met de doodstraf, al wordt die niet uitgevoerd. Ook riskeert de verkoper sociale uitsluiting of geweld van andere Palestijnse burgers.

Etkes noemt het „zeer onwaarschijnlijk” dat de verkoop van Palestijnse grond aan Israëliërs uit vrije wil zal plaatsvinden. De realiteit is, zegt hij, dat grote delen van de bezette Westelijke Jordaanoever al ontegensprekelijk zijn voor Palestijnen. „Dat betekent dat steeds meer Palestijnen voor een dilemma komen te staan: hun grond verkopen en er

iets voor krijgen? Of die evengoed kwijtraken, en er niets voor krijgen? Natuurlijk zijn er dan mensen die eieren voor hun geld kiezen.”

Het Israëliische kabinet heeft bovendien besloten dat alle kadastrele gegevens openbaar worden, waardoor potentiële kopers weten wie de grond bezit.

In strijd met plan van Trump

De stap naar verdere Israëliische toe-eigening van Palestijns gebied is in strijd met het twintigpuntenplan van de Amerikaanse president Donald Trump en de VN-resolutie die daarop gebaseerd is. Daarin staat dat er een „gelooftwaardig pad naar Palestijnse zelfbeschikking en een eigen staat” moet komen. De

afgelopen maanden heeft Trump herhaaldelijk gezegd dat Israël „niets” met de Westelijke Jordaanoever van plan zou zijn.

De Palestijnse Autoriteit noemde de nieuwe Israëliische regels „illegaal en ongeldig”, en vraagt de Verenigde Naties en de VS om in te grijpen. Hamas riep op tot een „opstand in de Westelijke Jordaanoever en Jeruzalem” en tot een „escalatie” van het conflict.

De Israëliische ngo Emek Shaveh, die zich met archeologische vondsten bezighoudt, noemde het kabinetsbesluit „weer een agressieve stap in Israël's culturele toe-eigening van het erfgoed, de religieuze en oudheidkundige plekken van de Westelijke Jordaanoever.”

AFVAL

Ombudsman eist ingrijpen bij vuilstort Bonaire

„Hoe vaak moet een situatie als ernstig worden bestempeld voordat het tot actie leidt”, vraagt de ombudsman zich af.

Floor Boon

AMSTERDAM

Sluit de afvalstort op Bonaire. En wel onmiddellijk. Die oproep doet de Nationale Ombudsman voor de tweede keer in zes maanden. In een brief aan de Tweede Kamer stelt

Reinier van Zutphen dat niet alleen het lokale bestuur van Bonaire verantwoordelijkheid moet nemen, maar dat het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (I&W) per direct moet ingrijpen. „Hoe vaak moet een situatie als ernstig worden bestempeld voordat het tot actie leidt?”

De brief komt kort voor een debat in de Tweede Kamer, deze donderdag. Ook begon de ombudsman eind januari een formeel onderzoek naar het handelen van het Openbaar Lichaam Bonaire (OLB). Centraal staat de vraag of het OLB zijn zorgplicht heeft geschonden

door burgers onvoldoende te beschermen tegen ernstige gezondheids- en veiligheidsrisico's.

De vuilstort veroorzaakt al jaren grote problemen. Regelmatig breken er branden uit, waarbij rook met gevaarlijke stoffen vrijkomt en omwonenden moeten worden geëvacueerd. Metingen van onder meer het RIVM lieten verhoogde concentraties van onder andere dielderds. Ook begon de ombudsman eind januari een formeel onderzoek naar het handelen van het Openbaar Lichaam Bonaire (OLB). Centraal staat de vraag of het OLB zijn zorgplicht heeft geschonden

in de Tweede Kamer schetste de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) vorige week een onthutsend beeld. „Situaties van deze omvang heb ik recent niet gezien”, zei inspecteur-generaal Mattheus Wasenaar, in antwoord op vragen van ChristenUnie-Kamerlid Don Ceder.

In inspecties in 2024 en 2025 concludeerde de ILT dat sprake was van „taakverwaarlozing” door het OLB. In het recentste rapport staat dat de situatie „onverminderd zorgwekkend, complex en daarvoor nog urgenter” is geworden.

Afgelopen november werd afgesproken dat de vuilstort uiterlijk in

2028 moet sluiten. Ook zegde het Bestuurscollege van Bonaire een investering toe van 6,1 miljoen dollar (5,2 miljoen euro) om de boel op orde te krijgen, daarbij geholpen door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), om de urgentste risico's voor volksgezondheid, natuur en milieu aan te pakken. Eerdere sluiting zou volgens demissionair staatssecretaris Eddie van Marum (BZK, BBB) niet mogelijk zijn.

Volgens Van Zutphen is 2028 juist te ver weg en moet er nu iets gebeuren. Bovendien staat de vuilstort niet op zichzelf.

ANALYSE **PRESIDENTSVERKIEZINGEN PORTUGAL**

Linkse Seguro is nieuwe president, met dank aan de conservatieven

In de tweede ronde van de presidentsverkiezingen nam Chega-leider Ventura het op tegen António José Seguro van de Socialistische Partij. Om een radicaal-rechts staatshoofd te voorkomen, besloten de conservatieven Seguro te steunen.

Veerle Schyns
AMSTERDAM

Niet de radicaal-rechtse André Ventura, maar de sociaal-democratische kandidaat António José Seguro heeft zondag de Portugese presidentsverkiezingen gewonnen. Hij slaagde erin om ongeveer 70 procent van de stemmen achter zich te krijgen, zo melden Portugese exitpolls op zondagavond, onder meer dankzij de steun van Portugese conservatieven die wilden voorkomen dat Ventura zou winnen.

De uitslag volgt op een politiek interessante week waarin Portugal liet zien niet mee te doen aan de Europese trend, waarin samenwerkingen tussen rechts-conservatieve en radicaal-rechtse partijen steeds gangbaarder lijken te worden. Zo stapte in Nederland de VVD in een coalitie met de PVV en bestaat de Italiaanse regering al sinds 2022 uit het rechts-liberale Forza Italia en de radicaal-rechtse partijen Lega en Fratelli d'Italia van premier Giorgia Meloni.

Hoewel het lange tijd anders leek, bleek ook Portugal de afgelopen jaren niet immuun voor de opkomst van radicaal-rechts. In 2019 behaalde de radicaal-rechtse partij Chega nog één zetel bij de parlementsverkiezingen, vorig jaar haalde de partij er zestig, bijna een kwart van het totaal van 230 zetels. Voor het eerst werd Chega de op één na grootste partij.

Maar van samenwerking tussen radicaal-rechts en de conservatieven is in Portugal absoluut geen sprake. Om te voorkomen dat Chega-partijleider André Ventura zondag de tweede ronde van de presidentsverkiezingen zou winnen, zetten de conservatieven een opmerkelijke stap: ze spraken hun steun uit voor Ventura's linkse tegenkandidaat, António José Seguro van de sociaaldemocratische Partido Socialista (PS). Dat was voorheen ondenkbaar.

Noodweer

Ventura, die al een forse achterstand had in de peilingen, probeerde deze week het noodweer in Portugal nog aan te grijpen om de verkiezingen uit te stellen, maar daar slaagde hij op landelijk niveau niet in. Slechts een paar zwaar getroffen gemeenten hebben besloten de stemming een week uit te stellen, maar dat maakte voor de uitslag niets uit. De 63-jarige Seguro, voormalig Europarlementariër en oud-partijleider van de PS, zal de komende vijf jaar zetelen in het presidentiële Bélem-paleis in Lissabon.

De Portugese presidentsverkiezingen, die elke vijf jaar plaatsvinden, liepen anders dan gewoonlijk. In de eerste plaats omdat een recordaantal van elf kandidaten een poging waagde. Omdat geen van

hen een absolute meerderheid wist te behalen in de eerste ronde op 18 januari, namen de twee kandidaten met de meeste stemmen het zondag in de tweede ronde tegen elkaar op - iets dat in democratisch Portugal slechts één keer eerder nodig was (in 1986). Ventura hamerde in zijn campagne op zijn strijd tegen de Roma's, zijn anti-immigratiestandpunt en zijn kritiek op de corruptie binnen de overheid, Seguro beloofde het vertrouwen in de politiek en instellingen terug te brengen en riep „alle democraten” in het land op hem te steunen.

De conservatieven van de partij PSD van premier Luís Montenegro vreesden de winst van Ventura. Daarom besloten verschillende kopstukken zich vorige week uit te spreken en hun steun aan Seguro te betuigen. Onder hen waren onder meer voormalig president en premier Aníbal Cavaco Silva, de huidige burgemeester van Lissabon Carlos Moedas en presidentskandidaat Luís Marques Mendes, die in de eerste ronde strandde.

Onder leiding van een groep Portugese prominenten die zichzelf als „niet-socialisten” omschrijven, verklaarden duizenden kiezers in een open brief dat ze zullen stemmen op Seguro. „Wij hebben zeker ideologische meningsverschillen, maar we weten dat António José

Van samenwerking tussen radicaal-rechts en de conservatieven is in Portugal geen sprake

Seguro de democratische en humanistische waarden, noch de rechten, vrijheden en waarborgen van burgers zal ondermijnen.”

De ondertekenaars van de brief zetten hun ideologische bezwaren opzij, omdat ze de democratische waarden van Portugal willen beschermen - in een land waar de democratie nog redelijk vers is. De dictatuur kwam in 1974 ten einde. Ze schrijven dat Ventura voorstellen heeft gedaan „die ongrondwettelijk, discriminerend of aanstootgevend voor de menselijke waardigheid zijn” en noemen voorbeelden als „etnische segregatie”, „de mogelijkheid van een terugkeer naar de doodstraf”, „het verbod op kritiek op de rechterlijke macht” en „de stigmatisering van immigrantengemeenschappen”.

In tegenstelling tot zijn partijgenoten wilde premier Montenegro zich niet uitspreken. Dat lijkt een tactische zet te zijn, om de meest rechtse leden in zijn achterban niet van zich te vervreemden, en om Ventura te vriend te houden. Montenegro staat namelijk aan het hoofd van een minderheidsregering en moet voortdurend coalities zoeken om wetten te kunnen aannemen.

De nieuw verkozen Portugese president, António José Seguro, nadat de resultaten van de tweede stemronde bekend werden gemaakt in Lissabon, op 8 februari 2026. FOTO PATRICIA DE MELO MOREIRA/AFP

PROFIEL **ANTÓNIO JOSÉ SEGURO** AANKOMEND PRESIDENT PORTUGAL

Nieuwe president wil Portugal vooral

Na tien jaar afwezigheid is António José Seguro terug op het toneel. Voor het eerst in twintig jaar krijgt Portugal een centrumlinkse president.

Veerle Schyns
AMSTERDAM

Dat António José Seguro de Portugese presidentsverkiezingen zo overtuigend zou winnen, was een paar maanden geleden nog ondenkbaar. In de eerste peiling kon hij slechts op 6 procent van de stemmen rekenen. Maar zondag versloeg hij zijn radicaal-rechtse tegenkandidaat André Ventura door ongeveer twee derde van de stemmen

binnen te halen: het hoogste percentage ooit voor een presidentskandidaat bij zijn eerste verkiezing. De definitieve uitslag laat nog even op zich wachten, omdat zo'n 37.000 Portugezen een week later stemmen vanwege het noodweer.

De kandidatuur van de 63-jarige Seguro was verrassend. De voormalig Europarlementariër was tussen 2011 en 2014 partijleider van de sociaal-democratische PS, maar na een teleurstellende verkiezingsuitslag kwam zijn positie ter discussie te staan. António Costa, de toenmalige burgemeester van Lissabon en latere premier van Portugal, daagde Seguro uit. De partij organiseerde daarop voor het eerst een leiderschapsverkiezing, die Costa overtuigend won. Seguro besloot de politiek te verlaten. Voorgoed,

dachten veel Portugezen.

Costa's vertrek in 2023, vanwege een corruptieonderzoek, en verhuizing naar Brussel om voorzitter te worden van de Europese Raad, bleken de deur op een kier te hebben gezet. Vorige zomer maakte Seguro zijn kandidatuur bekend. „Ons land heeft behoefte aan verandering en hoop op een beter leven”, motiveerde de ervaren centrumlinkse politicus zijn beslissing. Hij hoopte kiezers te winnen door zich te presenteren als dé kandidaat die stabiliteit zou bieden en het vertrouwen van de Portugezen zou herwinnen.

Niet meteen steun

Gegadigden voor het Portugese presidentschap stellen zich individueel kandidaat en kunnen daarna steun krijgen van een

partij. De PS, waar Seguro al sinds zijn achttiende lid van is, was niet meteen overtuigd van diens kandidatuur. Toen de belangrijkste andere kandidaat afhaakte, schaarde de partij zich achter Seguro. Daarna steeg hij in de peilingen.

Tijdens zijn campagne als progressieve kandidaat die pleitte voor stabiliteit, werd hij dé tegenhanger van de radicaal-rechtse André Ventura, die campagne voerde met anti-immigratiestandpunten en kritiek op de regering.

„De reactie die het Portugese volk vandaag heeft gegeven, hun inzet voor vrijheid, democratie en de toekomst van ons land, maakt me ontroerd en trots”, zei Seguro in zijn overwinningsspraak. Hij is de eerste sociaal-democratische president in twin-

tig jaar, en heeft een andere politieke kleur dan de centrumrechtse premier Luís Montenegro.

Dat is wat Seguro betreft geen probleem. De aankomende president beloofde zijn trouw aan de regering, waar hij naast zijn grotendeels ceremoniële taken enige invloed op kan uitoefenen. Zo kan de president wetsvoorstellen vetoën, verdragen ratificeren en het parlement ontbinden. Seguro, die op 9 maart aan treedt als president, kondigde aan veeleisend te zullen zijn over de regeringsplannen om de belangrijkste uitdagingen van Portugal aan te pakken: het woningtekort, de gezondheidscrisis en klimaatbeleid. En hij beloofde een omstreden hervorming van de arbeidsmarkt alleen te steunen als er meer draagvlak voor komt.

PROFIEL **JACK LANG** FRANSE OUD-MINISTER

Mediagenieke oud-minister Jack Lang in opspraak door Epstein-files

De Franse politieke veteraan Jack Lang vertrekt als voorzitter van het Parijse Institut du monde arabe nadat zijn naam honderden keren opdook in documenten uit het dossier van de zedendelinquent Jeffrey Epstein.

Floor Bouma
AMSTERDAM

Jack Lang leek in het harnas te willen sterven. De 86-jarige Franse oud-minister van de Socialistische Partij is sinds 2013 voorzitter van het Institut du monde arabe (IMA) in Parijs. Eind vorig jaar zei hij nog dat hij graag wilde aanblijven als hoofd van het culturele instituut waar Arabische culturen worden onderzocht en gevierd. „Als ik ergens ben, blijf ik er voor altijd”, was volgens *Le Monde* zijn lijfspreuk.

Toch heeft Lang afscheid genomen van ‘zijn’ IMA, nadat zijn naam honderden keren opdook in de eind vorige maand in de Verenigde Staten vrijgegeven documenten uit het dossier van de overleden Amerikaanse zedendelinquent Jeffrey Epstein. Aanvankelijk weigerde de oud-minister af te treden, maar de Franse justitie en politiek lieten hem geen keuze: vrijdag kondigde de fraude-inspectiedienst PNF een vooronderzoek aan naar belastingfraude en witwassen vanwege schimmige financiële banden die Lang met Epstein lijkt te hebben gehad. Zondag moest Lang op het matje komen bij het ministerie van Buitenlandse Zaken, op verzoek van president Emmanuel Macron. Om dat gênante bezoekje te voorkomen, maakte Lang zaterdag bekend af te treden. Hij ontkent iets verkeerd te hebben gedaan.

Lening van Epstein

In het deel van de Epstein-files dat openbaar is, komt Jack Langs naam meer dan zeshonderd keer voor. De naam van zijn (minder bekende) dochter Caroline Lang staat er zelfs bijna duizend keer in - ook zij heeft nadat dit aan het licht kwam verschillende functies opgegeven. Er zijn geen aanwijzingen dat Lang of zijn dochter betrokken waren bij mogelijke pedoseksuele misdriven van Epstein, die minderjarige meisjes misbruikte en lijkt te hebben aangeboden aan prominente politici en zakenmensen.

Wel blijkt uit de bestanden dat de familie Lang financiële banden had met Epstein, ook nadat hij in 2008 werd veroordeeld voor het ronsselen van een minderjarig meisje voor prostitutie. Zo richtte Caroline Lang in 2016 een offshore bedrijf op met Epstein dat volgens onderzoeksplatform Mediapart niet gemeld werd bij de Franse instanties - ook Jack Lang was hierbij betrokken. Bovendien zou hij bijna 60.000 dollar geleend hebben van Epstein voor de productie van een film over zijn tijd als minister.

Lang zei eerder dat hij tot Epstein

Boven: Jack Lang met president Emmanuel Macron. Onder: Jack Lang naast François Mitterrand (links). FOTO'S ERIC FEFERBERG/EPA, ROGER-VIOLETTE/AFP

stein in 2019 opnieuw gearresteerd werd niet wist van zijn seksuele misdaden en hem niet als vriend zag. Toch kiest hij in de geopenbaarde mails aan „*dear Jeffrey*” een vriendelijke toon. „Jegulheid is oneindig”, schreef hij Epstein bijvoorbeeld in 2017 in een mail die hij eindigde met „*with my friendship*”.

Invloedrijk minister

Zijn aftreden lijkt het plotselinge einde van een decennialange loopbaan waarin Jack Lang en zijn opvallende uiterlijk - hij gebruikt zichtbaar (veel) botox en verft zijn haar donkerzwart - talloze keren de voorpagina's van de Franse kranten bereikten. De vaak als hyperactief omschreven Lang bleekde na een carrière in de lokale politiek meerdere ministersposten onder de linkse president François Mitterrand (1981-1995).

Voorals minister van Cultuur viel hij op, onder meer als geestelijk vader van belangrijke evenementen als het jaarlijkse Fête de la Musique waarop in Franse steden muzikanten van ieder pluimage op straat optredens geven. Ook speelde hij een belangrijke rol bij de

bouw van Mitterrands *grands travaux*: van de glazen piramide bij het Louvre tot de concertzaal Opéra Bastille en het IMA. Later werd hij Europarlementariër en onderwijsminister onder president Jacques Chirac.

Sinds Lang in 2013 voorzitter werd van het IMA wist hij het culturele instituut dankzij zijn goedgevulde adresboekje naar een hoger plan te tillen. Lang trok door sommigen bekritiseerde financiering aan uit onder meer Qatar, Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten voor de restauratie van het instituut. Evenwel schuwde hij niet thema's aan te snijden die gevoelig kunnen liggen, zoals een expositie over lhbt'ers in Arabische landen. Hij liet zich geregeld uit over geopolitieke kwesties. Toen hij zich uitsprak vóór een demonstratie tegen het Algerijnse regime werd hij teruggefloten door het ministerie van Buitenlandse Zaken.

De vraag is of Lang het Epstein-schandaal van zich af zal kunnen schudden en zijn prominente positie in de Franse culturele wereld kan behouden.

Anutin Charnvirakul (rechts) zit op de vloer van het hoofdkantoor van zijn partij op verkiezingsdag in afwachting van een persconferentie. FOTO CHALINEE THIRASUPA/REUTERS

VERKIEZINGEN

Thaise conservatieven op golven van patriottisme naar verkiezingswinst

Anutin Charnvirakul maakte behendig gebruik van het Thais-Cambodjaanse conflict en won de verkiezingen van zondag.

Saskia Konniger

JAKARTA

De Thaise conservatieve politicus Anutin Charnvirakul (59) wist zondag tijdens verkiezingen de patriotische golf die sinds de Thais-Cambodjaanse grensoorlog door het land gaat, te benutten en de verkiezingen te winnen. Progressieve krachten moesten het afleggen tegen de trots op de Thaise vlag en de kroon. „Ik beloof u plechtig, ik zal ons grondgebied met mijn leven beschermen”, zei de politicus tijdens de campagne. „Als jullie een premier willen die de vijand niet kan intimideren, kies dan mijn partij.”

Bhumjaithai, de partij van de huidige premier Anutin (in Thailand is het gangbaar om de politicus bij zijn eerste naam te aan te duiden) won zondag 193 van de 500 parlementszetels, en werd daarmee veruit de grootste. Anutin heeft aangegeven dat hij snel een coalitie wil vormen met andere conservatieve krachten.

De exacte zetelverdeling moet nog worden vastgesteld maar het zal geen groot probleem zijn om een meerderheidskabinet te vormen. Zo zou hij een coalitie kunnen vormen met de populistische Pheu Thai-partij, die 74 zetels behaalde, of met verwante koningsgezinde partijen zoals de Democratische Partij, P De hervormingsgezinde People's Party, die in de peilingen met de par-

tij van Anutin om de winst zou strijden, kiest voor de oppositie.

Anutin, aanhanger van het koningshuis en telg van een familie die rijkdom vergaarde in de bouw, trad in september vorig jaar aan als premier van een minderheidskabinet. Dat gebeurde na een geweldadige opleving van het grensconflict met Cambodja. In juni pleegde de toenmalige premier Paetong-tarn Shinawatra (Pheu Thai) een telefoontje met de Cambodjaanse oud-premier Hun Sen, om de onrust aan de grens te bespreken. Ze probeerde de oud-dictator te paaien door zich kleinerend uit te laten over Thaise legerleiders. Het telefoontje lekte uit met het aftreden van Shinawatra tot gevolg.

Doorgewinterde netwerk

Anutin die goede contacten met het leger heeft, stapte naar voren als nieuwe premier. Hij wist in zijn korte tijd als premier zijn machtsbasis te vergroten. Hij bleek een doorgewinterde netwerk, gewend aan een cliëntelistisch systeem. Zijn bijnaam 'Noo' kan muis (onder vrienden) of rat (voor vijanden) betekenen. „Waar er een gaatje is, daar verschijnt Noo”, zo schreef een biografie over hem. Hij was minister van Gezondheid en van Binnenlandse Zaken, een functie die hem veel contacten in conservatieve kringen opleverde. Ook wist hij banden te smeden met traditionele politieke clans in rurale distric-

ten, waardoor afgelopen weken veel politici van andere partijen naar zijn partij zijn overgelopen. Zijn minderheidskabinet kreeg gedoopte steun van de People's Party (PP), de opvolger van Move Forward, de progressieve partij die in 2023 met een ruime meerderheid de verkiezingen won. De PP stelde als voorwaarde dat er versneld nieuwe verkiezingen en een referendum over de grondwet zouden worden uitgeschreven.

Anutins bijnaam 'Noo' kan muis (onder vrienden) of rat (voor vijanden) betekenen

Drieënvijftig miljoen stemgerechtigden konden zondag kiezen uit zestig partijen, die strijden om de vijfhonderd parlementszetels. Drie partijen konden hopen op de winst. In de loop van de avond kleurde Bangkok op de verkiezingskaart oranje, de kleur van de People's Party. Alle andere gebieden, vooral langs de Cambodjaanse grens, kleurden blauw, de kleur van Bhumjaithai, de partij van Anutin.

Op het hoofdkantoor van de pro-democratische PP werden zondagavond tranen geplengd. De partij haalde 118 zetels, aanzienlijk minder dan de 151 uit 2023. „Ze zullen spijt hebben dat ze steun aan Anu-

tin gaven”, verklaarde de Thaise politicoloog Ken Mathis Lohatapanont tegen *The New York Times*. „Dat gaf hem een platform om in conservatieve kringen steun te verwerven, juist bij de elite waar de People's Party al jaren tegen vecht.”

In 2023 won Pita Limjaroenrat met de pro-democratische partij Move Forward, de voorloper van de People's Party, de verkiezingen. Zijn premierschap werd geblokkeerd door de senaat, die wordt benoemd door het leger. Een jaar later werd de partij verboden, omdat haar streven naar democratisering als anti-monarchistisch werd bestempeld. Een van de speerpunten was herziening van de wet op majesteitsschennis.

Analisten denken dat naast het nationalisme en cliëntelisme ook de slechte staat van de economie kiezers ertoe heeft gebracht niet te stemmen op een progressieve partij die geen steun heeft van de zittende macht. Thailand heeft hoge schulden, ook per huishouden, en er is weinig industriële innovatie. Het politieke systeem houdt ongelijkheid in stand en remt innovatie van productiesectoren, zei politicoloog Thitinan Pongsudhirak donderdag in een debat. „We hadden in jaren tachtig tweecilferige groei, nu halen we amper 2 procent. Vanwege de snelle economische groei werden we ooit de Aziatische Tijger genoemd. Nu zijn we de Zieke Man van Azië.”

ple's Party een referendum over een democratische aanpassing. Dit weekend stemde 60 procent van de Thai voor democratisering van de grondwet. Het is niet waarschijnlijk dat onder leiding van Anutin significante stappen worden gezet om de macht van de koning of het leger in te perken.

Democratisch vuur gedoofd

Het vuur van de prodemocratische beweging dat in 2023 hoog opvlamde, lijkt uitgedoofd. Veel mensen zijn moegestreden. Angst speelt een rol. Sinds 2020 zijn duizenden mensen die zich uitspreken voor democratische hervormingen aangeklaagd en of veroordeeld voor majesteitsschennis.

Analisten denken dat naast het nationalisme en cliëntelisme ook de slechte staat van de economie kiezers ertoe heeft gebracht niet te stemmen op een progressieve partij die geen steun heeft van de zittende macht. Thailand heeft hoge schulden, ook per huishouden, en er is weinig industriële innovatie.

Het politieke systeem houdt ongelijkheid in stand en remt innovatie van productiesectoren, zei politicoloog Thitinan Pongsudhirak donderdag in een debat. „We hadden in jaren tachtig tweecilferige groei, nu halen we amper 2 procent. Vanwege de snelle economische groei werden we ooit de Aziatische Tijger genoemd. Nu zijn we de Zieke Man van Azië.”

Nieuwe en overgenomen bussen van vervoerder Transdev op Utrecht Centraal. FOTO ANDRE MULLER / ANP

Jan Benjamin

AMSTERDAM

Al jaren voorspelt hij het weer op basis van de meest complexe meteorologische modellen, maar of de bus in zijn woonplaats Wijk bij Duurstede op tijd komt? Dat blijft ook voor NOS-weerman Peter Kuipers Munneke een raadsel.

Sinds busvervoerder Keolis half december met een nieuwe dienstregeling startte, is zijn vertrouwde lijn 41 verdwenen en vervangen door lijn 341, die een langere route rijdt. Reizigers zijn langer onderweg, en de weerman klaagt dat zijn kinderen niet meer weten hoe laat ze van huis moeten om op tijd op school te zijn. Kuipers Munneke is inmiddels een petitie gestart om de „oude route” terug te krijgen.

De frustratie in Wijk bij Duurstede staat voor een groter debacle in het streekvervoer in de regio Utrecht. Daar werken Transdev en Keolis sinds december samen onder de merknaam U-OV. Terwijl Transdev het vervoer in de stad Utrecht overnam van de vorige vervoerder Qbuzz, is Keolis verantwoordelijk voor het oosten en westen van de provincie.

De start van het vernieuwde U-OV verliep chaotisch. Beide vervoerders hebben hun excuses aangeboden voor de „ondermaatse” dienstverlening. In de eerste week viel in de stad Utrecht meer dan 12 procent van de ritten uit, terwijl in de regio's van Keolis circa 6 procent van de bussen niet reed.

„Ik heb al meerdere keren mensen met mijn auto naar het ziekenhuis gebracht omdat er geen betrouwbaar vervoer is”, klaagde een inwoner van Utrecht bij een door lokale politici opgericht ov-loket. „Hoe kunt u dit mensen aandoen?”

AANBESTEDING

Busdebacle Utrecht toont kwetsbaar ov: reizigers de dupe

Vervoerders Transdev en Keolis kenden een dramatische start van hun nieuwe ov-contract. Er is een mix van problemen: van personeelstekorten tot technische mankementen.

De oorzaken van de problemen? Een mix van personeelstekorten en technische problemen. Transdev kwam bij de start 250 chauffeurs tekort; er was minder personeel overgestapt van Qbuzz dan verwacht.

Keolis probeerde tegelijkertijd een ambitieuze opschaling van 14 procent meer busritten te realiseren, maar had onvoldoende chauffeurs om dit uit te voeren. Diensten werden te strak gepland, elke ziekmelding leidde tot een domino-effect van uitval.

Extra lange bussen

Daarnaast zorgde onwennigheid met nieuw, langer materieel - 15-meterbussen bij Keolis en extra lange elektrische bussen bij Transdev - voor veel schades en slippartijen, vooral tijdens het winterweer. In de remises, zoals in Zeist, weigerde de laadinfrastructuur bovendien dagenlang dienst. Dat hield veel elektrische bussen werkloos aan de kant.

Volgens vakbond FNV is de sfeer onder het personeel inmiddels „om te janken” en ligt het ziekteverzuim onder chauffeurs torenhoog. Zij zijn het mikpunt geworden van boze, scheldende en zelfs spuwende reizigers. De provincie, opdrachtgever van het stads- en streekvervoer in Utrecht, heeft beide directies eind januari op het matje geroepen en kondigde boetes aan voor de slechte dienstverlening. Maar, meldde de gedeputeerde vorige week, de problemen zullen nog weken aanhouden.

Critici stellen dat de chaos in Utrecht geen incident is. Het is een gevolg van de manier waarop het streekvervoer in Nederland wordt georganiseerd. En aanbesteed. Utrecht is de enige van de vier grote Nederlandse steden waar het openbaar vervoer nog via een Europese aanbesteding wordt gegund. Amstterdam, Den Haag en Rotterdam kiezen voor 'inbesteding' bij hun eigen stadsvervoerders.

Ook elders in Nederland vinden elke vijf tot tien jaar aanbestedingen plaats van zogenoemde ov-concessies. Dat zijn contracten om het openbaar vervoer in een regio exclusief te verzorgen. Utrecht is een van de grootste concessies van Nederland (volgens Transdev heeft het contract een waarde van 1,7 miljard euro voor tien jaar). Ruwweg de helft is subsidie van de provincie, de andere helft halen vervoerders binnen met kaartverkoop. Sinds kort mogen provincies ook een eigen ov-bedrijf oprichten (het resultaat van een initiatiefwet van GroenLinks-PvdA en NSC) maar daar lopen ze nog niet warm voor.

De druk om via concurrentie de scherpste prijs of de hoogste duurzaamheidsambitie binnen te halen, leidt volgens critici tot plannen die op papier prachtig lijken, maar in de praktijk kwetsbaar zijn. Niet alleen in Utrecht waren grote problemen; ook in Leiden, Zaandam en Groningen haperde de afgelopen

maanden het busvervoer.

De transitie naar klimaatneutraal rijden ('zero-emissie') maakt de logistiek bovendien complexer. Chauffeurs moeten nu vaker van bus wisselen omdat elektrische voertuigen tussentijds moeten bijladen. Dat leidde bij Transdev in Utrecht tot roosters waarbij chauffeurs tot wel negen keer per dag van voertuig moesten wisselen. Deze week stapte Transdev over op simpeler roosters, een week later wil Keolis hetzelfde doen.

Lessen voor Noord-Holland

Bestuurders in Noord-Holland kijken met enige vrees naar de Utrechtse taferelen. De provincie staat aan de vooravond van een van de grootste ov-aanbestedingen van de komende jaren voor het gebied NoordWest Noord-Holland. Dat zijn de concessies Noord-Holland-Noord en Haarlem/IJmond samen. Het contract gaat over 61 miljoen euro provinciale subsidie per jaar.

Gedeputeerde Staten hebben besloten in te zetten op realisme in plaats van alleen op ambitie om een „chaotische start” te voorkomen.

Opvallend: de concessieduur is maximaal vijftien jaar, fors langer dan de gebruikelijke 10 jaar. De vervoerder krijgt meer tijd om zware investeringen terug te verdienen. Ook krijgt de nieuwe vervoerder eist uitzonderlijk lange implementatieperiode van anderhalf jaar. Het is verboden om in het eerste jaar grote wijzigingen in de dienstregeling door te voeren. Noord-Holland eist niet langer dat de vloot op dag één volledig uitstootvrij is. Netcongestie maakt dat onmogelijk.

Het doel is om eerst de betrouwbaarheid voor de reiziger te herstellen - in de hoop dat taferelen zoals die rond de bus van Peter Kuipers Munneke in 2028 uitblijven.

Breng kunst tot leven

Aan de muur met een prachtige replica of een bijzonder sieraad

Adviesprijs
565,-

ANJA STRUCK
Schilderij Ik adem vreugde in mijn hart (2024)

Hoogwaardige reproductie | Gelimiteerd tot 199 exemplaren | Hand genummerd en gesigneerd | Lijst van massief hout in naturel kleur | Afmetingen: 58 x 58 cm

Adviesprijs
495,-

MARK ROTHKO
Schilderij Groen en Rood op Oranje (1951)

Fine Art Giclée op papier | Stofvrije lijst, met passe-partout | UV-werend acrylglas | Handgemaakte lijst van massief hout in bruine tint | Afmetingen: 90 x 62 cm

Adviesprijs
635,-

JOZEF ISRAËLS
Schilderij Kinderen van de Zee (1872)

Hoogwaardige reproductie | Gelimiteerd tot 199 exemplaren | Hand genummerd | Handgemaakte lijst van massief hout met metalen bladdecoratie | Afmetingen: 54 x 98 cm

Adviesprijs
299,-

MICHAEL PFANNSCHMIDT
Schilderij Liefde van mijn Leven (2025)

Op aluminiumplaat | Gelimiteerd tot 399 exemplaren en genummerd | Certificaat gesigneerd door de kunstenaar | Afmetingen: 40 x 40 cm

Adviesprijs
455,-

JOAN MIRÓ
Schilderij De Zingende Vis (1972)

Fine Art Giclée op papier | Handgemaakte lijst van massief hout in zwart-gouden uitvoering | Stofvrij beglaasd glas | Afmetingen: 86 x 66 cm

Adviesprijs
305,-

PETRA WASZAK
Ketting Noorderlicht

Verguld messing | Steen: fluoriet | Lengte: verstelbaar van 40 tot 47 cm

Adviesprijs
210,-

Ketting Ginkgo

Verguld 925 sterling zilver | Lengte: 45 cm | Afmetingen hanger: 4 x 4,5 cm

Adviesprijs
115,-

GUSTAV KLIMT
Zijden sjaal Boerentuin

100% zijde | Afmetingen: 180 x 45 cm

Adviesprijs
99,-

CLAUDE MONET
Zijden sjaal Waterlelies

100% zijde | Afmetingen: 150 x 40 cm

Adviesprijs
199,-

CLAUDE MONET
Horloge Waterlelies

Inclusief certificaat | Horlogekast: roestvrij staal | Diameter kast: 36 mm, hoogte kast: 7 mm | Glas: mineraalglas | Horlogeband: leer | Met kwartsuurwerk van Miyota

Adviesprijs
199,-

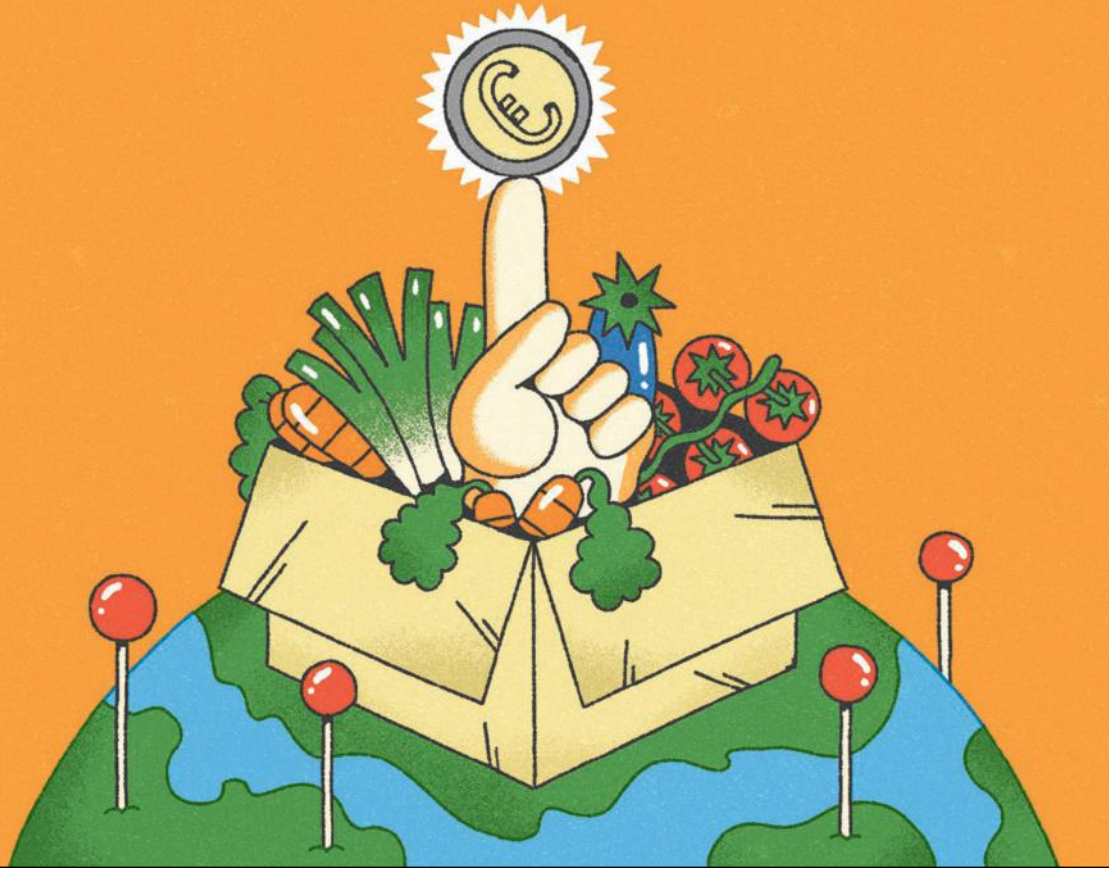
PIET MONDRIAAN
Horloge compositie nr. IV

Inclusief certificaat | Horlogekast: roestvrij staal | Diameter kast: 40 mm, hoogte kast: 7 mm | Glas: mineraalglas | Horlogeband: leer | Met kwartsuurwerk van Miyota

ALS HET MAAR VERANDERT

Rechtstreeks van de boer, wie koopt dat nog?

Aanbieders van streekproducten gaan een voor een failliet. Was de liefde voor de korte keten van korte duur? Of vinden regionale producten nog steeds hun weg?

ILLUSTRATIE MART VELDHIJS

Eens in de maand schrijft **Martine Kamsma** over voedselproductie en -consumptie.

De koelcellen staan er nog, net als de rolband waarop de dozen met groente, fruit en eieren van boeren uit de buurt werden gevuld. „Vandaag gaan de laatste bestellingen weg”, zegt Sandra Ronde van der Laan aan de telefoon in Marum. Na tien jaar is De Streekboer failliet. Tien jaar geleden, 25 was ze, begon Ronde van der Laan met de verkoop van producten van boeren uit Friesland, Groningen en Drenthe. „Ik was jong en wilde de wereld wat mooier maken.” Wat ze toen dacht, en nu nog steeds: „Waarom is het zo moeilijk voor duurzame boeren om een goede boterham te verdienen? Voedsel heeft geen eerlijke prijs.”

Ze zag dat er vraag was naar regionaal voedsel. Niet alleen van ‘donkergroene’, milieubewuste consumenten. „We hadden ook veel Friese klanten, die trots zijn op Friese boeren.”

Tijdens de eerste coronalockdown ging het ineens hard. In sommige weken meldden zich wel tweehonderd nieuwe leden. Mensen hadden tijd om te koken én om na te denken: waren we te afhankelijk van de lange internationale ketens? Moesten we niet meer van dichtbij eten, zonder al te veel schakels? Sandra’s medeoprichter Janco Heida sprak in NRC over een ‘kantelpunt’. Corona zou weleens de accelerator van een nieuw en eerlijker voedselsysteem kunnen worden.

Niet efficiënt

Het optimisme duurde ongeveer twee jaar. „Toen brak de oorlog in Oekraïne uit en als eerste gingen de prijzen van graan en brood omhoog. Niet bij ons, want ons brood kwam van graan van de molenaar uit de buurt. Maar dat dachten mensen wel.” En als alles duurder wordt, gaat de boerenbox eruit. „Wij concurreren met voedsel dat veel te goedkoop in de supermarkt ligt.”

Wat achteraf een dure keuze was, zegt Sandra: „Je kon bij ons alles los bestellen en we hadden ook veel gekoelde en diepvriesproducten. Elke bestelling was uniek. Dat is natuurlijk niet efficiënt. En we moesten soms nee verkopen omdat de boer nét niet kon leveren wat klanten vroegen.”

In oktober stond De Streekboer het water aan de lippen. Van de twintig medewerkers moesten er dertien weg. Klanten konden alleen nog standaardpakketten kopen, zonder vlees en zuivel. En aangevuld met bijvoorbeeld paprika uit Spanje. „Dit was nodig om een bredere doelgroep te trekken, maar het loslaten van principes heeft ook klanten gekost. En uiteindelijk heeft het ons niet gered.”

Niet alleen De Streekboer, ook Rechtstreeks en de Lokalist, die in de Randstad producten van boeren uit de regio verkochten, moesten stoppen. „Het past in een breder beeld”, zegt Joris Lohman, die met zijn adviesbureau Food Hub de opkomst en ondergang van korteketenbedrijven van dichtbij heeft gevolgd. „Het idee was: als het bewustzijn groeit, komen de consumenten wel. Maar na tien jaar, met kleine marges en weinig groeiperspectief, is bij veel voorlopers in de korte keten de rek eruit.”

Je kunt je afvragen voor welk probleem deze bedrijven überhaupt een oplossing zijn. „Niet alles wat van dichtbij komt is per definitie beter voor de biodiversiteit of het klimaat”, zegt Loh-

ketens’ en ‘true pricing’ - prijzen waarin ook de kosten voor mens, dier en milieu zijn meegenomen. De helft van hun omzet komt nu van die grote klanten.

Met alleen een goed verhaal over het belang van korte ketens, red je het niet op de consumentenmarkt, weet Van den Bosch, die eerder harde lessen leerde met zijn bedrijf Willem en Drees, ook aanbieder van maaltijdboxen. „Uitleggen waarom een regionaal voedselsysteem belangrijk is, is ingewikkeld. Dat staat ook niet bovenaan bij de grote massa.”

Een pak melk met een boer erop afgebeeld kun je ook in de supermarkt kopen. Als consumenten de prijzen van losse producten gaan vergelijken, leg je het af. „Wij moeten ergens beter in zijn. Mensen verrassen met andere producten van hoge kwaliteit - nu hebben we bijvoorbeeld aardpeer.”

De korte keten heeft toekomst

Bij Boerschappen kon je vanaf het begin alleen complete maaltijdboxen kiezen, met menu’s en recepten. „Met die culinaire component, en met gemak, voegen we waarde toe. En we kunnen marge maken door producten waar we weinig aan overhouden in één box te stoppen met producten met een hogere marge.”

„Als je denkt dat regionale voedselketens niet meer relevant zijn, heb je het mis”, zegt Van den Bosch. „Misschien waren veel voorlopers te vroeg. Ze zagen het goed, maar als je er tien jaar aan trekt en je komt nergens, raak je moegestreden en wordt het moeilijk financiers enthousiast te houden.”

Ook Lohman denkt dat de korte keten toekomst heeft, maar dan anders. „Wat begon bij deze pioniers, is deels overgenomen door grote bedrijven.” Zo heeft de Rabobank ‘true value’ omarmd als model voor financiering van voedsel- en landbouwbedrijven. „En bij supermarkten is duurzaamheid is geen aparte afdeling meer, maar regulier onderdeel van de inkoop. Je ziet nu - ook al is het soms *greenwashing* - overal glimlachende boeren op streekproducten.”

Sandra Ronde van der Laan heeft „nog even geen zin” in iets nieuws. Maar als ze eenmaal aan de praat is ... „In mijn eigen dorp moet wel iets komen. En eigenlijk verdient elk kind een gezonde maaltijd. Als je dat met lokale boeren doet, en de overheid stimuleert dat, is er nog veel te halen.”

Een paar dagen later mailt ze: De Streekboer wordt overgenomen door De Buurman in Zwolle. „Ik moet het bedrijf loslaten, maar onze klanten kunnen blijven bestellen.”

CHIPSUBSIDIES

EU mengt zich met ‘NanoIC’ in AI-race

Het NanoIC-project in Leuven gaat met imec en ASML de bouwstenen voor de allersnelste AI-chips ontwikkelen, .

Marc Hijink

LEUVEN

Maak de onzichtbaar kleine transistors op een chip nóg kleiner en prop nog meer rekenkracht op een vierkante millimeter. Dat is de missie van het Europese NanoIC-project, dat maandag officieel geopend werd in het Belgische Leuven. Met deze zogeheten ‘testlijn’ wil Europa zich onmisbaar maken voor de rest van de wereld, ook voor de grote chipfabrikanten uit Azië en de VS.

Het openingsmoment is niet toevallig gekozen: precies vier jaar geleden startte de Europese Chips Act, eensubsidieprogramma van 43 miljard euro. Zo wilde Brussel buitenlandse chipfabrieken naar Europa lokken en onderzoek naar nieuwe chiptechnologie stimuleren.

Veel van de doelstellingen (de EU streefde bijvoorbeeld naar 20 procent marktaandeel) bleken te

ambitieuus. Een grote Intel-fabriek in Duitsland werd afgeblazen, een project van GlobalFoundries in Frankrijk is uitgesteld. Europa kan zelf niet de allernieuwste chipfabrieken bouwen – daarvoor ontbreekt de ervaring én de afzetmarkt.

Maar de EU loopt, mede dankzij imec, wel voorop in onderzoek naar de manier waarop je chips produceert. Grote chipfabrikanten als TSMC, Intel en Samsung sleutelen in Leuven aan de bouwstenen voor hun volgende generatie halfgeleiders. Het gaat om chips die na 2030 op de markt zullen komen. De chipmakers balanceren op het randje van het onmogelijke, omdat ze meer dan 1.000 miljard schakelaars op één processor willen prop-pen. Met meer schakelaars per chip, worden halfgeleiders zuiniger en krachtiger.

Hoe je dat doet, willen ze in Leuven uitvinden. Met een investering van 2,5 miljard euro is ‘NanoIC’ het meest ambitieuze onderzoeksproject van de Chips Act. De Vlaamse overheid en Brussel droegen elk 700 miljoen euro bij, ASML steekt 1,1 miljard euro in het project door nieuwe chipmachines ter beschikking te stellen.

Daarnaast biedt het NanoIC kan-

De opening van de **NanoIC-productielijn** in Leuven. FOTO IMEC

sen voor jonge Europese chipontwerpers die alternatieven ontwikkelen voor de AI-chips van marktleider Nvidia. De AI-markt vraagt om meer gespecialiseerde en vooral zuiniger chips. Belangrijk, omdat de ontwikkeling van AI stuk dreigt te lopen op gebrek aan stroom. De hoop is dat een Europese afzetmarkt ontstaat, die investeringen in chipfabrieken aantrekt. Die zouden op subsidie kunnen rekenen van een volgende Chips Act, die de EU momenteel voorbereidt.

NanoIC richt zich op halfgelei-

ders die met een nauwkeurigheid van minder dan 2 nanometer (miljoenste van een millimeter) geproduceerd zullen worden. De industrie duidt de volgende generatie al aan in ângström (een tiende van een nanometer).

Cruciale bouwstenen

Europa loopt ver achter in de AI-race die zich nu vooral tussen de VS en China afspeelt. Maar de cruciale bouwstenen, zoals de chipmachines van ASML, ASM en Besi en het baanbrekend onderzoek bij imec,

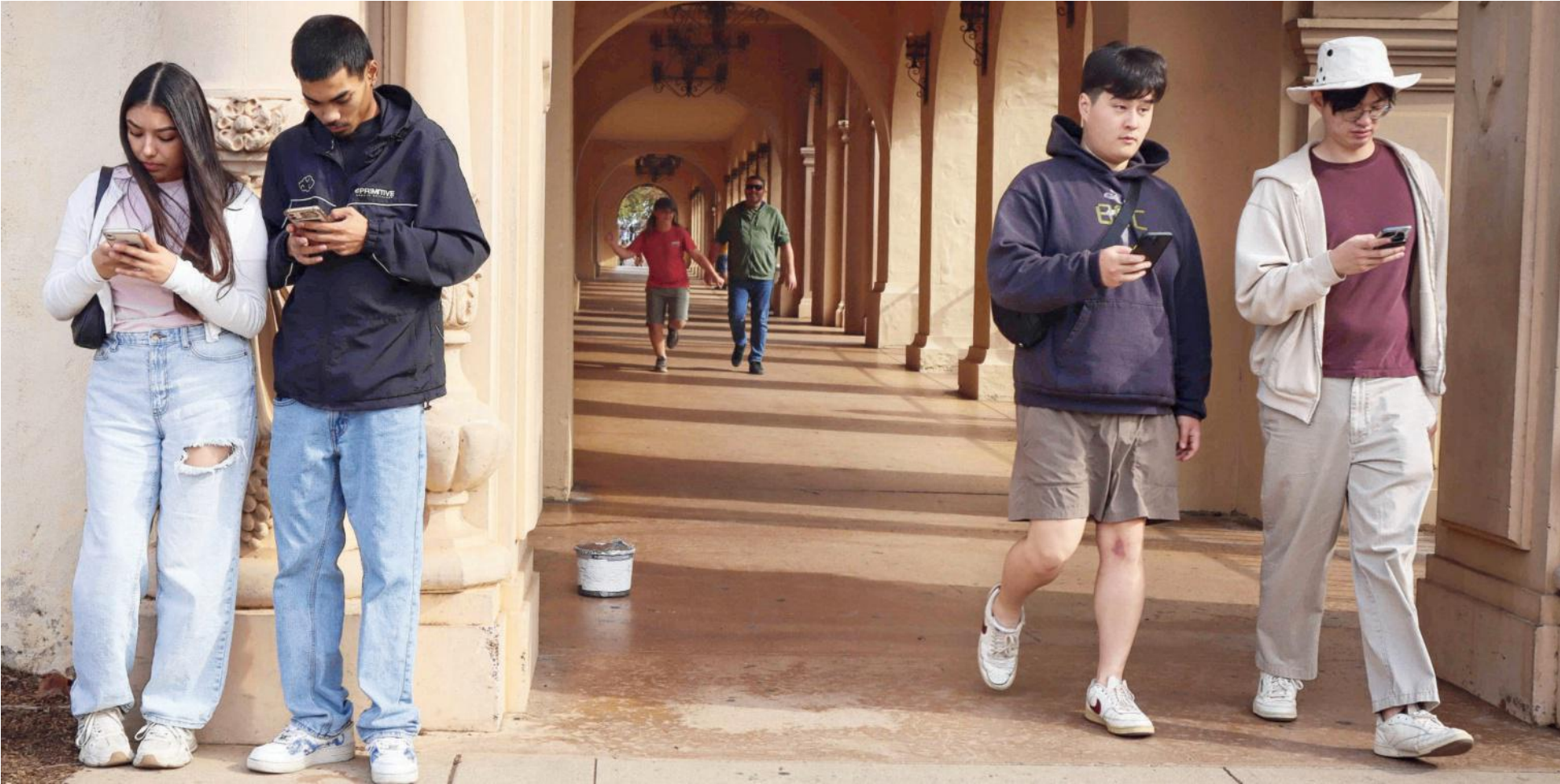
komen wel uit de EU.

Henna Virkkunen, EU-commissaris van digitale zaken, opende de testlijn door een masker, met daarop de blauwdruk van een chippatroon, in een lithografiesysteem teschuiven. Virkkunen omschreef het NanoIC project als „de motor achter Europa’s eigen technologie”.

ASML en imec werken sinds de jaren tachtig samen aan de invoering van nieuwe chiptechnologie. Naast imec-topman Luc Van den hove en ASML-ceo Christophe Fouquet waren Vlaamse politici aanwezig bij de opening. „We hebben niet de luxe om de grootste of de sterkste te zijn, maar we hebben wel de keuze om de beste te zijn”, aldus de Vlaams minister-president Matthias Diependaele.

Volgens de Belgische premier Bart De Wever zijn Nederland en België „het kloppend hart van Europese vooruitgang”. Wat hem betreft moet Europa het niet van techregulering, maar van technologische innovatie hebben. „Dat is onze kracht: geen *soft power* of *hard power*, maar *smart power*.”

En, met een sneer naar Trump: „Het is niet *Europe First*, dat zou een kopie zijn van de stupiditeit van anderen. Maar het is wel *first in Europe*.”

Gebruikers zijn niet blind voor de **risico's van AI**, blijkt uit onderzoek. Een derde van de ondervraagden zegt van AI „suggesties te hebben gekregen die niet waar bleken te zijn”. FOTO KIICHIRO SATO/ AP

KUNSTMATIGE INTELLIGENTIE

Massaal omarmd AI kan ongelijkheid in de samenleving gaan vergroten

Generatieve AI, zoals chatbots en spraakassistenten, is niet meer weg te denken. De meest kwetsbaren profiteren het minst.

Juurd Eijssvoogel

AMSTERDAM

Chatbots en spraakassistenten op basis van kunstmatige intelligentie worden in Nederland massaal gebruikt. Maar bepaalde groepen – zoals ouderen, lageropgeleiden en mensen met minder economisch, sociaal of cultureel kapitaal – maken duidelijk minder gebruik van deze zogeheten generatieve AI. Daardoor dreigen zij economisch en maatschappelijk verder op achterstand te raken, zegt Alexander van Deursen, hoogleraar digitale ongelijkheid aan de Universiteit Twente.

Van de volwassenen in Nederland gebruikt 65 procent generatieve AI, zoals ChatGPT, Gemini of spraakassistenten als Siri (van Apple) en Alexa (van Amazon). Dat blijkt uit een steekproef van Van Deursen, waarvoor 1.508 respondenten een vragenlijst invulden. Het gaat om een groep die wat betreft geslacht, leeftijd en opleiding representatief is voor de volwassen Nederlandse bevolking.

Vooral de chatbots zijn populair (58 procent zegt ze te gebruiken). Een derde van de ondervraagden geeft aan spraakassistenten te gebruiken. In de groep ‘laagopgeleiden’ en de groep ‘56 tot en met 70 jaar’ gebruikt nog altijd de helft generatieve AI. Maar dat stelt Van Deursen niet gerust.

„Er bestaan aanzienlijke verschillen tussen sociale groepen. Juist de meest kwetsbare groepen profiteren het minst van deze tech-

nologie. Sinds de opkomst van het internet leeft de veronderstelling dat technologische innovaties iedereen in gelijke mate ten goede komen. Maar steeds blijkt uit empirisch onderzoek dat het tegenovergestelde gebeurt. Ook bij de opkomst van artificiële intelligentie herhaalt dit patroon zich.”

In een toelichting bij het onderzoek schrijft Van Deursen: „Wie de vaardigheden heeft om generatieve AI effectief te gebruiken, krijgt sneller toegang tot informatie, kansen en voorzieningen. Wie de vaardigheden onvoldoende beheerst of er geen gebruik van wil maken, mist nieuwe mogelijkheden en loopt een groter risico op negatieve ervaringen.”

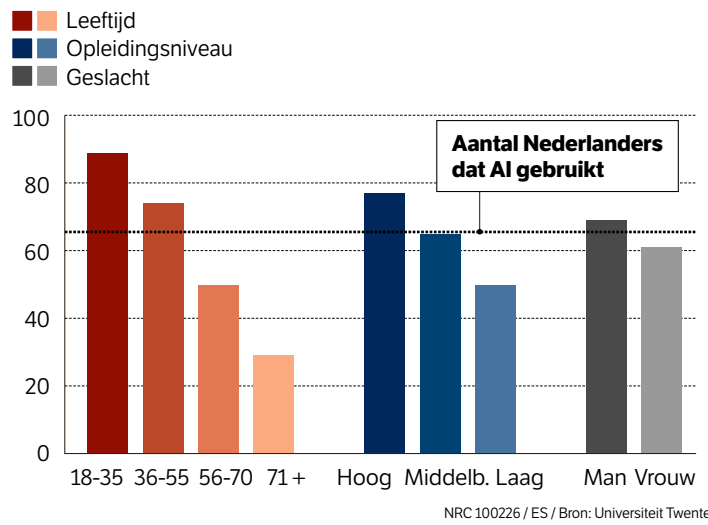
Gericht beleid moet de digitale vaardigheden van burgers versterken

Alexander van Deursen Hoogleraar digitale ongelijkheid

Telefonisch voegt hij daaraan toe: „Generatieve AI is niet meer weg te denken. Het is een structureel onderdeel van onze samenleving. Ik denk dat we het moeten omarmen. Maar hoewel het heel makkelijk lijkt, zo’n chatbot of een spraakassistent inzetten, is het dat niet. Je moet je vraag heel duidelijk kunnen stellen, en er soms ook context bij geven, om zinvolle en betrouwbare output te krijgen. Een

Aanzienlijke verschillen AI-gebruik

Gebruik AI, in percentage naar leeftijd, opleidingsniveau en geslacht

Aantal Nederlanders dat AI gebruikt

NRC 100226 / ES / Bron: Universiteit Twente

vraag van maar een paar woorden kan een vaag, onvolledig of zelfs misleidend antwoord opleveren. „Daarom is gericht beleid noodzakelijk om de digitale vaardigheden van burgers te versterken. Vooral ‘vraagvaardigheid’ verdient aandacht. Meestal zijn er een paar stappen nodig om je vraag te verfijnen voordat je een goed antwoord krijgt. Je moet leren doorvragen.”

Efficiënter werken

Van de ondervraagden zegt 43 procent door AI efficiënter te zijn gaan werken. Ook zegt men door AI weten en regels beter te begrijpen (41 procent), bepaalde medische infor-

matie beter te snappen (39 procent), meer te weten over politici of politieke partijen (25 procent) of ontdekt te hebben „dat ik recht heb op een uitkering, subsidie of belastingvoordeel” (20 procent). Gebruikers zijn niet blind voor de risico’s van AI, blijkt uit het onderzoek. Een derde zegt van AI „suggesties te hebben gekregen die achteraf niet waar bleken te zijn”. 13 procent zegt: „Door AI heb ik wel eens gedacht dat ik een ernstige ziekte had, terwijl dat niet het geval was.” 11 procent heeft „problemen op het werk omdat ik niet goed overweg kan met AI”.

De reden die het vaakst ge-

noemd wordt om géén gebruik te maken van AI is: „Ik heb het niet nodig” (69 procent), gevolgd door „Ik wil liever zelf nadenken” (44 procent), „Ik vertrouw er niet op dat ik correcte of betrouwbare informatie krijg” (35 procent) en „Ik ben bang dat mijn privacy of gegevens niet veilig zijn” (27 procent).

Digitale inclusie

„De politiek is erg bezig met AI-ontwikkelingen”, zegt Van Deursen, „maar besteedt onvoldoende aandacht aan inclusie.” Hij pleit voor „stimuleringsprogramma’s voor digitale inclusie” om te voorkomen dat deze technologie ongelijkheid in de samenleving verder vergroot.

In december publiceerde ook Eurostat, het statistiekbureau van de Europese Unie, een onderzoek naar gebruik van generatieve AI. Daaruit kwam naar voren dat 44,7 procent van de Nederlanders voorgaande drie maanden generatieve AI heeft gebruikt via chatbots. Dat is hoger dan het Europese gemiddelde in dat onderzoek (32,7 procent), maar aanzienlijk lager dan de 58 procent waar het onderzoek van de Universiteit Twente op uit komt.

Het verschil kan zijn veroorzaakt door een toename in de afgelopen maanden of aan de precieze vraagstelling, zegt Van Deursen. „Bij nieuwe technologie zien we wel vaker dat de schommelingen in gebruik groot zijn. Maar belangrijker dan de precieze percentages, is voor ons de duidelijke aanwezigheid van digitale ongelijkheid onder de gebruikers van generatieve AI.”

Advertentie

nrcwebwinkel

Advertentie voor AENO Infrarood verwarming. Tekst: Geschied tot 30 m² met een laag energieverbruik, Eenvoudige installatie, vereist geen extra gereedschap, Zowel bevestiging aan de muur of vrijstaand op de vloer te plaatsen. Prijs: 329,00 - 229,-. Leverbaar in wit en zwart.

AENO Infrarood verwarming

- Geschied tot 30 m² met een laag energieverbruik
- Eenvoudige installatie, vereist geen extra gereedschap
- Zowel bevestiging aan de muur of vrijstaand op de vloer te plaatsen

Neem afscheid van traditionele verwarmingssystemen. Dit infrarood verwarmingspaneel van AENO maakt gebruik van infraroodtechnologie om de lucht en objecten in de ruimte te verwarmen, zonder lucht te verplaatsen en de luchtvochtigheid in de ruimte te verminderen. Net als de aangename warmte van de zon. Een verwarmingspaneel van de nieuwe generatie met energiebesparende en milieuvriendelijke verwarmingstechnologie, ontworpen om je comfort te verbeteren en geld te besparen. Deze AENO infraroodverwarming werd in 2023 bekroond met de prestigieuze Red Dot Award, in de categorieën “Verwarming en Klimaattechnologie” en “Slimme Producten”, en combineert innovatie met elegantie.

Inclusief stand en muurbevestiging

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/verwarming

Sinds de publicatie van de drie miljoen pagina's uit het dossier van zedendeliquent Jeffrey Epstein lezen we iedere dag nieuwe verhalen over prominente politici, zakenmensen en beroemdheden die in de documenten worden genoemd. Over wie we daarentegen amper horen: *de slachtoffers*, terwijl juist zij levensgrote gevolgen ondervinden van deze openbaarmaking.

Neem Maria Farmer: zij was de eerste die Epstein in 1996 aangaf (21 was ze) vanwege misbruik van haar en haar zestienjarige zusje, waarna het FBI-rapport dertig jaar in een la verdween en pas werd vrijgegeven bij de documenten van december 2025. Of Danielle Bensky, zeventien jaar ten tijde van het misbruik, destijds een ballerina in opleiding. Zij lobbyde actief voor de Epstein Files Transparency Act, de wet die de Amerikaanse overheid dwong de bestanden vrij te geven. Dat het dossier openbaar zou worden, wilde ook Virginia Giuffrè, eveneens zeventien tijde van het misbruik. Zij droomde over een carrière als masseuse toen Epstein-handlager Ghislaine Maxwell haar bij Mar-a-Lago rekruteerde. Na een jarenlange strijd voor gerechtigheid maakte zij vorig jaar op 41-jarige leeftijd een einde aan haar leven - net zoals de 29-jarige Leigh Skye Patrick in 2017 deed.

Ik kan nog wel even doorgaan, want de lijst met Epstein-slachtof-

De Epstein-slachtoffers waren altijd al bijzaak

Over de slachtoffers die opnieuw worden getraumatiseerd horen we nauwelijks, schrijft *Christel Don*.

fers is ontluisterend lang. Meer dan 1.200 slachtoffers en hun familieleden, meldde het DOJ, het Amerikaanse ministerie van justitie, na beoordeling van het dossier. De slachtoffers die hun verhaal publiekelijk deelden zijn in de minderheid, de grootste groep gaf een verklaring zonder naam of achter gesloten deuren. Hoe cruciaal de bescherming van slachtoffers in deze zaak is, lijkt me evident. Alleen ging het precies op dat punt de afgelopen maanden faliekant mis.

Zwart lakken

De Epstein Files Transparency Act vereiste dat het ministerie van Justitie de slachtoffers zou beschermen door vóór publicatie van de documenten hun naam en andere vertrouwelijke informatie zwart te lakken. Maar al binnen 48 uur na publicatie rapporteerden advocaten die de slachtoffers bijstaan duizenden anonimiseringsfouten voor bijna 100 van hun slachtoffers. Een kleine greep uit wat er op straat lag: de volledige namen van

minstens 43 slachtoffers, woonadressen, geboortedata, telefoon-, rijbewijs- en bankgegevens. Tientallen onbewerkte naaktfoto's van slachtoffers, waarop hun gezicht niet was afgeschermd, evenals foto's uit slaapkamers en kleedkamers, en politierapporten met getuigenverklaringen.

De gevolgen zijn ernstig. Slachtoffers spreken over doodsbedreigingen, online intimidatie en ongewenste media-aandacht. Sommigen hadden er bewust voor gekozen hun verhaal nooit publiek te maken. Voor hen betekent de openbaring, naast hernieuwde aandacht voor het misbruik, ook een verlies van veiligheid en controle over hun eigen verhaal. Danielle Bensky vond haar naam 538 keer ongeredigeerd terug. De dag erna voelde ze zich zo gebroken dat ze haar bed niet uit kon komen. „Waar vechten we voor als we slachtoffers op deze manier te kijk zetten”, zei ze in een interview met de Amerikaanse nieuwszender MSNBC.

Het is niet de eerste keer dat pu-

blicatie van Epstein-documenten tot paniek leidt. Ook bij eerdere vrijgaven ontstond onrust onder slachtoffers vanwege informatie die tot hen herleidbaar was. De Amerikaanse overheid bagatelliseert intussen haar grove nalatigheid: fouten waren „onvermijdelijk” gezien de hoeveelheid materiaal.

Macht en reputaties wogen zwaarder

Wanneer een slachtoffer voor een tweede keer beschadigd raakt door een belastende juridische procedure of de houding van anderen, in het bijzonder professionele partijen, zoals in dit geval het DOJ, noem je dat 'secundaire victimisatie'. Daarbij is het ook een schoolvoorbeeld van iets dat bekend staat als 'institutioneel verraad': slachtoffers vertrouwden het ministerie, dat hen nu in de steek laat. Er zijn bovendien vele voorbeelden waaruit blijkt dat de slachtoffers van Epstein altijd al bijzaak waren. Zoals de eerdergenoemde aangifte van Maria Far-

mer in 1996 die niet serieus werd genomen; als dat wel was gebeurd had dat vermoedelijk vele slachtoffers kunnen voorkomen. Of toen Epstein in 2008 een controversiële schikkingsovereenkomst met het ministerie van Justitie sloot, terwijl er al een omvangrijke aanklacht klaarlag: zestig beschuldigingen, onderbouwd met goed gedocumenteerd bewijs van misbruik van jonge vrouwen en kinderen. De slachtoffers werden hierover niet eens ingelicht, wat voor velen van hen het gevoel bevestigde dat institutionele belangen, macht en reputaties zwaarder wogen dan hun leed.

Zo komen we terug bij de vraag waarom we zo weinig over de slachtoffers lezen, laat staan over dit grove privacyschandaal, dat door Amerikaanse slachtofferadvocaten terecht „de meest flagrante schending van de privacy van slachtoffers in één dag in de Amerikaanse geschiedenis” wordt genoemd.

De fixatie op de namen in Epsteins adresboek vertroebelt het zicht op wat er werkelijk aan de hand is: een overheid die slachtoffers belooft te beschermen, gooit hen vervolgens voor de leeuwen - dat is het echte schandaal. Laten we niet meegaan in de sensationele jacht op namen.

Christel Don is journalist en schrijver, onder meer van *Afstandsmoeders*.

CORRECTIES EN AANVULLINGEN

Epstein

In *Liep Epstein in de val van het Kremlin?* (6/2, p. 6/7) staat een passage over een Russische zogeheten honeypot-operatie rond Trump. De affaire bleek verzonnen.

COLUMN STEPHAN SANDERS

Als het extreme politiek wordt

Van alle politieke partijen in Nederland vind ik Forum van Democratie de meest ondoorgondelijke, en dat laatste bedoel ik niet als compliment maar als keurmerk van het obscure; je vist bij die partij in troebel water. De PVV is ondanks haar volmaakt ondemocratische karakter voorspelbaarder. Voor de echte, afgrondelijke sentimenten moet je bij FvD zijn: noem het gerust ressentimenten.

De Volkskrant belichtte pas geleden het verleden van wat lokale gemeentekandidaten van de partij, die donkerbruin kleurden. En in een reportage over het Kerstgala van de jongerenafdeling van de partij figureerden ook de internationale contacten, niet zelden van neonazistische snit.

Het hoeft inmiddels geen verrassing te zijn dat FvD put uit extreemrechtse bronnen. Maar wel is de vraag: wat is de aantrekkingskracht van dat etno-nationalistische gedachtegoed, van één volk, met dat ene, nationaal-christelijke fundament, dat in ieder geval als cultuurgood wordt omarmd? De FvD wil ten diepste een anti-burgerlijke partij zijn. De laatste decennia kennen we dat in Nederland vooral van radical en revolutionair links, maar ook rechts kent een verleden van weezin tegen het burgerdom.

De afgelopen week was ik bezig voor *De Groene Amsterdammer* een podcast te maken over de Duitse schrijver Ernst Jünger (1895-1998), over wie in datzelfde weekblad een groot profiel te lezen viel.

Jünger noemde zich zijn leven lang 'conservatief' - en dat was een langdurige affaire, want hij leefde langer dan een eeuw. Als Duitse jongeman kon hij niet wachten zich als soldaat te melden voor de Eerste Wereldoorlog, want „hij veracht de Duitse burgerlijke cultuur: de sfeer van *Kaffee und Kuchen*, de geest van commercie, de kleinburgerlijke obsessie met comfort, veiligheid en het kleine eigenbelang”, aldus het profiel.

Jünger wil 'gevaarlijk leven' en het avontuurlijke hart volgen, „das Abenteuerliche Herz”, ook een boektitel van hem. Het liberale democratische bestel, zoals dat gestalte krijgt in de Weimarrepubliek „haat hij als de pest”, want dat is geobsedeerd door veiligheid en heeft het niet in zich een soldateske deugd als zelfopoffering serieus

te nemen. „Daarom”, schrijft Jünger, „zullen onze maatstaven ook heroïsch, ook maatstaven van krijgers moeten zijn, en niet die van winkeliers, die alles met de duimstok willen meten.”

In de jaren 30, wanneer het Duitse volk steeds meer in de ban raakt van Hitler, houdt Jünger afstand: niet eens zozeer om politieke, maar om esthetische redenen, want de stijl van de Führer is „kleinburgerlijk”. „Hitler was voor Jünger niet zozeer te rechts, maar vooral te vulgair”. Als anti-politicus zal hij toch in de Tweede Wereldoorlog deel uitmaken van de staf van de Wehrmacht in Parijs, waar hij vooral contacten legt met de Franse intelligentsia. Na de oorlog blijft hij die briljante, enigszins

Het zou niet vreemd zijn als FvD Jünger tot schutspatroom koos

suspecte, eenkennige auteur die zich waagt aan experimenten met LSD om de ervaring van de oorlogsroes alsnog te kunnen beleven: hij munt de term 'psychonaut'.

Jünger is alweer 28 jaar dood, hij heeft geen weet van het bestaan van FvD, al zou het niet vreemd zijn als die partij Jünger tot schutspatroom koos gezien de vele, overlappende denkbeelden. Maar er is dat ene, beslissende verschil: de oudere Jünger zag af van de politiek, hij was eerder een mysticus, die zichzelf uitvond in zijn geschriften.

Dat FvD meer wil zijn dan een ideeënclub of een debatvereniging, en zich heeft genesteld in ons parlementaire stelsel; dat maakt de partij niet alleen obscuur maar ook gevaarlijk. De Hongaarse schrijver György Konrád (1933-2019) stelde al dat „de schrijver oordeelt over woorden, de politicus over mensen”. En Forum wil uitgesproken politiek zijn. Daar wordt het link.

Stephan Sanders schrijft om de week een column voor *NRC*.

Commentaar

VERMOGENSBELASTING

Nieuwe coalitie laat kans liggen om belastingen eerlijker te verdelen

Het contrast kon niet groter zijn. Anderhalve week geleden presenteerde de minderheidscoalitie van D66, VVD en CDA haar coalitieakkoord met daarin precies nul maatregelen om de belasting op vermogen ook maar een klein beetje te verhogen. En vorige week sprak de Tweede Kamer op uitnodiging van GroenLinks-PvdA met de Franse econoom Gabriel Zucman over zijn voorstel om de superrijken (in zijn definitie iedereen met meer dan 100 miljoen euro aan vermogen) minimaal 2 procent belasting te laten betalen over hun persoonlijke vermogen.

Wat de nieuwe coalitie wel doet, is de belasting op arbeid verder verhogen, onder meer via de vrijheidsbijdrage (3,4 miljard extra inkomstenbelasting om een deel van de defensierekening te betalen). Dat is op zijn best een gemiste kans, en op zijn slechtst een electoraal gemotiveerde blokkade van de VVD om de vermogens onaangetast te laten.

Het is vast geen toeval dat juist de VVD verstek liet gaan bij de ontmoeting met Zucman in het parlement. En dat terwijl de feiten Zucmans pleidooi ondersteunen: de superrijken betalen in Nederland maximaal 17 procent belasting, voornamelijk op hun ondernemersactiviteiten (via bijvoorbeeld de vennootschapsbelasting). Over hun persoonlijke vermogen of inkomen betalen ze vrijwel geen belasting, terwijl de gemiddelde belastingdruk voor de rest van Nederland tussen de 40 en 45 procent bedraagt.

Ook onder de nieuwe wet worden vastgoedbeleggingen en familiebedrijven ontzien

Juist deze week stemt de Tweede kamer over de Wet Werkelijk Rendement, die een einde moet maken aan de totale warboel die in vermogensbox 3 is ontstaan nadat de Hoge Raad op Kerstavond 2021 de heffing op vermo-

gens in strijd met het Europees eigendomsrecht en het discriminatiebeginsel verklaarde en daarmee de bodem onder de vermogensbelasting wegsloeg. Het heeft vele jaren en miljarden aan belastinginkomsten gekost voordat het ministerie van Financiën tot een sluitende oplossing wist te komen om vermogens op een juridisch houdbare manier te gaan belasten. Dat is een blamage.

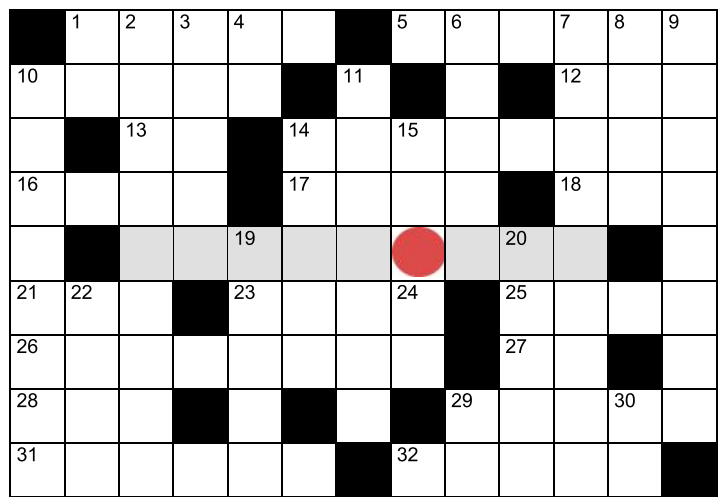
Wie denkt dat met de nieuwe box 3, die vanaf 2028 zal gaan gelden, het lek boven is komt bedrogen uit. Ook nu kiest de Kamer voor een systeem waarbij spaarders en beleggers weliswaar jaarlijks moeten afrekenen wat betreft hun vermogenswinst - en aanwas, maar waarbij vastgoedbeleggingen en investeringen in start-ups en familiebedrijven worden ontzien. Financiën rekende uit hoeveel belastinginkomsten er door dit hybride stelsel de komende dertig jaar wordt misgelopen: 42 miljard euro. En dat is nog buiten de eindeloze mogelijkheden voor uitstel gerekend die dankzij ondernemersbox 2 structureel buiten de greep van de fiscus blijven.

Terwijl het zo simpel is: een eindeloze stapel gezaghebbende rapporten ligt klaar bij Financiën, bij het Centraal Planbureau en bij alle Kamerfracties met daarin voorstellen hoe het wél kan. Verschuif een deel van de lasten van arbeid naar vermogen. Repareer de gaten in zowel box 2 als box 3, schaf de hypotheekrenteaftrek af, behandel elke vorm van vermogen gelijk zodat arbitrage en geschuif heen en weer de facto onprofiteel wordt. Voer desnoods een Zucman-taks in om de allerrijksten hun eerlijke deel te laten meebetalen aan het feit dat ze in een welvarend land wonen met internationaal gezien nog steeds uitstekende sociale voorzieningen.

Zeker, ook een belasting op vermogen werkt verstorend en het risico op belastingontwijking is bij vermogen (dat inherent vluchtig is) groter dan bij een belasting op arbeid. Maar de huidige scheve verdeling is onwenselijk, oneerlijk en op termijn onhoudbaar. Doe daarom in elk geval iets, al was het maar omdat een oneerlijk belastingstelsel uiteindelijk ook het vertrouwen in de democratische vertegenwoordiging uitholt.

IN HET MIDDEN

Meer puzzels van Studio Steenhuis op steenhuispuzzels.nl

Vul in en ontdek wie of wat er midden in het nieuws staat

Horizontaal: 1. 'Partij van premier Ta-kaichi behaalt monsterzege in ___' 5. De hele is alles 10. Zwelling van vier tonen 12. Bijbelse priester 13. ___/De Tijd 14. God van de zee 16. Jetten mag in het huis van die dichter wonen 17. Zan-geres uit 23 horizontaal 18. Vraagver-zoek op Reddit 21. Doorgaans 23. Ier-land voor de Ieren 25. De goudvis van Geppetto 26. 'Linkse Seguro nieuwe president' 27. Licht op kantoor 28. ___ Drost, Twentse voetbalheld 29. Gevelig schrijfsel 31. Past na boe-ken of messen 32. Uit Nederland ver-dwenen edelman

Verticaal: 1. ___ van Heutsz, koloniaal 2. André Hazes werd als ___ kind ontdekt als zangtalent op de Albert Cuyp 3. Drank die zijn eigen proef had 4. Past voor best of bak 6. Betaalmethode die wordt vervangen door Wero 7. Vielen het weekend tegen 8. Waar dan ook 9. Koortswerend gewas 10. Indonesië, VK of 1 horizontaal 11. Een soort haar-dracht? 14. Jemig de ___ 15. Astrid of Omar 19. Massa 20. Handelende figuur 22. Stond op de verkiezingsposter van Obama 24. Past voor vis of Gréco 29. Die rivier wordt gevuld met plassen 30. ___ Dieu... créa la femme, met Bardot

Oplossing puzzel 9 februari. Horizontaal: 1. TOOROP 6. CHAPO 10. OMO 11. OLDER 13. POP 14. VERTIER 15. PSG 16. END 17. IA 18. EISTE 23. LATER 26. UP 27. AMRO 30. ARA 31. LEERDAM 33. NEC 34. ATARI 35. MAP 36. DATEN 37. IJSKAST **Verticaal:** 1. TOVERLAND 2. OMEN 3. OORD 4. OOI 5. PLEIN 6. CREEP 7. APPS 8. POST 9. OPGEPOMPT 12. DRACULA 19. ISAR 20. FE 21. URAAN 22. APERIJ 24. AREA 25. TACT 28. MDMA 29. RAAS 32. EIS **In het midden:** FUNCAPS

© Studio Steenhuis steenhuispuzzels.nl

Lezers zijn de auteurs van deze rubriek. Een Ikje is een persoonlijke ervaring of anekdote in maximaal 120 woorden. Insturen via ik@nrc.nl

TIENERANTWOORD

Mijn zoon Salvador (14) komt uit school en ik vraag hem naar zijn mening over een logo wat ik heb gemaakt met behulp van AI. Waar hij normaal antwoordt met „leuk”, „saai” of „oké”, geeft hij nu uitgebreid antwoord, compleet met meerdere zinnen. Hij lijkt zichtbaar onder de indruk van zijn eigen antwoord en verhaspelt trots: „Misschien moet ik later psychopater worden.”

Eveline van Wanrooij

COLUMN

MARJOLEINE DE VOS

Ik wil verlangen naar het goede

Eén zin trof me in het bijzonder in het behartigenswaardige stuk van Beatrice de Graaf en Rik Peels over 'caritas', het liefhebben van de naaste, en dat was deze: „Je moet willen verlangen naar het zoeken van het goede voor stad en land.”

Zo verward dat het mooi is als poë-zie. Kun je 'willen verlangen'? Je kunt ver-langen, dat weten we allemaal, maar hoe vaak denk je 'ik wil verlangen'? En dan ook nog naar 'zoeken'. Herman Gorter schreef „ik doe verlangen” en benadrukte daar-mee het feit dat hij verlangde, maar zelfs hij heeft geloof ik nooit geschreven „ik wil verlangen”.

En toch, juist daarom, vind ik de formu-lering zo treffend. Het zou makkelijk zijn als iedereen als vanzelf verlangde naar het goede voor stad en land, en gunstig zou dat ook zijn. Dan zouden we natuurlijk nog ruzie krijgen over wat 'het goede' dan was, maar daar kunnen de andere deug-den ons dan weer bij helpen, al blijven mensen verschillende opvattingen hou-den over het goede.

Zouden er veel mensen zijn die op de vraag: „verlang je naar het goede voor stad en land?” keihard „nee” zouden antwor-den? Ja toch wel denk ik, mensen die zou-den zeggen: ik verlang naar het goede voor mij, stad en land zien we dan wel. Of die menen dat stad en land enorm gebaat zou-den zijn bij wat goed is voor hen.

Je komt dus meteen in een discussie over het goede terecht, in plaats van over verlangen, laat staan willen verlangen.

Toch gaat het daar juist wel om. Liefde in de zin van caritas, is niet een spontane emotie. De Graaf en Peels schrijven: „De Tenach en het Nieuwe Testament formu-leren het dan ook als gebod (...) Er staat niet dat je je naaste lief of leuk moet vin-den, of er fijne emoties bij dient te hebben. Je moet gewoon een beetje je best doen en de opdracht uitvoeren.” Een gebod dus. Je moet willen zorgen voor je naaste, daar-om. Omwille van de caritas zelf, en omwil-

le van de rechtvaardigheid.

Rechtvaardigheid vindt eigenlijk ieder-een belangrijk, meer nog dan zoiets ab-stracts als 'het goede'. Maar ook over wat rechtvaardigheid is kunnen de meningen nogal uiteenlopen.

I n onze landspolitiek zie je nu een po-ging om weer vanuit deugden te den-ken. Samenwerken, het goede nastre-ven, rechtvaardig zijn, dat willen de partij-en, vooral D66 en het CDA. Maar ze moe-ten ook praktisch zijn en de kosten niet uit de hand laten lopen en hup, daar heb je meteen alweer een woest debat over het goede en over rechtvaardigheid en over be-trouwbaarheid: het verhogen van de AOW-leeftijd wordt door andere partijen op al die gronden afgekeurd.

Liefde in de zin van caritas, is niet een spontane emotie

Ik begrijp dat wel. Ik las in deze krant over de 'fiscalisering van de AOW' een voorstel om mensen die een aanvullend pensioen hebben gewoon pensioenpre-mies te laten betalen. Hoe rechtvaardig wil je het hebben! Minder lasten voor de wer-kenden en het levert ook meer besparing op dan die verhoogde leeftijd. Maar dan streven de coalitiepartijen ineens niet naar het goede voor het land, omdat ze veron-derstellen dat die rijkere gepensioneerden daar evenmin naar verlangen, dat die al-leen maar verlangen naar het goede voor zichzelf. Net als de coalitiepartijen, want die zijn bang voor minder aanhang en dat belang weegt kennelijk zwaarder.

Wat armoeedig allemaal. Als wij gepensi-oneerden echt aangesproken zouden wor-den op ons verlangen naar het goede, zou-den we dan niet in meerderheid zeggen: ik wil daar inderdaad naar zoeken? Kom maar op met die premies?

Ik wil verlangen dat dat zo is.

FOKKE & SUKKE
ZIJN RECHTER-COMMISSARIS

nrc > puzzels

Crux: kleine kruiswoordpuzzel voor grote denkers

Speel alle puzzels op nrc.nl/puzzels

SUDOKU

	5			7				
8		9					7	
	1	3					5	2
		2	4	9			8	
			3					
9	2		1		8	7		
							4	6

Meer puzzels en boeken van Peter Ritmeester op pzzl.com

Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het dia-gram dat elk cijfer precies één keer voor-komt in elke rij, kolom, de negen vetomran-de 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken. © Peter Ritmeester PZZL.com Rechts: de oplossing van gisteren.

5	1	9	8	6	2	4	3	7
7	8	6	1	3	4	5	2	9
2	3	4	7	5	9	1	8	6
8	2	5	9	4	3	6	7	1
4	7	3	6	8	1	9	5	2
9	6	1	2	7	5	3	4	8
3	9	8	4	2	6	7	1	5
6	5	7	3	1	8	2	9	4
1	4	2	5	9	7	8	6	3

Achterpagina.

Judy Chicago, feminist en activist, krijgt eindelijk solo-expo in Nederland

PAGINA C5

Judy Chicago: Study for Stranded (uitsnede)

*"Every creature on the
planet must be hoping...
that our culture's time
of awakening comes
soon."* Derrick Jensen

Cultuur

CULTUUR & MEDIA

Single Chinezen in 'The Dating Game'. BEELD VPRO

Hoe moet stille Wu een vrouw vinden?

Omdat het kabinet geen minister voor Digitale Zaken heeft aangesteld, werd Dave Maasland, bij SBS bekend als het ‘cybermannetje’, bij WNL op Zondag (NPO 1) tot minister ‘gebombardeerd’ door Rick Nieman. Maasland zag dat alle andere landen op AI en technologie, aan ‘t schaken’ zijn, en daarin hadden wij echt mee kunnen doen. Maar dat doen we dus niet, bleek ook later, in de laatste aflevering van de zorgvuldige, intrigerende serie *Poetins Pionnen* van Nieuwsuur (NPO 2). Eelco Bosch van Rosenthal liet zien hoe de Russen al sinds jaar en dag via klassieke spionage bij bedrijven als ASML en TNO onze geheimen proberen te stelen. In 2019 werd een medewerker van TNO via een datingapp benaderd door een vrouw die zich voordeed als Amerikaanse, maar een Russisch paspoort bleek te hebben en een moeder die voor de Russische inlichtingendienst werkte.

Binnenkort zal spionage helemaal niet meer nodig zijn, Q-Day komt eraan, waar Rick Nieman, ‘heel erg niet vrolijk’ van werd – de dag waarop quantumcomputers alles kunnen kraken. Cyberministertje Maasland knikte instemmend: „Waar men nu bang voor is, is dat een land als China (...) op een dag die kwantumkoevoet heeft en kan zeggen, nu breken we het open.” Bijzonder ding, zo’n kwantumkoevoet. Zou je daarmee de doos van Erwin Schrödinger, waar hij zijn kat ooit in stopte, kunnen openen? Zo lang die dicht is, is zijn kat zowel dood als levend, wat in zekere zin ook geldt voor een AI-agent.

Levend of dood, Maasland dacht dat zo’n agent binnen vijf tot tien jaar ons leven fundamenteel zal gaan veranderen. „Ik weet niet of we de film *Her* hebben gezien, maar dat is de toekomst waar ik in geloof”, aldus Maasland. In die scifilm uit 2013 wordt Joaquin Phoenix verliefd op zijn AI-agent. Tja, wat wil je ook, als je gesprekspartner de mierzoete stem heeft van Scarlett Johansson, het altijd met je eens is en je naar de mond praat?

In China is het zo gek nog niet om een relatie aan te knopen met een zoete chatbot, zo was te zien bij de VPRO in de lange, fascinerende documentaire *The Dating Game* (NPO 2), geregisseerd door Violet du Feng. Negen jaar na de officiële afschaffing van het eenkindbeleid kampt China met een overschot van zo’n 30 miljoen mannen, en een dalend geboortecijfer. Daarom organiseert de regering enorme blind-date-evenementen. „Uit naam van het Partijcomité wensen wij alle jonge mensen die hier aanwezig zijn het allerbeste”, klinkt een mechanische vrouwenstem in een winkelcentrum in miljoenenstad Chongqing. „De regering hoopt dat jonge mensen elkaar ontmoeten, vrienden worden en de liefde vinden.”

De documentaire volgt datingcoach Hao, die meer dan drieduizend mannen begeleidt. Les 1 van zijn cursus: „We leven in een vijandige omgeving. Niet lang of knap zijn kan fataal zijn.” De mannen moeten dus snel veranderen. Wu krijgt van Hao te horen dat hij te stil is. Wu komt uit een arm platelandsdorp, groeide op tussen jongens en herinnert zich verlaten meisjesbaby’s langs de weg. „Ik weet niets van hoe vrouwen denken en voelen.” Intussen worden de mannen door Hao klaargestoomd: shoppen, naar de kapper om „kwetsbaarheden van het gezicht” te verminderen, foto’s maken in moderne panden, in bibliotheken, op de golfbaan, met honden. Zhao moet van Hao in moordend tempo alle vrouwen op de app naar rechts swipen. Hij twijfelt over zijn foto’s: „Dit is niet wie ik ben, het is te nep.” Hao, diep beledigd, begint alle foto’s te verwijderen: „Doe maar wat je wil, wees je oude zelf!”

Wen, de vrouw van Hao, is ook datingcoach, maar dan voor vrouwen. Zij vindt dat Hao verkeerd bezig is, zijn versiertrucjes zijn „dom en smerig” en hij probeert nerds in casanova’s veranderen. Hao was het daar niet mee eens, zoals hij het met niks eens was wat Wen zei. Wen ontlofte: „Dit gesprek is zonde van de tijd! Om ons huwelijk te redden moet ik het altijd met jou eens zijn. Enorm frustrerend.” Hopelijk voor Wen laat die kwantumkoevoet niet lang meer op zich wachten.

Jonasz Dekkers

Gestolen Statenbijbel na dertig jaar teruggevonden

DIEFSTAL Een 17de-eeuwse Statenbijbel, die in 1996 werd gestolen bij een inbraak in de Stulpkerk in Lage Vuursche, is terecht. De organist van de kerk vond hem terug.

Theo Toeboesch

LAGE VUURSCH

Na dertig jaar gestolen en verdwenen te zijn geweest, is een zeventiende-eeuwse Statenbijbel weer terug in de Stulpkerk in Lage Vuursche. De bijbel, religieus erfgoed en ‘een typografisch monument’, volgens een boekentaxateur, had inderijd een waarde van 10.000 gulden (nu circa 9.000 euro), mede vanwege het zilverbeslag op de kaft. De uitgave uit 1686, van de fameuze Dordtse broers Keur, was op het moment van de diefstal al tachtig jaar in de Stulpkerk in gebruik.

Pas vijf, zes jaar geleden hoorde Erik-Jaap van Diermen, organist van de kerk, voor het eerst van de diefstal tijdens een gesprek met de koster. „Volgens de koster was de bijbel voorgoed verdwenen. Wie weet wel verkocht naar Amerika.” Van Diermen, een liefhebber van oude boeken, wilde toch proberen de bijbel terug te vinden en begon online te zoeken. Eén of twee keer per jaar tikte hij de zoekopdracht ‘Statenbijbel met zilverbeslag’ in om te zien of de gestolen statenbijbel ergens werd aangeboden. Die zoektocht leverde niets op, tot vlak voor kerst vorig jaar. „Toen zag ik op de website van een juwelier een Statenbijbel met zilverbeslag die verdacht veel op die van onze kerk leek.”

De weduwe van een vroegere dominee van de kerk had de bijbel in 1918 geschonken. Haar man had hem rond 1866 gekregen van zijn toenmalige gemeente in Bloemendaal, omdat hij een aantrekkelijk aanbod om in Utrecht dominee te worden had afgeslagen. De Bloemendaalse gelovigen hadden de bijbel met zilverwerk laten versieren, met op de leren kaft een afbeelding van hun kerkje.

Inbraak

Op zondag 2 februari 1996 had de koster om ongeveer acht uur ‘s avonds de kerk afgesloten. De dinsdagochtend erna ontdekte hij dat er was ingebroken. Het slot van de achterdeur was opengebroken. Buiten waren voetsporen in de sneeuw te zien. In het proces-verbaal vertelt de koster dat niet alleen de kostbare bijbel op de kansel was meegenomen, maar ook zeshonderd gulden uit de collectebusjes. Verder was een grote houten kist geforceerd; de ordners en bijbels die daarin lagen waren op de grond gegooid. In de consistorie waren dozen en ordners uit een archiefkast gegooid.

Gelukkig was de kerk verzekerd.

Van het verzekeringsgeld kocht de kerkenraad een nieuwe zeventiende-eeuwse Statenbijbel. „Die is enkele maanden later ook gestolen”, vertelt Van Diermen. Lachend: „Die gaan we ook nog terugvinden.”

Juwelier

Na zijn ontdekking op het internet besloot Van Diermen een ander lid van de kerkgemeente om raad te vragen, iemand die vroeger rechercheur was. Samen gingen ze naar de juwelier om te kijken of het om de gestolen bijbel ging. Dat bleek. Het zilveren kerkje op de kaft was weliswaar verdwenen, maar er waren nog sporen te zien. Dat gold ook voor de beschadigingen onderaan enkele pagina’s, die waren beschreven in een inventaris van de kerk uit 1977. Bij de kreet „Dit is onze bijbel”, schrok de juwelier. Maar na het overleggen van alle documenta-

tie, stelde hij zich meewerkend op. De politie heeft de zaak verder afgehandeld, vertelt Cor Patist, specialist kunst- en antiekcriminaliteit. „We hebben vastgesteld dat de juwelier de bijbel in december 2020 te goeder trouw bij een Nederlands veilinghuis heeft gekocht. Hij heeft de bijbel teruggegeven aan de kerk.” Hij wil nog onderzoeken wie de bijbel bij het veilinghuis heeft binnengebracht. De diefstal is zojuist na dertig jaar verjaard, weet hij. „Maar eventuele heling nog niet.”

Op zondag 22 maart zal de bijbel weer in gebruik worden genomen, vertelt Van Diermen. De scriba, de secretaris van de kerkenraad, zal de bijbel op de kansel plaatsen, waarna de dominee de bijbel weer zal openen. Intussen zal de gemeente een psalm zingen. Voortaan zal de bijbel na elke dienst ergens veilig, niet in de kerk, worden bewaard.

De Statenbijbel van de Stulpkerk in Lage Vuursche. Rechts Erik-Jaap van Diermen, links Cor Patist. FOTO BRAM PETRAEUS

Recensie Cabaret

Ruud Smulders: Rüdsichtslos. Gezien: 3 februari, Kleine Komedie, Amsterdam. Tournee t/m 7 mei. Info: ruudsmulders.nl ●●●●●

Ruud Smulders in ‘Rüdsichtslos’. FOTO THOMAS DE WIT

Ruud Smulders verrast met zeer gedurfd cabaret

CABARET Ruud Smulders liet eerder al zien dat hij geen doorsnee cabaretier wil zijn. In ‘Rüdsichtslos’ kiest hij opnieuw een gewaagde vorm, waarmee hij het publiek grandioos op het verkeerde been zet.

Ron Rijnhard

AMSTERDAM

Wat is het toch heerlijk om uit een voorstelling te komen en te voelen dat je op sleeptouw bent genomen door iemand die je heeft weten te verrassen met een originele aanpak van het genre. Zoals Ruud Smulders doet in zijn vierde soloprogramma *Rüdsichtslos*.

Al in zijn vorige voorstelling, *Rudiversum*, liet Smulders zien dat

hij geen doorsnee cabaretier wil zijn. In *Rudiversum* mengde hij stand-up met een ernstig verhaal over de verslaving van zijn moeder. Het viel te prijzen dat hij dat durfde en het moeder-verhaal was aangrijpend, maar hij wisselde die twee lijnen zo bot af dat het programma er incoherent van werd, en kapseisde onder zijn ambitie. Dat de VSCD-Cabaretjury hem als nog een Neerlands Hoop-nominatie gunde, was een welkome aanmoediging.

Voor zijn vierde soloprogramma heeft de 38-jarige Smulders opnieuw een bijzondere vorm bedacht en die is nog gedurfter en nog spannender. En dit keer weet hij zijn opzet wel organisch en vanzelfsprekend uit te werken. Het is een concept dat Micha Wertheim in zijn jonge jaren graag had bedacht. Smulders raakt ook aan zijn werk, bijvoorbeeld in het gebruik van herhaling als stijlmiddel, door Wertheim geperfectioneerd in zijn *Voor de Zovelste Keer*.

Ik doe een poging dit toe te lichen

zonder al te veel te verklappen. Kijk anders naar die 5 ballen en ga het zelf zien.

Smulders heeft wel lef

Wat Smulders doet, is gedurfd te noemen, omdat sommige mensen bij cabaret uitsluitend de grappen meten: die grap is voorspelbaar, die is flauw, die is leuk, enzovoort. Terwijl cabaret zoveel meer kan zijn, en zoveel meer theatrale potentie heeft. Smulders beseft dat. Hij durft te beginnen met een set die bestaat uit rechttoe-rechtaan comedy van de goedkoopste soort, waarin een lange, bizarre seksfantasie centraal staat. Die keuze is deel van het plan. Smulders wil het hebben over persoonlijke groei, over de man die hij nu is versus de man die hij was. Maar hij wil er niet alleen over praten, hij wil ook demonstreren wie de man is die hij achter zich heeft gelaten. En die man laat hij zien. Dat is wel lef hebben.

Die seksfantasie heeft wel een aanleiding, namelijk een existenti-

eel verschil van mening met zijn vriendin over kinderen krijgen. Hij wil ze wel, zij niet. Hoe los je dat op? Daar kun je op verschillende manieren naar kijken en over praten en Smulders laat zien dat zijn opvattingen steeds verschuiven. Daarvoor heeft hij een centrale metafoor bedacht, een inzicht afkomstig van zijn nieuwe liefde voor wandelen. Dat idee is: ook al maak je dezelfde wandeling, je ziet steeds iets nieuws. Een cliché, bepaamt hij, maar een waar cliché. De metafoor is ook een uitleg voor de vorm die hij aan zijn voorstelling heeft gegeven, en hij staat voor wie hij nu is: een man in beweging, een man die verandert.

Deze aanpak laat hem steeds terugkeren naar het beginpunt, om vanuit daar nieuwe perspectieven te openen. En dat leidt weer naar nieuwe verhalen en nieuwe grappen, die hij slim uitwerkt. Zoals in een lang verhaal over een bezoek aan een wandelbeurs en over je heil moeten zoeken in middelmaat als je niet wilt groeien als mens.

Schitterend op de spits gedreven is hoe hij een grap over de enge ziektes die op sigarettenpakjes staan afgebeeld als consequentie van roken doorvoert naar alle producten in de supermarkt.

En dan heeft Smulders, die zijn carrière begon als lid van een fytsieke cabaretgroep in de stijl van Waardenberg & De Jong, ook nog het vermogen lijf en leden in te zetten bij zijn optreden. Mooi hoe hij, vallend en springend en handelingen tot in het absurde uitbeeldend, een extra laag toevoegt aan zijn comedy.

Rüdsichtslos is niet tot in alle details en grappen een perfecte show, maar die brandende ambitie om geen gemakzuchtig cabaret te maken, is uitermate bevredigend. Het is wel een voorstelling die het publiek zal verdelen. Wie bij cabaret graag met zijn jas ook zijn hersens inlevert bij de garderobe, zal het misschien matig vinden. Maar wie graag intelligent cabaret ziet, waar de maker zichzelf op het spel zet, heeft een fantastische avond.

NECROLOGIE BRAD ARNOLD (1978-2026) ZANGER

Brad Arnold schreef en zong zeer herkenbare postgrunge hits

De Amerikaan Brad Arnold schreef ‘Kryptonite’. De kwetsbaarheid ervan was kenmerkend voor zijn beste songs voor 3 Doors Down.

Amanda Kuypers

AMSTERDAM

Catchy riffs en een melodische postgrunge sound, gedragen door Brad Arnolds herkenbare, lichthese stem. In ‘Kryptonite’ zingt hij „If I go crazy, then will you still call me Superman? If I’m alive and well, will you be there holding my hand?”. Het nummer draait om kwetsbaarheid en loyaliteit. Het

werd een wereldwijde hit en een van de herkenbaarste postgrunge tracks van de vroege jaren 2000.

Brad Arnold, zanger en songwriter van de Amerikaanse rockband 3 Doors Down, is zaterdag overleden aan de gevolgen van nierkanker. Dat maakte de band bekend via sociale media. Arnold werd 47 jaar. Zijn overlijden krijgt extra lading in het licht van zijn bekendste nummers, zoals ‘When I’m Gone’, waarin de vraag centraal staat of iemand zich je zal herinneren als je er niet meer bent.

Hij was een van de herkenbaarste stemmen uit de postgrunge en radiovriendelijke mainstream rock van de jaren 2000. 3 Doors Down brak wereldwijd door met solide rockhits als ‘Kryptonite’, ‘Here Without You’, ‘When I’m Gone’ en

Brad Arnold FOTO GETTY IMAGES

‘It’s Not My Time’. Arnold zong met ingehouden spanning, alsof elk woord iets kostte, wat perfect paste bij thema’s als gemis en innerlijke strijd. Zijn emotionele directheid sprak miljoenen fans aan.

De band 3 Doors Down ontstond in 1996 in Escatawpa, Mississippi, toen een groep tieners samenkwam in een garage. Arnold, nog

maar 15 jaar oud, begon liedjes te schrijven die later de kern van hun repertoire zouden vormen. De band ontwikkelde een rauw geluid met postgrunge scherpte en melodische toegankelijkheid.

Brad Arnold schreef ‘Kryptonite’ naar verluidt tijdens een wiskundes les op de middelbare school. Het nummer kreeg een Grammy-nominatie voor Best Rock Song. Het debuutalbum *The Better Life* (2000) werd een enorm verkoopssucces.

3 Doors Down brak door in een periode waarin postgrunge en alternatieve rock de hitlijsten domineerden. Op radio’s – en schoolfeesten – klonk volop melodieuze alternative rock van bands als Creed en Nickelback. 3 Doors Down wist rockcritici echter zelden te imponeren. Release na re-

lease werd hun werk gezien als sentimentele postgrunge/alternatieve rock, zonder authenticiteit of unieke elementen.

Evengoed leverde het album *Away from the Sun* (2002) opnieuw grote hits op, zoals ‘Here Without You’. Zanger Brad Arnold schreef het over het missen van zijn toenmalige vrouw. In totaal bracht de band zes studioalbums uit en trad wereldwijd op, maar nieuwe hits bleven verder uit. In 2020 ging Arnold sloot en bracht hij de single ‘Wicked Man’ uit.

In mei 2025 maakte de zanger bekend dat hij ernstig ziek was. Hij had een agressieve vorm van nierkanker die inmiddels was uitgezaaid naar zijn longen. De geplande 3 Doors Down-tournee met regenooot Creed werd geannuleerd.

MUSICAL De filmische actiescènes en gigantische videoschermen maken deze nieuwe musical over Willem van Oranje spectaculair. Maar de nadruk ligt op het drama.

Elisabeth Oosterling
DELFT

Nu musicalhit *Soldaat van Oranje* na vijftien jaar de deuren zal sluiten, staat een nieuwe productie te trappelen als opvolger: *Willem van Oranje*. Voor deze voorstelling werd, aan de rand van Delft, een theater uit de grond gestampt met plek voor zo’n 1.100 toeschouwers. Het publiek zit – evenals bij *Soldaat* – op een draaiende tribune, waar omheen steeds andere decors worden onthuld en tientallen acteurs het verhaal van de Vader des Vaderlands (1533-1584) opvoeren.

Willem van Oranje heeft een turbulente ontstaansgeschiedenis. Producent Rick Engelkes kwam een decennium geleden met het idee. De musical zou in 2021 in première gaan, maar de pandemie gooide roet in het eten. Vervolgens moesten miljoenen aan ‘coronasteun’ terugbetaald worden en verdween Engelkes van het toneel. Dat de voorstelling er nu toch is, is te danken aan een groep ondernemers die het project een financiële impuls gaf.

Complex
Naast de draaischijf is er nog een overeenkomst tussen *Willem van Oranje* en publiekslieveling *Soldaat*. De regisseur is hetzelfde: Theu Boermans, die dit keer ook het script schreef. Dat is geen simpel heldenverhaal waarbij je lekker achterover kan leunen. De vertelling is gedetailleerd en er is con-

Joris Willem Smit als Willem van Oranje in de gelijknamige musical. FOTO DANNY KAAAN

Ondanks spektakel vraagt musical ‘Willem van Oranje’ om concentratie

text nodig om Willems acties te kunnen volgen. Centraal staat de strijd van de protestanten in een wereld waarin alleen het katholicisme is toegestaan. Daaromheen vinden veldslagen plaats en komt een parade aan historische figuren voorbij.

Willem reist wat af, speelt zijn politieke spel, is diplomatiek en idealistisch. Hij kiest de ene keer uit eigen-, dan weer uit landsbelang. Zijn beslissingen zijn genuanceerd; hij is geen personage dat je in één keer doorhebt. Willem is

een mooi uitgewerkt, maar uiterst complex personage.

Naast dramatisch doorwrocht, is de musical spectaculair. Zo zijn er gelikte, filmische videobeelden op gigantische schermen. Er zijn groots opgezette vechtscènes met slowmotion zwaardgevechten en veldslagen met honderden manschappen. Op dat soort momenten lijkt het decor eindeloos door te lopen als troepen (in projecties) aan de horizon opdoemen en de acteurs in gevechtstenuue over een zandvlakte rennen. De overgang

van het decor naar de video is bijna onzichtbaar – een technisch hoogstandje. Daarnaast zijn er scènes waarin liters water stromen, waarin ketters worden onthoofd en we opeens aan boord zitten bij een zeeslag.

Willem van Oranje wordt gespeeld door Joris Willem Smit, een acteur die zijn sporen verdiende in toneelvoorstellingen, maar voor het musicalpubliek een onbekende naam zal zijn. Zijn spel is mooi subtiel en hij is volstrekt geloofwaardig als de staatsman die soms

zwijgt, maar zich politiek strijdbaar toont. Smit heeft geen krachtige zangstem, maar hij maakt indruk in rustige nummers zoals een duet met een van zijn geliefden (fijne rol van Sofia Ferni).

In de verdere cast zijn er sterke rollen van een lekker ‘bitchy’ spelende Lieke van den Broek (als Anna van Saksen), van een krachtige Alexander Schuitema (Willems broer Lodewijk) en Vincent Linthorst als opstandige waard. Matteo van der Grijn, onder meer bekend als de eerste hoofdrolspeler uit *Soldaat van Oranje*, mag zich uitleven als geuzenaanvoerder met een prettige bassende stem en robuust voorkomen.

Geen oorworm
De soundtrack van *Willem* is een mix van (liefdes)duetten en opzweepende strijdliederen waarin elektrische gitaren raspen. Frans van Deursen schreef intelligente teksten, maar een echte oorworm, die je na het slotapplaus blijft neuriën, zit er niet tussen. Een enkele ensemblescène kan muzikaal overrompelen, maar het visuele vuurwerk wint.

In *Willem van Oranje* ligt de nadruk op het drama. Het is een theatervoorstelling die een verhaal wil vertellen van iemand die staat voor zijn idealen, maar ook bedachtzaam kan kiezen met een blik op de toekomst. Willem van Oranje is geen Hollywoodheld, maar een weloverwogen leider; hij roept op tot verdraagzaamheid en vrijheid. Dat is een geluid dat in deze tijd niet vaak genoeg kan klinken, een geluid dat je een groot publiek gunt.

Recensie Musical

Willem van Oranje – De musical
door Willem van Oranje Producties BV.
Gezien 8/2, Prinsentheater, Delft. Te boeken t/m april 2026
www.willemvanoranje.nl
●●●●○

Meesterpianist András Schiff dwingt je tot luisteren naar Bachs wonder

Recensie Klassiek

DieKunst der Fuge van J.S. Bach door András Schiff. Gehoord: 8/2 Concertgebouw Amsterdam.
●●●●●

Loni Verweij
AMSTERDAM

De zenuwbanen van András Schiff zijn geplaveid met de noten van Bach. Voor de meesterpianist is de dag beginnen met Bach spelen even vanzelfsprekend als tandenpoetsen. Alle solostukken had hij intussen wel voor publiek uitgevoerd. Behalve eentje: *DieKunst der Fuge*, Bachs polyfone praalproject uit de laatste jaren van zijn leven. Pas op zijn zeventigste achte Schiff de tijd rijp, vertelde hij een jaar geleden aan deze

krant: „Nu heb ik eigenlijk alles wel gedaan wat ik wilde doen, en kan ik dié muziek verder gaan uitdiepen die het meest voor me betekent.” Inmiddels de 72 aangetikt, kwam hij de achttiendelige cyclus van fuga’s en canons zondagavond presenteren in de Grote Zaal van het Concertgebouw. Van een eindresultaat van zijn verdieping was geen sprake, want Schiff verwacht zich tot zijn laatste adem met het duizelingwekkende lijnenspel van *Die Kunst der Fuge* bezig te houden. Wat hij liet horen, was dus meer een „work in progress”, zoals hij zelf zei in zijn openingswoordje. Maar dan wel een van grote muzikale scherpte.

Schiff heeft met zijn Bach-interpretaties zo zijn fans en opposenten. Te sober, te afstandelijk, te doordacht, is vaak gehoorde kritiek. Uitvoeringen die klinken als-

Meesterpianist András Schiff. FOTO ANP

of hij met fluwelen handschoenen een museumstuk beroert. Ik zou zijn benadering liever no-nonsense willen noemen. In Amsterdam wees hij trefzeker de weg langs Bachs meerstemmige paden door hier en daar het licht aan te knippen. Niet met een felle lamp, maar

met lantaarnschijnsel. Hoor je hoe deze twee lijnen elkaar plots overlappen? Luister, hoe spannend maakt Bach het hier wel niet? Met zachte hand dwingt Schiff je tot luisteren naar Bachs wonder.

Vernuftige muzikale lijnen

De vele musicologische vragen rond *Die Kunst der Fuge* en de wiskundige fundamenten onder dit bouwwerk van stemmen en tegenstemmen, geven het werk een intellectueel aura dat in de uitvoeringstraditie vaak de overhand krijgt. Lang werd aangenomen dat deze muziek überhaupt niet was bedoeld om uit te voeren, maar alleen als theoretische demonstratie. Het is ook reuze-interessant om je te verliezen in het ontleden van die vernuftige verweving van muzikale lijnen. Maar wat te denken van de hoorbare effecten van

die compositietechnieken? In hoe verre laat deze architectonische muziek, met zijn omkeringen en spiegelingen, ruimte voor een emotionele laag?

Schiffs spel nodigde uit tot reflectie op die vraag, doordat hij telkens subtiel het karakter van het zich steeds transformerende basismateriaal uittekende, waarmee hij het expressieve profiel van Bachs fugatechnieken fascinerend hoorbaar maakte. Een noot die eerst omhoog reikte, duikt in zijn omkering de diepte in. Een subtiel verschuiving van accenten doet serene veranderen in weifelend. Met gebalanceerde toon, vol van rust en gespeend van overromantisering, zorgde Schiff voor een glashelder display van die diverse karakters. *Die Kunst der Fuge* mag dan intellectuele muziek heten, het kan wel degelijk ontroeren.

Judy Chicago
FOTO DONALD WOODMAN

Judy Chicago: 'In the Beginning' (1982, detail).

Lucette ter Borg
AMSTERDAM

De afgrond is diep, compleet leeg en ademhalen is er haast onmogelijk. Die afgrond – nu haast niet meer voor te stellen – grijnsde de inmiddels wereldberoemde, feministische kunstenaar Judy Chicago (1939) verstikkend tegemoet toen ze eind jaren vijftig, begin jaren zestig van de vorige eeuw colleges kunstgeschiedenis volgde aan de Universiteit van Californië in Los Angeles. De Amerikaanse Chicago haalt de anekdote graag aan in het boekdat bij de onlangs in het Joods Museum in Amsterdam geopende tentoonstelling *Revelations* hoort.

Bij aanvang van het semester vertelde de professor de studenten dat tijdens het laatste college de bijdrage van vrouwen aan de kunst zou worden besproken. „Ik wachtte [...] op dat college”, zegt Chicago in een interview in het boek. „Ik was een ambitieuze jonge vrouw, vastbesloten om het als kunstenaar te maken. [...] Eindelijk was het moment daar: de professor liep zelfvoldaan heen en weer en zei: ‘Wat betreft de bijdrage van vrouwen aan de Europese kunstgeschiedenis: die bijdrage is NIETS.’”

In die collegebanken ontstaat het vlammetje dat de jonge Judy – dan nog Cohen geheten – als kunstenaar doet uitgroeien tot een vurig strijder voor de representatie van vrouwen in de kunst en de gelijkberechtiging van vrouwen in het algemeen. Tijdens de tweede feministische golf (1960-1980) wordt haar werk door honderdduizenden in Amerika omarmd. Nog steeds is Chicago voor veel jonge kunstenaars een referentie.

Haar bekendste werk is de monumentale installatie *The Dinner Party* (1974-1979), een driehoekige feesttafel, gedekt voor 39 ‘vergeten’ vrouwen uit de geschiedenis. De installatie staat sinds 1989 in het Brooklyn Museum in New York en is in het Joods Museum aanwezig in de vorm van een paar zelden

‘Wrestling with the Shadow for Her Life’ (2024).

getoonde, fijnetekende voorstudies. Voor iedere vergeten vrouw is er in *The Dinner Party* een speciaal ontworpen ‘vulva-bord’. Er zijn tafellopers waarop een belangrijke episode uit het leven van iedere vrouw is geborduurd. *The Dinner Party* is uitgegroeid tot een voor zijn tijd radicaal feministisch kunstwerk, al is de kritiek erop nooit mals geweest: het werk zou heteronormatief zijn, discriminerend (Chicago heeft maar één vrouw van kleur aan de feesttafel geplaatst) en activistisch.

Er komen andere thema’s bij. Het baringsproces (tot dan compleet onzichtbaar in de beeldende kunst), ecocide, giftige mannelijkheid en genocide. Rode draad in haar werk – denk aan duizenden tekeningen, schilderijen, sculptu-

ren, glas-in-lood, keramiek en textiel – is de muur van onverschilligheid die ze in klimaatbeleid, mensenrechten en politiek om zich heen ziet. Die muur gaat ze met beitels en kwast, met potloden, naald en draad te lijf.

Superster Chicago

Chicago is uitgegroeid tot een superster, steevast gekleed en gekapt in haar lievelingskleuren paars of roze, en met een excentrieke bril op haar neus. Sinds 2020 werkt ze samen met mode- en cosmetica-merk Dior. Haar merchandise bestaat uit vrolijk gekleurde sjaals, Illy-koffiekopjes, sweatshirts, onderzetters, ansichtkaarten en affiches. Interviews voor deze tentoonstelling mogen alleen schriftelijk plaatsvinden. Zo’n interview –

Recensie Tentoonstelling

‘Judy Chicago – Revelations’ t/m 23 augustus in het Joods Museum, Amsterdam.
●●●○○

Judy Chicago gaat het gevecht aan met muur van onverschilligheid

FEMINISTISCHE KUNST De inmiddels bejaarde feministe Judy Chicago is in het Joods Museum in Amsterdam te zien met behoorlijk wisselvallig werk. Het is voor het eerst dat een Nederlands museum een solo organiseert van de superster.

inclusief vragen, antwoorden en eventuele aanpassingen – moet door alle *stakeholders* van de tentoonstelling worden goedgekeurd. Wie die *stakeholders* zijn: geen idee. Belangrijker: wie wil een dergelijk interview nu lezen?

Hoeveel bewondering ik ook koester voor de strijd die Chicago heeft gevoerd en de revolutionaire projecten die ze heeft gemaakt, niet al haar werk is interessant of goed als ‘kunst’. Dat blijkt op de tentoonstelling in Amsterdam – een tentoonstelling waarover de schaduw valt van het fenomenale overzicht dat in 2023 en 2024 in onder andere het New Museum in New York is georganiseerd. Waar de tentoonstelling in New York de volle reikwijdte van Chicago’s kunnen liet zien – inclusief de minimalistische, abstracte sculpturen en met gekleurde autolak gespoten motorkap-assemblages uit de vroege jaren – beperkt de tentoonstelling in Amsterdam zich tot vijf, wat wazige thema’s.

Die thema’s hebben te maken met een door de Londense Serpentine Galleries uitgegeven, oud manuscript van Chicago. Dat manuscript is een geïllustreerde hervertelling van de scheppingsmythe, waarin God Godin is. Voor deze ‘bijbel’, die Chicago in 1975 begon met hulp van een radicale non, was decennialang geen uitgever te porren. Tot Hans Ulrich Obrist, artistiek directeur van Serpentine in Londen, in 2023 langskwam in Chicago’s atelier in Belen (New Mexico) en haar vroeg om iets *nieuws*. Dat werd *Revelations*, een bijbelboek en een tentoonstelling, door Serpentine gemaakt.

In het Joods Museum zwabbert de tentoonstelling in vijf niet-chronologische etappes om het boek heen. De hoofstukken zijn verheven tot thematitels, als ‘Openbaringen van de Godin’, of ‘De Roeping van de Apostelen en Discipelen’. Ze hebben, zo blijkt, weinig met de tentoongestelde werken te maken. De atmosferische performances met vuur in de Californische wildernis bijvoorbeeld, zijn jaren voor het idee voor

het boek ontstaan. Hetzelfde geldt voor Chicago’s abstracte tekeningen.

Toch zijn er zeker werken die regelrecht uit het idoom van het boek *Revelations* lijken te komen. Plantachtige structuren die tot handen uitgroeien, vaginavormen (in het boek met bloedstraaltjes), voluptueuze vrouwen, bloemen en vlindervleugels omkransen de teksten. Dit alles vaak in de lieve kleuren van de regenboog.

In ieder maatschappijkritisch project dat Chicago onder handen neemt speelt taal een prominente rol. De kunstenaar, zo blijkt in Amsterdam, heeft een grote drang om eindeloos veel rond een tekening te schrijven en precies te duiden waar de woede zit en wat haar boodschap is. Dat doet het werk geen goed. Het wordt er didactisch en illustratief van: alsof de kunstenaar het beeld *an sich* niet genoeg vertrouwt.

Een van de werken waar die balans wel wordt gevonden is de tekening *In the Beginning* (1982): een scheppingsmythe van tien meter breed die pontificaal aan het begin van de tentoonstelling hangt. Links heerst de chaos, maar langzamerhand komt er vorm en leven in de wereld. Rechts geeft een moeder een kind de borst. Onderweg zijn er wilde golfslagen, bergkammen, borsten waar vocht uitspuit, een slak, een octopus, kikkerachtige figuurtjes die uit de diepte omhoog klauteren.

In *The Beginning* is met zijn zwarte ondergrond, organische vormen en niet heel prominente teksten een sleutelwerk. Denken, zo heeft Chicago altijd verteld, doet ze tekenend. Tekenens is onderdeel van wie ze is, al vanaf haar vierde. Daarom is het zo teleurstellend dat het Joods Museum in plaats van het echte werk een levensgrote fotokopie van dit werk ophangt, zonder uitleg. Die fotokopie mist handschrift, potloodafdruk, het bubbeltje van papier. Maar is wel, in 2025, gesigneerd door Chicago. Blijkbaar vindt de kunstenaar zelf het verschil ook niet meer belangrijk.

Steeds meer mannen zijn eenzaam, hoort *Japke-d. Bouma*. Maar steeds meer vrouwen willen single blijven. Hoe gaan we dat probleem oplossen?

Japke-d. denkt mee

Heel veel mannen zijn eenzaam. Hoe krijgen we ze weer aan de vrouw?

Ik was er even niet, ik was met vakantie - dank aan allen die mailden om te vragen waar ik bleef. Maar jeetje jongens, ik ben twee weken weg, en ineens willen miljoenen vrouwen overal ter wereld geen man meer.

In mijn eigen krant nota bene. Een artikel van een vrouwelijke collega die het als vijftiger haast 'romantisch' vindt om single te zijn. In *Volkskrant Magazine* een vrouw die na herhaaldelijke pogingen concludeert dat het leven zoveel makkelijker is zonder man.

Mijn Instagram-account. Honderden reels en stories van vrouwen die nooit meer een man willen. Hoe heerlijk het is om met je kat op de bank te zitten in plaats van met een boerende man die jij eraan moet helpen herinneren wanneer zijn eigen moeder jarig is. Hoe geweldig het is, zonder zijn onderbroeken met remsporen in de wasmand. Vrouwen die zich ervoor schamen om te zeggen dat ze een 'boyfriend' hebben.

Maar ook buiten de soosjals. Overal stijgende percentages vrouwen die liever single blijven. Ze verdienen hun eigen geld. En zijn er klaar mee om secretaresse, verpleegster, schoonmaakster

en trouble shooter te moeten zijn voor hun man.

Dat heeft gevolgen.

Mancaves

Veel mannen voelen zich eenzaam, onbegrepen en overbodig. Daar is inmiddels zelfs al een term voor, namelijk 'the male loneliness epidemic'. Een vriend mailde dat hij ervoor zou 'tekenen'. „En ik ken ook veel jonge vaders die best een tijdje lonely zouden willen zijn.” Maar zo grappig is het natuurlijk niet. Het wordt gezien als een serieus maatschappelijk probleem.

Wacht even. Is er ook een 'female loneliness epidemic'? Euh, nee. Natuurlijk zijn er eenzame vrouwen. Maar daar ligt niemand wakker van. Die worden al eeuwen 'ouwe vrijsters' genoemd, of 'cat ladies'.

Sterker nog. Onderzoek laat zien dat vrouwen die single zijn, gelukkiger zijn dan vrouwen in een relatie. Weduwes op leeftijd zijn zelfs gelukkiger nadat hun man is overleden, dan ervoor. Single vrouwen investeren bovendien vaker in zichzelf, hun vrienden en carrière.

Terwijl single mannen gemiddeld vaker een andere afslag nemen. Die zijn juist ongelukkiger zonder, dan mét een relatie. Een aantal van hen gaat écht

eng doen. Het in hun hoofd halen dat ze recht hebben op seks. Gewelddadige porno kijken. Drinken, agressie botvieren, en zich in nationalisme, misogynie en vreemdelingenhaat verliezen in hun mancaves - zijn er ook womancaves, nee hè? Als we die mannen aan een vrouw zouden kunnen helpen, zou dat de wereld een hoop ellende schelen.

Maar ja. Hoe gaan we dat doen?

Mannen: leer een gesprek te voeren

Een vriend mailde me dat de 'ouderwetse bruidsschat weer terug moet'. En dan niet van de man naar de ouders, maar van de man naar de vrouw. Geen geld, dat hebben vrouwen zelf wel, maar dingen waar vrouwen wat aan hebben.

Weten hoe je een auto repareert, bijvoorbeeld. Stuken, verven, gordijnen ophangen, behangen. Een wc ontstoppen. Tegels zetten. Maar ook hoe je kinderen opvoedt. Fysiotherapie. Dan komen de vrouwtjes vanzelf weer opdagen. Laat wel altijd doorschemeren dat, hoe druk je ook bent, je altijd óók nog makkelijk de hele nacht doorkan - met wat, dat mag zij bepalen.

Een vriendin zei: leer eens een gesprek voeren, mannen! Ze noemt dat 'social skills'. Dus niet alleen over jezelf en je nieuwe Polestar leuteran, maar ook eens een vraag terug stellen. En vermijd woorden als: 'bitcoin', 'Johan Derksen', 'UFC', 'ijsbad', en 'Joe Rogan'. En oh ja, wen er ook eens aan dat vrouwen een hoger inkomen kunnen hebben dan jij.

Probeer het anders eens in een *dark-room*! Zei een andere vriendin. Dan kun je zonder gêne vragen of iemand wil ne*ken, aan iemands billen zitten. En er bovenop springen. En zorg dat je een leven buitenshuis hebt. Dat betekent

niet dat je elk weekend met je mamilvrienden op een Limburgse heuvel fietst, vliegtuigen spot op Schiphol of, godbetert, een spoorbaan op zolder hebt. Nee. Je doet vrijwilligerswerk met dieren, werkt parttime voor Artsen Zonder Grenzen of beklimt eens in de zoveel tijd op spierkracht een rots-wand.

Geen racefietsen op je datingprofiel

Zet verder geen foto's op je datingprofiel van jezelf in lycra, van je wielrenfiets, van gevangen vissen, of dronken vrienden. Stel als eerste date een neutrale locatie voor, en niet op zaterdagavond om 03.00 uur op een camping bij Breda (zoals mij ooit overkwam). Praat niet negatief over je ex (hallo Gerard, wat was je eigen aandeel? Praat niet negatief over je kinderen.

En uiteraard geen scheten laten. Wel met mes en vork eten. Niet over jezelf opscheppen. Geen bergschoenen als je naar het theater gaat. En deodorant gebruiken, maar liever geen wolk eau de toilette.

En als je dan éindelijk een vrouw aan de haak hebt, dan begint het dus pas, hè! Om ervoor te zorgen dat ze je spannend blijft vinden, iets te bieden wat ze nog niet had, en vooral om niet oersaai te zijn. Over vijfjaar, zo schreef een vriend, gaat er aan mannen gevraagd worden: hoe combineer je deze drukke baan eigenlijk met het vasthouden van de aandacht van je aantrekkelijke vrouw?

Toen ik alles had doorgelezen, dacht ik: vind je het gek dat er een male loneliness epidemic is. Dit kunnen al die mannen nooit. Het lijkt me sneller, praktischer én makkelijker als wij vrouwen het gaan oplossen en weer eens gaan doen wat we al eeuwen doen, namelijk: de mannen en daarmee de samenleving redden.

Dus: minder eisen stellen, plek maken in onze tweepersoonsbedden. Z'n saai verhalen over Max Verstappen aanhoren, z'n onderbroeken op de hand wassen, z'n baard trimmen, z'n handje vasthouden op de eerste dag van z'n nieuwe baan, z'n kleren klaarleggen, strijken, z'n biertjes koud zetten, de kinderen halen en brengen naar paardrijles, z'n tandartsafspraken plannen en hem eraan helpen herinneren.

Misschien kan het nieuwe kabinet vrouwen gratis toegang geven tot Tinder, of alle vrijgezelle vrouwen via DiGiD koppelen aan vrijgezelle mannen in hun omgeving, in het landsbelang. Of dat mannen de kosten voor de eerste date mogen aftrekken van de belasting. Ik denk maar even hardop hoor.

De gelukkige, zorgeloze tijden als single-vrouw-met-kat hebben nou wel weer lang genoeg geduurd. Even voor volk en vaderland de ogen dicht. En de tandjes op elkaar.

Het land heeft ons nodig.

Heb je een vraag van de week, taboe, of 'kwestie' voor deze rubriek? Mail dan naar japkeddenktmee@nrc.nl

ELLEN DECKWITZ

Verdriet is een gebroken bot dat je zelf moet zetten

Tijdens het familieweekend stond ik net met oudoom K. achterin de tuin te doen alsof hij niet rookte toen zijn achterkleinzoon van vijftien opdook.

„Ik zit ergens mee”, zei hij, „en aan mijn ouders heb ik niets, dat zijn kneuzen.” „Klopt”, zei K. „Vertel.”

„Okay”, begon hij. „Het is niet superbelangrijk maar mijn beste vriend is vorige maand gedumpt en nu wil hij alleen nog maar depri op zijn kamer zitten. Ik weet niet hoe ik hem moet helpen.”

K. zoog zijn wangen naar binnen alsof de vraag een zuurtje was. Ondertussen voelde ik ontroering, omdat de jongen het nodig had gevonden zijn verhaal in te leiden met de disclaimer dat het „niet superbelangrijk” was. Er is momenteel zoveel gedoe op de wereld dat verdrietige gebeurtenissen die wat minder planeetbedreigend zijn, opeens futiel lijken. Terwijl ook die aandacht en zorg verdienen, misschien juist nu.

„De mythe van Orpheus en Eurydice”, brulde K. opeens, „dat is er wat er met die knakker aan de hand is. Je vriend is in zijn eentje door die onderwereld van verlies aan het af dalen en jij moet hem zijn eigen tocht laten maken.”

Ik was verrast dat K. hiermee aankwam want gedurende mijn gehele jeugd had ik die man alleen maar de *Aktueel* zien lezen. De jongen keek hem een beetje geschokt aan.

„MAAR”, vervolgde K., „hij moet wel wéten dat je er bent. Dus bel aan, mail, app, stuur die postduif, neem het niet persoonlijk als er geen reactie komt en probeer het de volgende dag gewoon weer. Zeg niet dat je er bent, wees er. Zodat hij weet dat er iemand aan het einde van die tunnel op hem wacht.”

Na een kleine pauze voegde hij er nog aan toe:

K. zoog zijn wangen naar binnen alsof de vraag een zuurtje was

„Dat hielp mij toen ik mijn vrouw verloor.”

De achterkleinzoon bedankte hem.

„Slim”, zei ik toen hij weg was.

Dat is een van de lastigste dingen van vriendschap”, neuriede K. „Dat je ze ziet opgaan in het donker en je ze niet kan volgen. Ik denk dat die maten van Orpheus ook heus wel wisten dat zijn trip kansloos was, maar hij moest de eenzaamheid in.

Bij verlies is je geest een gebroken bot dat je alleen zelf opnieuw kan zetten.”

Tevreden stak hij geen sigaret op.

„En dan weer terug naar de bewoonde wereld”, besloot hij. „Om te ontdekken dat er bij de uitgang al die tijd een mensje op je wachtte, om je weer welkom te heten in de wereld van de levenden.”

Dichter en schrijver **Ellen Deckwitz** schrijft een keer per week een column.

OPGEVOED

Elke week legt *Annemiek Leclaire* een lezersvraag voor aan deskundigen. Deze week: wat voor invloed heeft het op kinderen om op te groeien in een rijke, witte bubbel?

COLOFON

Mediahuis NRC BV

Hoofdredacteur: Patricia Veldhuis
Algemeen directeur: Dominic Stas

Redactie

Vragen, opmerkingen of suggesties? Mail naar redactie@nrc.nl of ga naar nrc.nl/contact.
Postadres: Postbus 20673, 1001 NR Amsterdam, t.a.v rubriek, redactie of persoon.
T: **020 - 755 3000** (algemene nummer)

Ingezonden brieven

Reageren op artikelen? Stuur maximaal 250 woorden naar opinie@nrc.nl. Vermeld naam, adres en tel. nummer.

Advertenties

T: **020 - 755 3049**, E: sales@nrc.nl, W: adverteren.nrc.nl

Familieberichten

T: **020 - 755 3052**, E: familieberichten@nrc.nl

NRC Webwinkel

E: klientenservice@nrcwebwinkel.nl

Bezorging en abonnementen

Wij streven ernaar *NRC* te bezorgen voor 7.00 uur, op zaterdag voor 9.00 uur. W: nrc.nl/service, T: **088-572 0572** (ma-vr 8.00-17.00, za 9.00-13.00)

Omgang

persoonsgegevens

Mediahuis NRC BV legt van abonnees en gebruikers van online dienstverlening gegevens vast voor de uitvoering van een (abonnee)overeenkomst en/of het verlenen van diensten. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten van Mediahuis NRC BV (zie ook nrc.nl/privacyverklaring). Alfmeden kan via privacy@nrc.nl.

Auteursrecht

© NRC, 2026. Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Mediahuis NRC BV c.q. de betreffende auteur. Zie voor de volledige tekst: nrc.nl

Zo leest u de NRC waardering

●●●●● buitengewoon
●●●●○ zeer goed
●●●○○ goed
●●○○○ matig
●○○○○ zwak

ILLUSTRATIE MARTIN TER VEEN

ILLUSTRATIE TOMAS SCHATS

Weekdeals

ONZE FAVORIETEN

Bekijk
alles

FLINQ

Draadloze tafellamp Lume

- › Ledlampen voor binnen en buiten
- › 3 lichtstanden met dimfunctie en geheugenstand
- › Opladbaar via USB-C en volledig draadloos te gebruiken
- › Energiezuinig en duurzaam – levensduur van 40.000 uu

ADVIESPRIJS
~~99,99~~
29,99

BEKIJK ALLE LAMPEN VAN FLINQ ONLINE

70%
korting

NEDIS

Draagbare noodradio

ADVIESPRIJS
~~129,95~~
69,95

DAB+ EN FM RADIO MET 40 VOORKEURZENDERS

- › Opladen via: handslingerdynamo, zonnepaneel of USB-C-kabel
- › Powerbank-functie voor het opladen van een mobiel apparaat
- › LED-zaklamp met 3 lichtstanden, SOS-functie en leeslampje

46%
korting

QLT

Geluidsbox met vogelgeluiden

ADVIESPRIJS
~~39,95~~
19,95

KEUZE UIT VOGELTJE OF HOUTEN BOX

- › Met een ingebouwde bewegingssensor voor automatisch vogelgetijp
- › Het natuurlijke geluid bevordert ontspanning, vermindert stress en geeft energie
- › Compact ontwerp dat overal goed staat

50%
korting

EZEESPINNER

Elektrische droogmolen

ADVIESPRIJS
~~199,95~~
99,95

ROTTERENDE DROOGMOLEN DIE JE WAS BINNEN KORTE TIJD DROOGT

- › Een energiezuiniger en goedkoper alternatief dan een wasdroger
- › Kleding blijft langer mooi en hoeft minder vaak gestreken te worden
- › Met een handige timerfunctie en afstandsbediening

50%
korting

VITALITY PUR

Wollen 4-seizoenen dekbed

ADVIESPRIJS VANAF
~~179,00~~
79,95

GEVULD MET 100% SCHAPENWOL

- › Warm dekbed met 2 losse delen voor de zomer en winter die samen te combineren zijn
- › Wol zorgt voor een constante temperatuur en houdt je lichaam aangenaam warm
- › Met luchtige tijd van extra sterk en zacht katoen

Tot
62%
korting

